

НАРОДНА БАНКА ЈУГОСЛАВИЈЕ

ГОДИШЊИ ИЗВЕШТАЈ 2000

САДРЖАЈ:

ГЛОБАЛНА КРЕТАЊА	1
Међународно окружење.....	1
Макроекономски услови и постигнути економски резултати југословенске привреде.....	4
ЕКОНОМСКИ ОДНОСИ СА ИНОСТРАНСТВОМ.....	13
Платни биланс	13
Кредитно-финансијске трансакције	19
Односи са међународним	21
финансијским институцијама	21
Курс динара	22
Кретање девизних резерви и рад девизног тржишта.....	25
РЕАЛНИ СЕКТОР И РОБНА ТРЖИШТА	27
Привредна активност.....	27
Домаћа тражња	33
Кретање цена	35
Запосленост и незапосленост	36
МОНЕТАРНА КРЕТАЊА.....	39
Циљеви и задаци монетарне политике	39
Мере монетарне и девизне политике	41
Примарни новац	46
Нето домаћа актива банака.....	49
Пласмани банака.....	54
Кретање новчане масе	60
Ликвидност банака.....	66
Каматне стопе Народне банке Југославије.....	69
Активне каматне стопе банака	70
Пасивне каматне стопе банака	72
Штедња становништва	74
Београдска берза.....	76
КОНТРОЛНА ФУНКЦИЈА НАРОДНЕ БАНКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ.....	79
ПЛАТНИ ПРОМЕТ У ЗЕМЉИ	87
БИЛАНС НАРОДНЕ БАНКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ.....	91

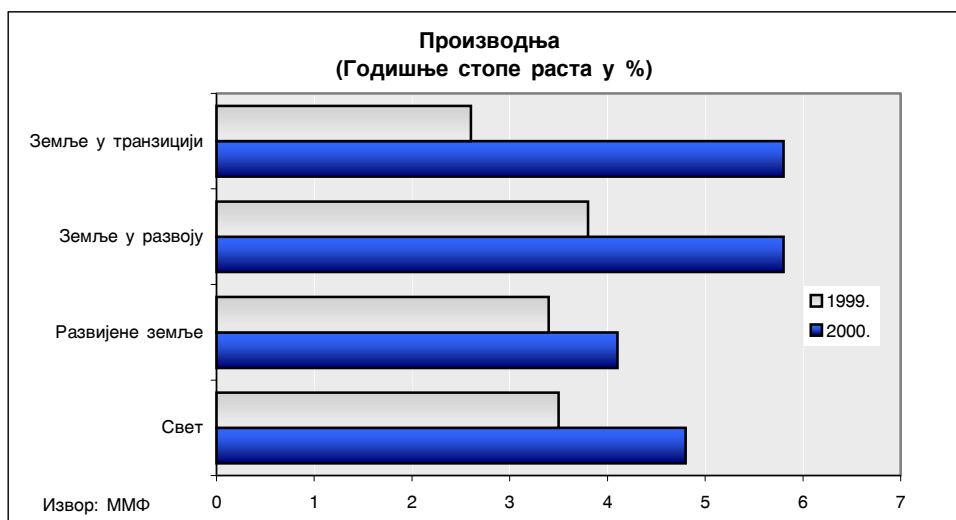
ГЛОБАЛНА КРЕТАЊА

Међународно окружење

Привредни раст у свету у 2000. години износио је 4%, што је истовремено и највиши раст у претходној деценији. Такав изузетно повољан економски развој остварен је првенствено захваљујући експанзији америчке економије, која је омогућила велики пораст тражње за увозом робе и услуга. Раст продуктивности рада потиснуо је инфлаторне притиске, а повећани трошкови радне снаге изазвали су само незнатан раст инфлације. Дефицит у текућем платном билансу у САД повећан је са 3,7% бруто друштвеног производа у 1999. години на 4,3% друштвеног производа у 2000. Федерални буџет бележи суфицит од 1998. године и он је у фискалној 2000. години (завршеној 30. септембра 2000) износио 2,25% бруто друштвеног производа. Од јуна 1999. до краја 2000. године америчка централна банка подигла је каматну стопу на међубанкарске зајмове за 1,75 процентних поена, тако да је она крајем године износила 6,5%. Од маја па до краја 2000. године каматне стопе су остале непромењене захваљујући проценама централне банке да ће доћи до “меког приземљења” америчке економије и да ће рецесија бити избегнута.

Привредни раст на перспективним тржиштима у развоју у Азији у 2000. години и опоравак од негативних ефеката финансијске кризе из 1997. године, остварен као резултат експанзије америчке економије и раста увозне тражње, у контрасту је са slabим економским перформансама Јапана. Низ стимулативних мера, које је Јапан у области фискалне политике у протеклој деценији предузео с циљем оживљавања економске активности, није дао очекиване резултате, тако да је привредни раст у 2000. години повећан за 1,7 процентних поена у односу на 1999. Иначе, у 2001. години се предвиђа његово успоравање и очекује да ће износити свега 0,6%. Јавни дуг Јапана је последњих година знатно повећан и тренутно износи 110% бруто друштвеног производа. Централна банка Јапана је у августу 2000. напустила политику нултих каматних стопа, коју је водила пуних 17 месеци, и основну каматну стопу подигла на 0,25% без обзира што за то није имала оправдање у повећању привредног раста у време кад су дефлациона кретања била и даље присутна.

У Латинској Америци је у 2000. години забележен привредни раст од 4,1% у односу на 1999, иако је економска активност у неким репрезентативним земљама региона била слаба. У Аргентини је, услед апресијације пезоса — чврсто везаног за долар у режиму монетарног одбора — у односу на друге валуте у региону, дошло до пада извозне конкурентности и слабљења привредног раста у поређењу са претходном годином. Слабији привредни раст није подржан одговарајућим мерама економске политике.

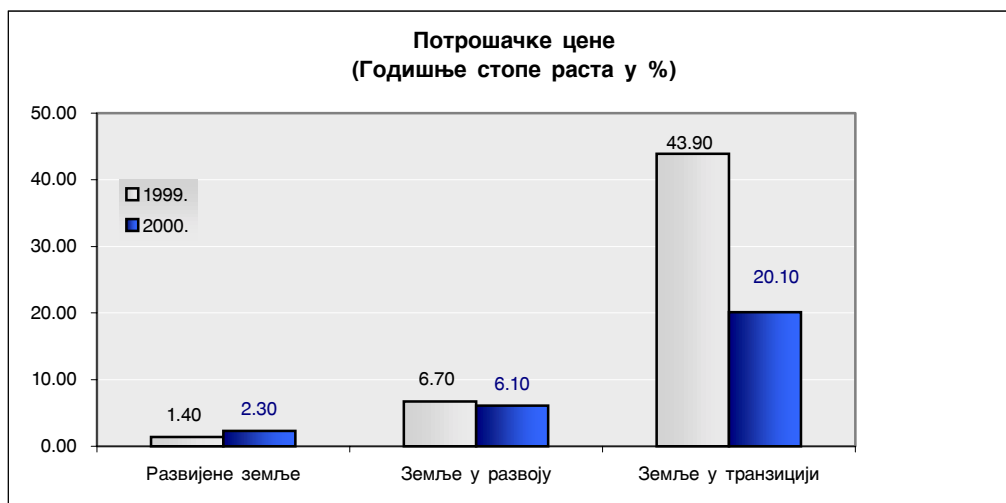
У зони евра је, захваљујући ефектима цикличног опоравка привредне активности, остварен привредни раст од 3,4% у односу на 1999. годину, док је кретање цена било под снажним утицајем високих цена нафте. Штавише, континуирани пад вредности евра у односу на долар условио је раст увозних цена, па је инфлација, мерена заједничким индексом потрошачких цена, у септембру достигла 2,8% на годишњем нивоу. То је највиша стопа инфлације на овом подручју од маја 1994. године и она премашује средњорочни инфлациони таргет Европске централне банке од 2% на годишњем нивоу. Стопа инфлације, међутим, варира од једне до друге чланице зоне евра. Током године Европска централна банка постепено је пооштравала монетарну политику, покушавајући да обузда раст инфлације, у чему је само делимично успела. Основна стопа рефинансирања подизана је у шест наврата, и то са нивоа од 3% на ниво од 4,75%, почев од фебруара до октобра 2000. године. Пооштравање монетарне политике у другој половини године имало је за циљ да заустави тренд опадања вредности заједничке европске валуте у односу на амерички долар. Крајем септембра, када се вредност евра спустила на ниво од 0,87 долара, централне банке из Групе 7 заједнички су интервенисале у

намери да преокрену тржишне тенденције и утичу на раст тржишне вредности евра. И поред тога, вредност евра се крајем октобра спустила на до тада најнижи ниво – на 0,83 долара за један евро. Такав тренд прекинут је у новембру и децембру, када су вести о неочекивано снажном успоравању америчке привреде помогле опоравку евра, па је крајем године вредност једног евра достигла 0,95 долара.

Што се тиче цена сировина на светском тржишту у 2000. години, карактеристичан је висок раст цена нафте. Барел северноморске нафте типа *brent* достигао је цену од 38 долара у септембру, што је највиша цена нафте у последњих десет година. Поређења ради, просечна цена барела нафте у фебруару 1999. године износила је 10 долара. Иначе, просечна цена барела нафте током целе 2000. године била је 27,6 долара. Економски ефекти тог нафтног шока знатно су мањи у поређењу са оним из седамдесетих и с почетка деведесетих година. Захваљујући развоју информационе технологије и порасту продуктивности рада, односно повећаном учешћу у стварању бруто друштвеног производа оних сектора привреде који не користе нафту као енергетски извор, учешће нафте по јединици реалног друштвеног производа у индустријализованим земљама је од средине седамдесетих година до данас опало за око 50%. Опадање тражње за нафтом на глобалном нивоу примораће земље ОПЕС-а да смање производњу нафте ради одржавања њене цене у распону од 22 до 28 долара по барелу (тај распон одредиле су саме земље чланице ОПЕС-а).

Насупрот кретању цена нафте, цене осталих сировина на светском тржишту биле су релативно стабилне у односу на 1999. годину. То се нарочито односи на обојене метале и пољопривредне сировине, док су цене појединих прехранбених артикала забележиле пад.

Раст обима светске трговине, услед повећања глобалног привредног раста и веће потрошње, достигао у 2000. у односу на 1999. годину рекордних 13%.

Макроекономски услови и постигнути економски резултати југословенске привреде

Концепт економске политике за 2000. годину који је донела Савезна влада утврдио је амбициозне циљеве: раст друштвеног производа за 14% и индустријске производње за 15% и раст извоза робе и услуга за 28,8% и увоза робе и услуга за 25,9%, уз нулту стопу инфлације. Пројекцијом платног биланса предвиђен је знатан прилив девиза у девизне резерве којима рукује Народна банка Југославије, поред осталог, и по основу кредита и донација из иностранства. Опредељена нулта стопа инфлације претпостављала је вођење изузетно рестриктивне монетарне политике, тим пре што се у 2000. годину ушло са високим диспаритетима цена појединих производа, административним ограничењима могућег раста цена одређених производа и високим инфлаторним очекивањима. Поред тога, предвиђено је да се јавни расходи повећају у проценту мањем од повећања друштвеног производа, односно да се њихово учешће у друштвеном производу смањи.

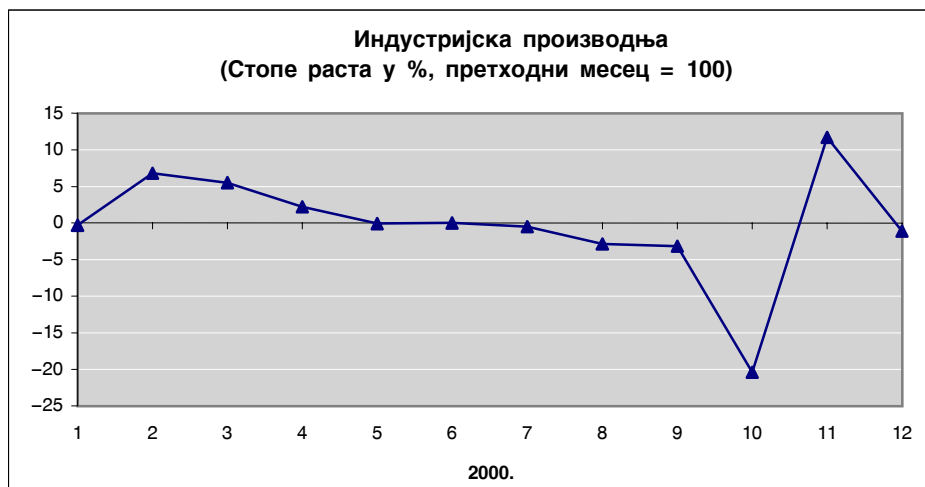
Реализација утврђених циљева економске политике претпостављала је доношење целовитог програма за успостављање макроекономске равнотеже, који је опет подразумевао доношење низа мера у свим сегментима економске политике, будући да се само монетарном политиком нису могли успешно остварити циљеви економске политике, посебно не у дужем периоду. Са становишта наведеног, нарочито је било од значаја да се припреми концепт нове политике извоза, нове девизне политике и политике платног биланса, као и да се успостави реални курс динара и омогући поновни рад девизног тржишта.

Ради остваривања циљева монетарне политике, Народна банка Југославије је као основни квантитативни задатак монетарне политике утврдила новчани агрегат М2, који, поред новчане масе М1, укључује и динарске краткорочне депозите. Одлучено је да се новчани агрегат М2 у 2000. години не повећава у односу на његово стање од краја 1999. године.

Креирање и повлачење примарног новца требало је да буде у функцији одржавања новчане масе у планираним оквирима и да се остварује операцијама на отвореном тржишту хартија од вредности, формирањем реесконтног контингента од наплаћених раније датих кредита и куповином и продајом девиза на Међубанкарском тржишту девиза. Предвиђено је да се интервенције Народне банке Југославије на девизном тржишту остварују у оквиру девизних резерви остварених по основу текућег девизног прилива.

Будући да у најзначајнијим сегментима економске политике током 2000. године нису предузете мере у складу са утврђеним циљевима и задацима, укупна економска ситуација у земљи је даље погоршана. У таквим околностима кумулирани су и потискивани фискални, парафискални и други дебаланси који су углавном били последица високих расхода непримерених обиму друштвеног производа.

Процењује се да је друштвени производ у 2000. години повећан за око 7%, а индустријска производња за нешто мање од 11%. Остварена релативно висока стопа привредног раста резултат је ниске базе у 1999. години, у којој је та стопа смањена за преко 23% у односу на 1998, а делом и врло експанзивне монетарне политике вођене у првих девет месеци. Пољопривредна производња је била изузетно ниска и драстично је опала у односу на 1999, што је било условљено великом сушом, као и бројним нерешеним питањима финансирања те производње. Одржавање кључних инфраструктурних капацитета било је све слабије и директно се одражавало на смањење привредне активности, а посебно на лошу снабдевеност добрима од виталног значаја за функционисање привреде.

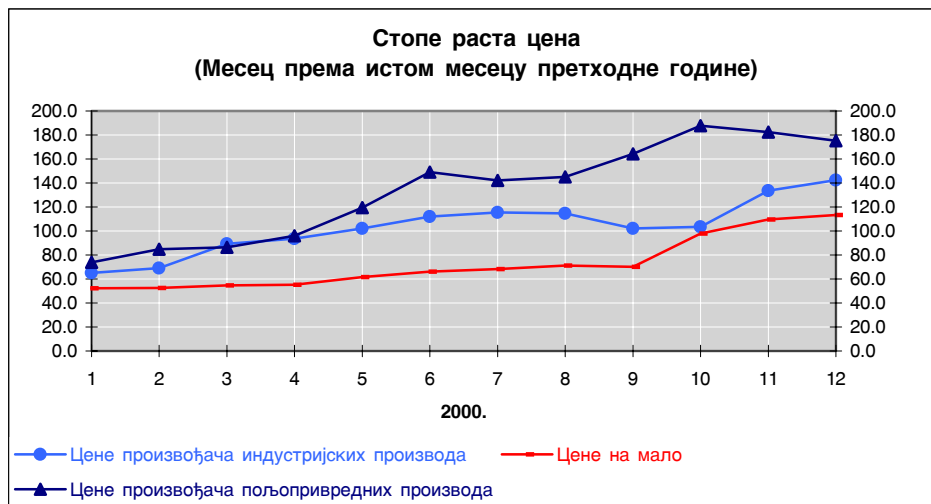

Бруто приходи јавног сектора су номинално знатније повећани, али њихов реални раст је износио свега 0,2%. При том су приходи социјалног осигурања реално смањени за 5,1%, што је утицало на знатније заостајање исплата пензија и других социјалних давања.

У 2000. години је остварен висок раст свих видова цена и трошкова живота. Он је био нарочито изражен после неконтролисане либерализације цена почетком четвртог тромесечја, када су цене на мало повећане за 51,8%.

Цене на мало, посматрано на децембарском нивоу, повећане су за 113,3%, трошкови живота за 115,3%, цене произвођача у индустрији за 142,5%, а цене произвођача пољопривредних производа за 175,3%.

Егзистенцијална угроженост становништва, посебно најсиромашнијег слоја, по основу пада животног стандарда константно је растла, да би крајем године, захваљујући новој макроекономској политици и иностраним донацијама, била у извесној мери ублажена.

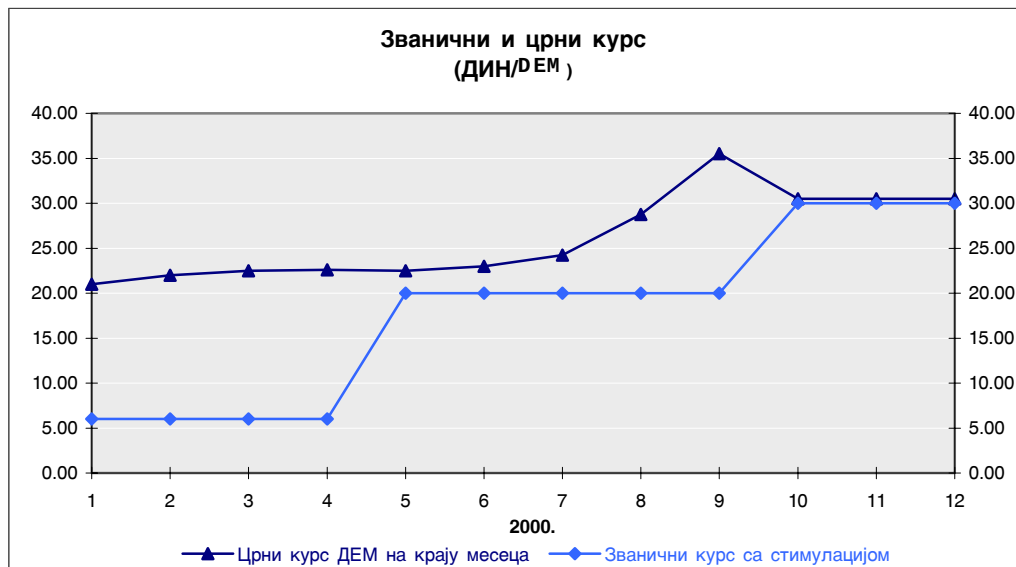

Услед недостатка трајних извора финансирања, диспаритета домаћих цена у односу на светске, отежаног приступа страним робним и финансијским тржиштима, резултати остварени у платном билансу у 2000. години били су лошији у односу на пројектоване. Извоз је повећан за 15%, увоз за 12,6%, па је трговински дефицит био већи за 10,5%. Текући рачун платног биланса регистровао је дефицит од 1.298 милиона САД долара, који је надмашио планирани. Упркос неповољним спољним условима све до демократских промена почетком октобра, постигнута су крајем године извесна позитивна кретања, изражена у повећању девизних резерви и очувању стабилности курса динара.

Режим фиксног девизног курса динара задржан је и током првих девет месеци 2000. године, а званични курс није мењан од априла 1998. године, када је утврђен на нивоу од 6 динара за 1 немачку марку. Таква политика курса, у условима експанзивне монетарне политике, имала је за последицу повећавање распона између званичног и незваничног курса динара, који је бележио стални раст, и на крају септембра је износио 35,5 динара за једну немачку марку. У последњем

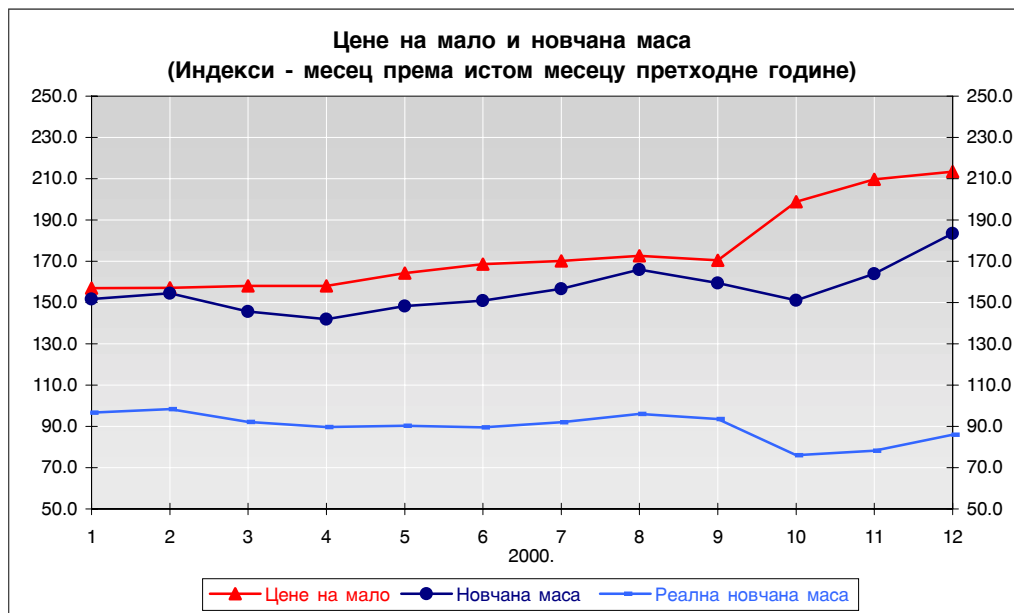
тримесечју, у политици курса динара извршене су радикалне промене. Најпре је 13. октобра фактички извршена девалвација курса, с обзиром да је његов ниво подигнут на 30 динара за 1 немачку марку. Тиме је у потпуности отклоњена разлика између званичног курса и курса на паралелном девизном тржишту, будући да је почетком октобра курс на том тржишту смањен на 30 динара за 1 немачку марку. Девалвација је 5. децембра и формално потврђена, а затим је крајем децембра донета одлука о преласку са фиксног на руковођено флукутирајући курс. На тај начин је потврђено опредељење да се курс формира у складу са понудом и тражњом за девизним средствима, а Народна банка Југославије својим интервенцијама на девизном тржишту, куповином и продајом девиза, може да утиче на формирање курса на одговарајућем нивоу. Курс динара је током читавог тримесечја задржан на нивоу од 30 динара за 1 марку, што указује на поверење у опредељену макроекономску политику земље.

Средином децембра проглашена је интерна конвертибилност динара у текућим трансакцијама са иностранством, а домаћа правна и физичка лица су, захваљујући томе, стекла право да у оквиру наведених трансакција без ограничења купују и продају девизе.

Раст примарног новца и новчане масе у првих девет месеци није био базиран на расту производње и девизних резерви, већ у највећој мери на емисији новца, која је вршена путем пласмана Народне банке Југославије и банака. Народна банка Југославије је своје пласмане држави и банкама повећавала, а банке су затим, путем кредитне мултипликације, новчану масу даље повећавале. Висок раст монетарних агрегата подстицао је раст цена и девизног курса динара, што је по-

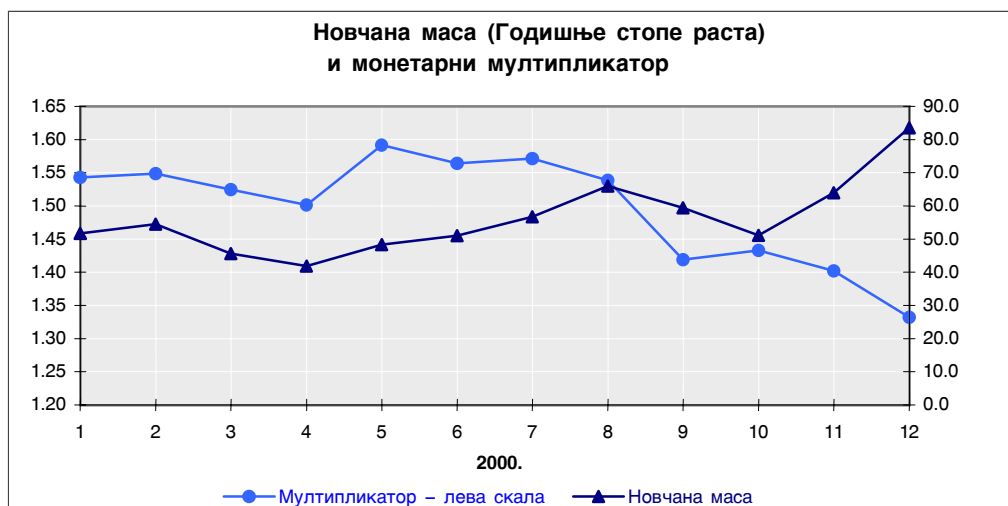
вратно деловало на повећање раста монетарно-кредитних агрегата. Раст монетарних агрегата, колико год да је био висок, није могао да сустигне раст цена и курса динара, будући да су цене врло брзо реаговале на монетарна кретања. Упркос високом расту новчане масе, у условима још већег раста цена и девизног курса на паралелном девизном тржишту, дошло је до демонетизације у привреди и смањења учешћа новчане масе у друштвеном производу. Коефицијент односа новчане масе М1 у односу на друштвени производ је у 2000. години сведен на свега 6,3. Исто тако, новчана маса, изражено у немачким маркама по курсу на паралелном девизном тржишту, константно се смањивала, тако да је са 1.830 милиона марака, на крају 1997. године, сведена на 757 милиона марака крајем 1999. године и на 648 милиона марака у септембру 2000. године. Од октобра је започет процес ремонетизације и већ на крају године новчана маса је повећана на 999 милиона марака.

У условима експанзије примарног новца, ликвидна средства банака су расла, што је било праћено живом кредитном активношћу банака, али и преливањем динарске ликвидности у девизну. Наиме, многе банке су, у условима брзог раста курса динара, настојећи да очувају реалну вредност новчаних средстава, на паралелном девизном тржишту куповале девизе. С друге стране, бројне банке су, да би донекле ублажиле проблеме несолвентности и неликвидности са којима су се суочавале, користиле средства обавезне резерве, која су често била већа од издвојених средстава обавезне резерве. Неке банке су у ситуацијама када су имале позитиван салдо на свом жиरो-рачуна

одобравале кредите, да би убрзо поново користиле средства обавезне резерве, погоршавајући на тај начин стање у својим билансима. Наплативост пласмана и камата била је изузетно мала, услед чега су доспели ненаплаћени пласмани и камате стално расли. Такво стање у банкама одражавало се и на Народну банку Југославије, па су расли и њени ненаплаћени пласмани и камате.

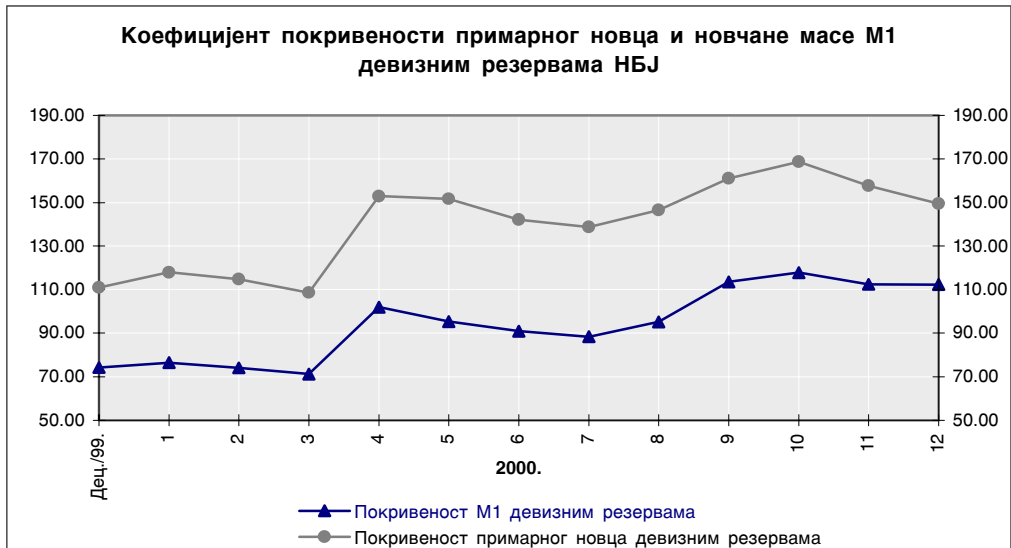
Примарни новац је у првих девет месеци 2000. године повећан за 5.572 милиона динара или 52,9% у односу на крај претходне године, а настао је углавном као последица раста динарских пласмана Народне банке Југославије и креирања примарног новца по основу девизних трансакција Народне банке Југославије. Наиме, динарски пласмани су у том периоду повећани за 1.064 милиона динара или 11,9% према крају претходе године, мада је њихов стварни раст био већи (износио је око 2.520 милиона), али је део тих пласмана пребијен обавезама Народне банке Југославије према банкама по раније исплаћеној девизној штедњи. Поред тога, Народна банка Југославије је знатан износ примарног новца креирала и по основу девизних трансакција. Девизне резерве Народне банке Југославије су у том периоду повећане за 78 милиона САД долара. То повећање је остварено по основу кредита од 100 милиона долара добијеног од Кине, што значи да су резерве, искључујући тај кредит, смањене. Међутим, по основу смањења девизних резерви, Народна банка Југославије није повукла примарни новац, с обзиром да је знатан износ девиза продат са одложеним полагањем динара. С друге стране, Народна банка Југославије је извесну количину новца креирала по основу исплата старе девизне штедње, за коју нису у целини била обезбеђена средства из реалних извора, тако да је по основу девизних трансакција Народне банке Југославије остварено у нето износу креирање новца.

Новчана маса M1 је у првих девет месеци повећана за 7.111 милиона динара или 44,7%, и то првенствено по основу раста динарских пласмана банака, који су у том периоду повећани за 11.168 милиона динара или 37,0% у односу на крај претходне године.

Да би спречила неповољна кретања, Народна банка Југославије је на почетку октобра зауставила раст својих пласмана, пре свега држави. Истовремено су предузете мере да банке такође прекину са одобравањем кредита држави и емисија примарног новца се могла вршити само по основу раста нето девизних резерви Народне банке Југославије. У условима стабилног девизног курса динара, повећаних девизних резерви и повећане реалне тражње за новцем, у последњем тромесечју започет је процес ремонетизације новчане масе. Примарни новац, посматрано у ширем смислу, тј. укључујући и депозите небанкарског сектора код Народне банке Југославије и хартије од вредности Народне банке Југославије, у том периоду је повећан за 6.004 милиона динара или 37,3% у односу на крај септембра, док је његов раст у целој 2000. години износио 11.576 милиона динара или 110%. При том су пласмани Народне банке Југославије у последњем тромесечју незнатно смањени (за 102 милиона динара), а примарни новац је у целини креиран по основу девизних трансакција. Раст новчане масе M1, укључујући и депозите државе, износио је у последњем тромесечју 6.962 милиона динара или 30,3% у односу на крај септембра, а у целој 2000. години 14.073 милиона динара или 88,5%. Новчана маса је у последњем тромесечју креирана углавном по основу девизних трансакција, будући да није било раста пласмана банака. Повећање пласмана банака у целој години износило је 12.800 милиона динара или 42,4%, чему је допринео њихов знатан раст остварен у прва три тромесечја.

Пошто су девизне резерве Народне банке Југославије у последњем тромесечју повећане и по том основу креиран примарни новац и новчана маса, код банака је забележен већи раст ликвидних средстава. Да би неутралисала вишак ликвидних средстава код банака и спречила преливање динара у девизе, Народна банка Југославије је повећала понуду својих хартија од вредности на краће рокове са већим каматним стопама. Поред тога, да би смањила коришћење обавезне резерве за одржавање ликвидности банака, Народна банка Југославије је укинула разне олакшице и изузећа у погледу издвајања обавезне резерве, а на коришћење обавезне резерве повећала каматну стопу.

Предвиђено је да се у 2000. години води политика реално позитивних каматних стопа. Међутим, есконтна стопа Народне банке Југославије, која је током целе године износила 2% месечно, била је, са изузетком у прва два месеца, реално негативна. Каматне стопе пословних банака је такође требало да буду реално позитивне и да се формирају на новчаном тржишту. Просечна пондерисана каматна стопа на краткорочне кредите банака повећана је у 2000. години за 1,77, а на дугорочне за 0,9 процентних поена и у првом тромесечју, јулу и децембру је била реално позитивна, а у осталим месецима реално негативна. Пондерисана пасивна каматна стопа банака се истовремено кретала у распону од 0,93% до 2,55% месечно и била је реално негативна, осим у првом тромесечју и децембру, када је дошло до смиривања инфлације.

Основна карактеристика стања у финансијском сектору у 2000. години јесте висока контаминирана актива банака, која је у непосредној вези са несолвентношћу и неликвидношћу предузећа. Током године реструктурирање банкарског сектора није било започето, што је негативно утицало на функционисање реалног сектора привреде, у коме су кумулирани велики губици. Услед сталних притисака да се бројни губици у привреди и банкама, као и дефицити у јавном сектору, покрију из банкарских извора, монетарна политика је све до последњег тромесечја имала експанзиван карактер.

Тек крајем године започете су припреме за изградњу привредно-системског амбијента компатибилног са окружењем и домаћим стратешким потребама. У склопу припрема за реформе у правцу тржишног модела привређивања, посебна пажња посвећена је решавању структурних проблема. Такође, учињени су и први кораци ка реструктурирању државне управе.

ЕКОНОМСКИ ОДНОСИ СА ИНОСТРАНСТВОМ

Све до последњег тромесечја 2000. године позиција наше земље у међународним економским односима је била неповољна. Изузев минималних уступака у виду суспензије забране летова ЈАТ-а, остале мере међународне заједнице биле су крајње рестриктивне. Тек у последњем тромесечју, са демократским променама, започет је процес отварања међународне заједнице према Југославији, који се манифестовао у виду регулисања статуса у Уједињеним нацијама, чланства у ММФ-у, почетка преговора са Светском банком, реактивирања преговора о сукцесији имовине СФРЈ, као и билатералне сарадње са више земаља. Савет министара Европске уније усвојио је 9. октобра декларацију којом је укинута већина санкција према нашој земљи. Југославија је укључена у програм Европске уније за помоћ балканским земљама кроз механизам “стабилизације и асоцијације”. Такође, Европска унија је 23. новембра проширила на Југославију “преференцијалне асиметричне повластице”, које су дате свим земљама западног Балкана, што представља предуслов за слободан извоз око 95% производа на тржиште петнаесторице.

Упркос неповољним спољним условима све до почетка октобра, крајем године су постигнута извесна позитивна кретања, изражена у повећању девизних резерви и очувању стабилности курса динара. Међутим, трговински дефицит и дефицит текућих трансакција задржали су тенденције из претходних година.

Платни биланс

Текући рачун платног биланса у 2000. години регистровао је дефицит од 1.298 милиона САД долара. Текући дефицит, који је делимично финансиран нето приливом капитала и девизним резервама земље, у највећој мери је компензован преко ставке “грешке и пропусти”, која је достигла износ од милијарду и 200 милиона долара. Велики износ те ставке у вези је са тешкоћама око адекватног статистичког обухвата и разврставања токова исказаних кроз прелазне позиције, а пре свега увоза, који се плаћао посредством небанкарских

рачуна у иностранству или ефективним страним новцем мимо канала регуларног платног промета са иностранством.

У односу на 1999. годину, дефицит је смањен за 43 милиона долара или 3,2%. При том је робни дефицит повећан за 190 милиона долара, док је неробни суфицит повећан за 233 милиона долара. Повећање суфицита услужног сектора за 118 милиона долара резултат је повећања нето прихода од саобраћаја, пословних и осталих услуга нерезидентима, док је по основу Одлуке о држању девиза код овлашћених банака прилив мањи за 15 милиона долара. По основу текућих приватних трансфера пораст је износио 127 милиона долара. Од тога 38 милиона долара чине нето трансфери дознака радника на привременом раду у иностранству, пензије и инвалиднине, а остатак се односи на мењачке послове. Ставка "доходак, нето", која се односи на нето камате, исказала је нето приход од 11 милиона долара.

Процес смањења дефицита текућих трансакција платног биланса започет је у трећем тромесечју, да би у четвртом тромесечју, захваљујући примени критеријума нето иностране активе и реалног девизног курса динара, дефицит (износио 263 милиона долара) био упола мањи него у истом тромесечју 1999. године.

Извоз остварен у 2000. години износио је 1.722,7 милиона долара или 15% више него у 1999. години, али близу 30% мање од просека оствареног у три предратне године. Остварени увоз од 3.710,5 милиона долара већи је за 12,6% него у 1999, али за готово петину мањи од просека у три предратне године.

Будући да је у 2000. години вредност долара у односу на евро забележила раст, а с обзиром на чињеницу да су земље Европске уније наши најважнији спољнотрговински партнери (око 85% размене), реални раст извоза је био већи од номиналног. Слабљење вредности евра је утицало, на страни увоза, на мањи реални раст увоза од номиналног, пре свега због високог раста доларских цена нафте. Пораст долара довео је до погоршања односа размене пошто се најзначајнији увозни производи (нафта и гас) фактуришу и наплаћују у доларима.

Дефицит у робној размени од 1.988 милиона долара виши је за 10,5% него у 1999. години и готово за десетину мањи у односу на трогодишњи просек. И поред бржег раста извоза од увоза (12,6%), дефицит биланса спољне трговине је забележио раст јер је база за поређење релативне промене знатно већа код увоза него код извоза. Дефицит робне размене са иностранством надмашио је вредност извоза, што умногоме отежава могућност његовог финансирања.

Платни биланс Југославије

(У милионима САД долара)

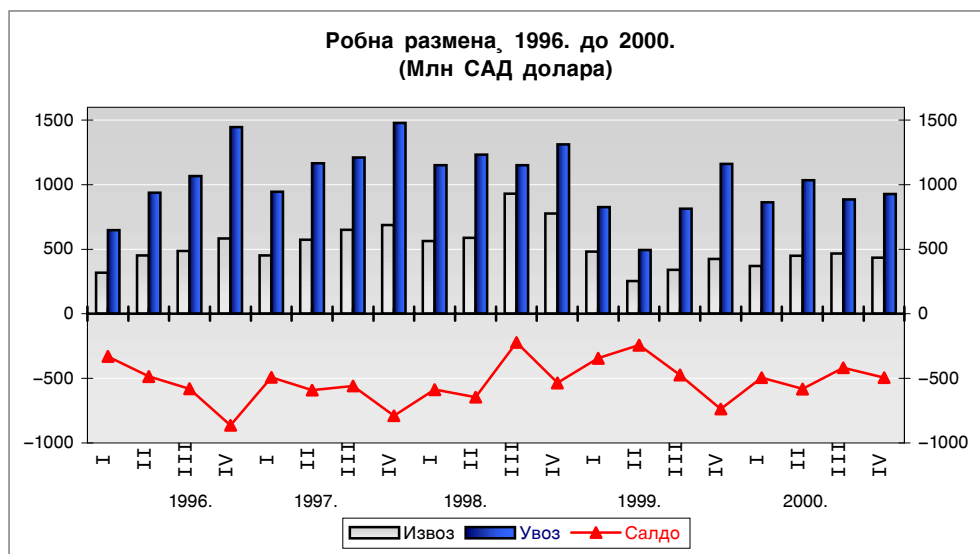
	1996.	1997.	1998.	1999.	2000.
A. ТЕКУЋЕ ТРАНСАКЦИЈЕ	- 1.317	- 1.837	- 1.180	- 1.341	- 1.298
1. Робна размена, нето	- 2.260	- 2.431	- 1.991	- 1.798	- 1.988
Извоз робе, ф.о.б.	1.842	2.368	2.858	1.498	1.723
Увоз робе, ц.и.ф.	- 4.102	- 4.799	- 4.849	- 3.296	- 3.711
2. Услуге, нето	411	456	493	228	331
Извоз услуга, од чега	688	818	914	471	624
по основу Одлуке*	255	288	336	185	170
Увоз услуга	- 277	- 362	- 421	- 243	- 293
3. Салдо робе и услуга (1 + 2)	- 1.849	- 1.975	- 1.498	- 1.570	- 1.657
4. Доходак, нето	23	25	8	8	11
Приходи	46	59	57	43	53
Расходи	- 23	- 34	- 49	- 35	- 42
5. Приватни трансфери, нето	509	113	310	221	348
Приходи	795	468	688	501	632
Регистровани прилив (дознаке)	442	460	630	470	512
Нето куповина ефективног страног новца	353	8	58	31	120
Расходи (дознаке)	- 286	- 355	- 378	- 280	- 284
B. КАПИТАЛНЕ И ФИНАНСИЈСКЕ ТРАНСАКЦИЈЕ	170	1162	181	117	318
1. Средњорочни и дугорочни кредити, нето	8	54	25	12	234
Коришћење	8	128	50	29	377
Отплате**	0	- 74	- 25	- 17	- 143
2. Краткорочни кредити и депозити, нето	58	229	- 35	- 37	- 33
3. Директне инвестиције	0	740	113	112	25
4. Остали прилив***	104	139	78	30	92
5. Укупне девизне резерве (повећање -)	- 46	18	115	111	- 227
В. ГРЕШКЕ И ПРОПУСТИ, НЕТО	1.193	657	884	1.113	1.207

Извор: Народна банка Југославије.

* Девизни прилив по основу Одлуке о држању девиза код овлашћених банака.

** Обухвата извршена плаћања по основу амортизације.

*** Обухвата авансе по основу извоза робе и услуга и по основу инвестиционих радова у иностранству, покриће по лоро-чековима и хуманитарну помоћ.

Спољнотрговинску размену по тромесечјима карактерисале су високе осцилације. У првом тромесечју извоз је био за петину мањи него у истом периоду 1999. године, али су високе стопе раста остварене у другом (76,9%), због ниске основе у време НАТО агресије, као и у трећем тромесечју (35,7%). У последњем тромесечју, вредност извоза од 434 милиона долара (просечна тромесечна вредност током године) била је за 2,1% виша него у истом тромесечју 1999. године. Вредност увоза у четвртм тромесечју (928 милиона долара) такође је била на нивоу просечне тромесечне вредности из 2000. године и за петину нижа него у четвртм тромесечју 1999. године. Иако је робни дефицит у четвртм тромесечју у односу на одговарајући период 1999. године био нижи за 33%, а у трећем за 12%, високе стопе раста у првом (44%), а нарочито у другом тромесечју (141%) допринеле су да дефицит у целој години буде за десетину већи него у 1999. години.

Регионална усмереност робне размене							
	ИЗВОЗ			УВОЗ			Покр. увоза извозом у %
	У млн долара	Учешће у %	Индекс 2000/99.	У млн долара	Учешће у %	Индекс 2000/99.	
Укупно	1.723	100,0	115,0	3.711	100,0	112,6	46,4
Развијене земље	838	48,6	120,9	1.836	49,5	109,1	45,6
ЕУ	658	38,2	120,6	1.510	40,7	110,4	43,6
ЕФТА	113	13,5	97,9	89	2,4	112,2	127,0
Остале разв. земље	67	10,2	209,4	237	6,4	100,9	28,3
Земље у транзицији	761	44,2	103,0	1.620	43,7	121,7	47,0
Земље у развоју	124	7,2	188,4	255	6,9	90,2	48,6

Извор: Савезни завод за статистику.

Дефицит је забележен како у укупној размени, тако и у размени са појединим регионима. Највећи дефицит регистрован је са развијеним земљама, 998 милиона долара, затим са земљама у транзицији, 859 милиона долара, док је са земљама у развоју дефицит износио 131 милион долара.

Редослед најзначајнијих спољнотрговинских партнера по критеријуму укупне вредности размене није се битно променио у односу на претходне године. Највише се трговало са Немачком, Италијом, Републиком Српском (у оквиру Босне и Херцеговине) и Руском Федерацијом.

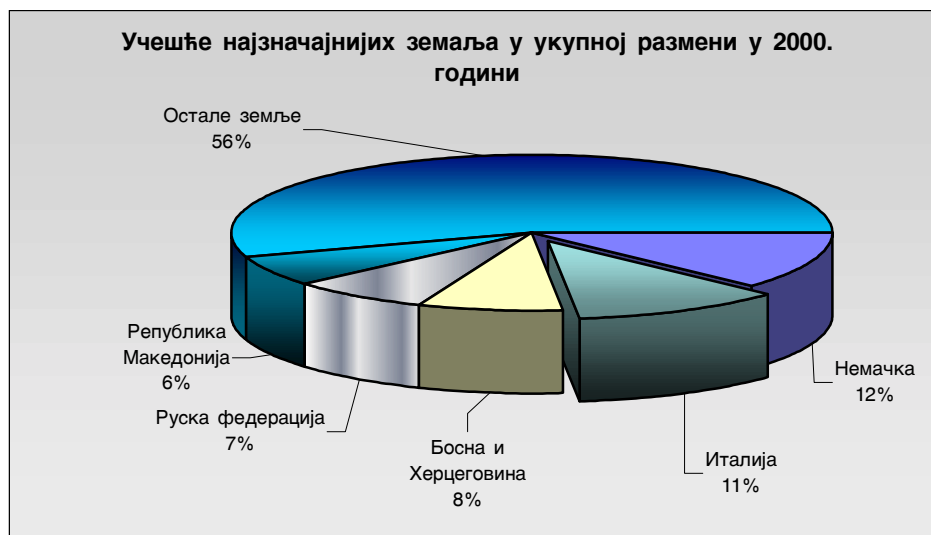
Најзначајнији спољнотрговински партнери

	Робна размена у млн долара				Учешће у %			Индекси 2000/99.		Покр. увоза извозом у %
	Укупно	Извоз	Увоз	Салдо	Укупно	Извоз	Увоз	Извоз	Увоз	
СР Југославија, укупно	5.434	1.723	3.711	-1988	100	100	100	115.0	112,6	46.4
1. Немачка	656	177	479	-302	12	10	13	106,0	118,6	37.0
2. Италија	613	223	390	-167	11	13	11	142,0	117,1	57.2
3. Босна и Херцеговина	428	254	174	80	8	15	5	83,8	93,0	146.0
4. Руска Федерација	405	86	319	-233	7	5	9	111,7	116,4	27.0
5. Република Македонија	340	210	130	80	6	12	4	120,0	106,6	161.5
6. Бугарска	340	16	324	-308	6	1	9	128,2	216,9	4.9
7. Грчка	207	75	132	-57	4	4	4	101,4	89,8	56.8
8. Мађарска	185	62	123	-61	3	4	3	199,8	121,5	50.4
9. Швајцарска	182	107	75	32	3	6	2	100,7	102,3	142.7
10. Аустрија	156	42	114	-72	3	2	3	131,3	75,9	36.8
Укупно (1 до 10)	3.512	1.252	2.260	-1.008	65.0	73	61			55.4

Извор: Савезни завод за статистику.

У укупној спољнотрговинској размени са десет најзначајнијих трговинских партнера Југославија је регистровала дефицит од милијарду долара, са стопом покривености увоза извозом од 55,4%.

Структура извоза према намени није се битно променила у односу на претходну годину. Највеће учешће у укупном извозу остварио је извоз робе за репродукцију, 59,8%, што представља повећање од 2,5% у односу на претходну годину. Структура увоза према намени остала је непромењена у односу на 1999. годину.

Спољнотрговинска размена енергената у 2000. слична је размени оствареној у претходној години. Увоз нафтних деривата, у количинском изразу, већи је за 14,4% у односу на 1999. годину, али је, због високе цене нафтних деривата на међународном тржишту, вредност увоза већа за 76,3%. Увоз сирове нафте износио је свега 34 милиона долара, према 52,3 милиона долара у 1999. години (у 1998. износио 216,5, а у 1977. чак 368 милиона долара). Истовремено, увоз деривата је био знатно већи – 577,4 милиона долара, према 327,6 у 1999. (у 1998. увезено за 188,6 милиона долара). Увоз природног гаса износио је 79,2 милиона долара или 22,9% мање него у 1999. години.

Робна размена према економској намени производа

	ИЗВОЗ			УВОЗ			САЛДО	
	У млн долара	Учешће у %	Индекс 2000/99.	У млн долара	Учешће у %	Индекс 2000/99.	У млн долара	Индекс 2000/99.
Укупно	1.723	100,0	115,0	3.711	100,0	112,6	-1.988	110,6
Репродукција	1.031	59,8	120,2	2.543	68,5	112,8	-1.512	108,3
Опрема	127	7,4	117,6	600	16,2	114,9	-473	113,7
Широка потрошња	565	32,8	106,2	568	15,3	109,2	-3	

Извор: Савезни завод за статистику.

Посматрано по врстама спољнотрговинских послова, размена се одвијала углавном путем редовне размене, компензационих послова и послова оплемењивања (покривају 9% размене). При том на редован извоз отпада 57,5%, а на извоз након оплемењивања 18,2% (повећан за 22%, а повећање се односи на сегмент "lohn" послова и хемијских производа). У структури увоза 8,7% остварено је путем

оплећењивања, 7,2% путем компензационих послова, 1% путем хуманитарних испорука и донација, а остатак од 8,1% путем осталих спољнотрговинских послова (компензација, малогранични промет, увоз у слободну зону физичких лица и др.).

Робна размена према врстама послова

	ИЗВОЗ			УВОЗ			САЛДО	
	У млн долара	Учешће у %	Индекс 2000/99.	У млн долара	Учешће у %	Индекс 2000/99.	У млн долара	Индекс 2000/99.
Укупно	1.723	100,0	115,0	3.711	100,0	112,6	-1.988	110,6
Редовна	991	57,5	101,4	2784	75,0	110,1	-1793	115,6
Компензација	328	19,0	178,2	268	7,2	83,5	60	
Дугорочна кооперација	37	2,2	194,7	28	0,8	164,7	9	
Дорада и прерада	313	18,2	122,3	324	8,7	165,3	-11	
Бесплатне пошिल्ке	3	0,2	100,0	35	1,0	233,3	-32	266,7
Остало	51	2,9	86,4	272	7,3	124,2	-221	138,1

Извор: Савезни завод за статистику.

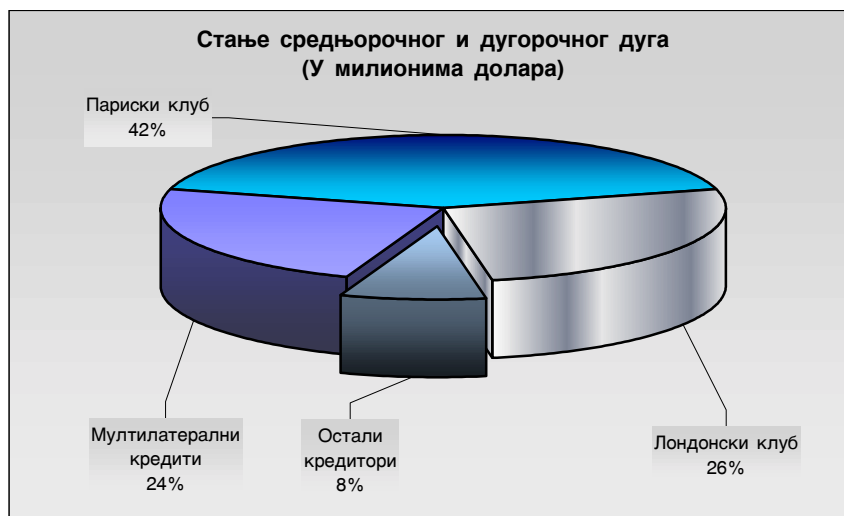
Кредитно-финансијске трансакције

Све до пред крај године капиталне и финансијске трансакције Југославије са страним кредиторима одвијале су се у ограниченом обиму, због њеног нерегулисаног статуса у међународним финансијским организацијама. У 2000. години је по основу трансакција остварен суфицит од преко 300 милиона долара, према суфициту од око 100 милиона долара у истом периоду 1999. године. Коришћено је 377 милиона долара средњорочних кредита (257 милиона финансијских и 120 милиона за опрему и репродукцију), док су отплате обавеза износиле 143 милиона долара. Нето отплате по основу краткорочних кредита и депозита износиле су 33 милиона долара.

Због повећаног ризика улагања у региону, прилив на име директних инвестиција износио је свега 25 милиона долара. Укупни девизни потенцијал Југославије састоји се од девизне aktive Народне банке Југославије и девизних резерви банака овлашћених за обављање послова са иностранством. Девизне резерве којима рукује Народна банка Југославије (524,2 милиона долара) достигле су ниво еквивалентан увозу робе за 1,7 месеци.

Средства по основу задуживања нису у 2000. години била главни извор за покривање дефицита забележног на текућем рачуну. Нето коришћење средњорочних и дугорочних кредита током године износило је 234 милиона долара, од чега у четвртом тромесечју 138 милиона долара.

Укупна спољна задуженост износила је крајем године 11.665 милиона долара, од чега 10.793 милиона или 93% отпада на средњорочну и дугорочну задуженост у конвертибилним валутама.

Стање дуга на крају 2000. према дужницима

(У милионима долара)

Кредитори	Укупан дуг	Од чега по основу:		
		Главнице	Камате	Затезне камате
А. Укупан средњорочни и дугорочни дуг	10.587	6.417	1.692	2.531
Мултилатерални кредитори	2.488	1.577	354	557
ММФ	152	152		
Светска банка*	1.781	1.082	263	436
Еурофима	126	126		
ИФЦ	132	71	9	52
ЕИБ	257	118	74	65
Остало	40	28	8	4
Билатерални кредитори	4.620	2.699	404	1.570
Париски клуб	4.424	2.503	393	1.528
Остало	196	196		
Лондонски клуб	2.797	1.739	907	151
Остали кредитори	682	402	27	253
Б. Краткорочни дуг	663	663		
Укупан конвертибилни дуг (А + Б)	11.250	7.080	1.692	2.531
Неконвертибилни дуг (клиринг)	209	209		
Укупан дуг** (А + Б)	11.459	7.289	1.682	2.496

Извор: Народна банка Југославије.

* Укључене курсне разлике по основу "currency pool-a", који обрачунава Светска банка.

** Нису укључене неизмирене обавезе за увоз нафте и гаса од око 0,5 милијарди долара.

Дуг према мултилатералним институцијама представља петину средњорочне и дугорочне задужености: на Париски клуб се односи највећи део тог дуга – 42%, на Лондонски клуб 26%, док се остатак односи на обавезе према Кини, Либији и другим кредиторима.

Односи са међународним финансијским институцијама

Народна банка Југославије је, након промена у октобру, успоставила непосредну сарадњу са Међународним монетарним фондом и Банком за међународне обрачуне, као и са централним банкама више земаља. Са међународним развојним банкама, као и неким регионалним организацијама, започела је процес сарадње ради што бржег интегрисања у светске финансијске токове. У децембру је Народна банка Југославије закључила са Банком за међународне обрачуне посебан аранжман у износу од 100 милиона долара на основу златних и девизних резерви СФРЈ у тој банци.

Одлуком извршних директора Међународног монетарног фонда од 20. децембра 2000. године, са ретроактивним дејством од 14. децембра 1992, Југославија је испунила услове за чланство у Фонду. Истога дана Фонд је Југославији одобрио 116,9 милиона специјалних права вучења у оквиру "хитне постконфликтне помоћи", као подршку програму економске стабилизације, тачније обнављању институција и администрације у земљи. Из тих средстава отплаћен је зајам за премошћавање од 101,1 милион специјалних права вучења, који су јој пре тога, за измирење обавеза према Фонду, одобриле Швајцарска и Норвешка. Садашња квота у Фонду износи 467,7 специјалних права вучења.

Као депозитар Међународног монетарног фонда, Народна банка Југославије води депозитне рачуне Међународног монетарног фонда, као што и Фонд води рачуне у оквиру својих одељења. Позиција Народне банке Југославије код Фонда на дан 31. децембра 2000. године била је следећа:

Односи Југославије са Међународним монетарним фондом			
	У милионима СПВ	Квота у %	У милионима динара*
Рачун општих средстава			
Квота	467,70	100,0	38.473,0
Депозити ММФ–а	583,47	124,7	47.966,2
Одељење СПВ			
Нето кумулативне акумулације	56,66	100,0	4.660,8
Улози СПВ	15,22	26,9	1.252,0
Зајмови и трошкови			
Коришћење кредита ММФ–а	116,93	25,0	9.887,5
Рачун бр. 1 ММФ–а	1,17		96,3
Рачун бр. 2 ММФ–а	0,01		0,8

* Евиденција Фонда за репрезентативне стопе: спв/динар 0.011826.

Курс динара

У 2000. години је настављено спровођење политике фиксног курса динара. Пошто у прва три тромесечја те године Народна банка Југославије није успела да на девизном тржишту задовољи целокупну тражњу за девизама, то је имало за последицу више нерегуларне курсеве динара од званичног курса.

Ради уједначавања официјелног курса и неофицијелних курсева динара, повећања девизног прилива и рационализације девизног одлива, Народна банка Југославије је крајем маја донела одлуку о успостављању посебне стимулације за продају девиза у износу од 14 динара. Иако је на тај начин официјелни курс динара повећан укупно на 20 динара за једну немачку марку, настављена је тенденција већег нивоа неофицијелних курсева у односу на официјелни.

Тек је одлуком донетом 13. октобра, којом је стимулација за продају девиза повећана са 14 на 24 динара за једну немачку марку (курс је износио укупно 30 динара за једну марку), успостављена равнотежа између понуде и тражње девиза. Захваљујући томе, разлика између званичног курса и незваничних курсева је скоро у потпуности поништена.

На дан 5. децембра формално је проглашена девалвација динара. Децембарском званичном девалвацијом повећана је вредност немачке марке према националној валути са 1 DEM = 6 YUD на 1 DEM = 30 YUD (400%), или, што је исто, смањена вредност динара исказана у немачкој валути за 80%. Претходна званична девалвација динара извршена је још 1. априла 1998. године, када је динарска вредност

немачке валуте увећана за 81,8% (са 1 DEM = 3,3 YUD на 1 DEM = 6 YUD).

Кретање курса динара у 2000. години					
	(Вредност крајем периода)				
	XII 1999.	Март	Јун	Септембар	Децембар
<i>Номинални износи, званични курс</i>					
YUD/DEM	6,0	6,00	6,00	6,00	30,00
YUD/USD	11,66	12,30	12,44	13,31	63,17
<i>Номинални износи, нерегуларни курс</i>					
YUD/DEM	21,00	22,50	23,00	35,50	30,50
<i>Индекси (базни)*</i>					
Номинални ефект. курс	100	97,7	97,2	94,3	19,3
Реални ефект. курс	100	102,1	114,6	130,2	40,2

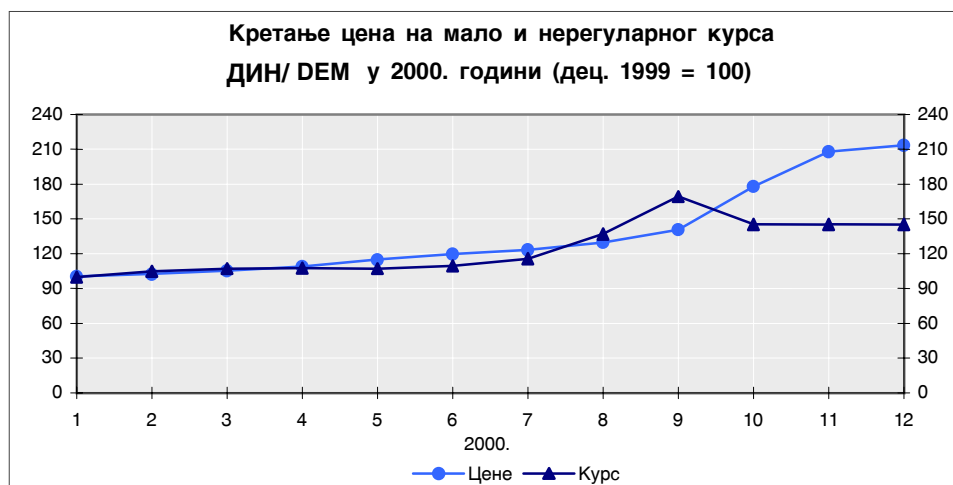
* Индекс мањи од 100 указује на депресијацију, а већи од 100 на апресијацију.

Средином децембра проглашена је интерна конвертибилност динара по текућим трансакцијама платног биланса земље са иностранством. То значи да су домаћа физичка и правна лица стекла право да, на основу тих трансакција, у неограниченом износу купују и продају девизе.

Крајем децембра Народна банка Југославије је донела одлуку о преласку са фиксног на руковођено флексибилни режим формирања курса динара. Тиме је потврђено опредељење да формирање курса динара на основу економских законитости, односно путем интеракције понуде и тражње, представља супериорно решење у поређењу са одређивањем курса на основу административних одлука.

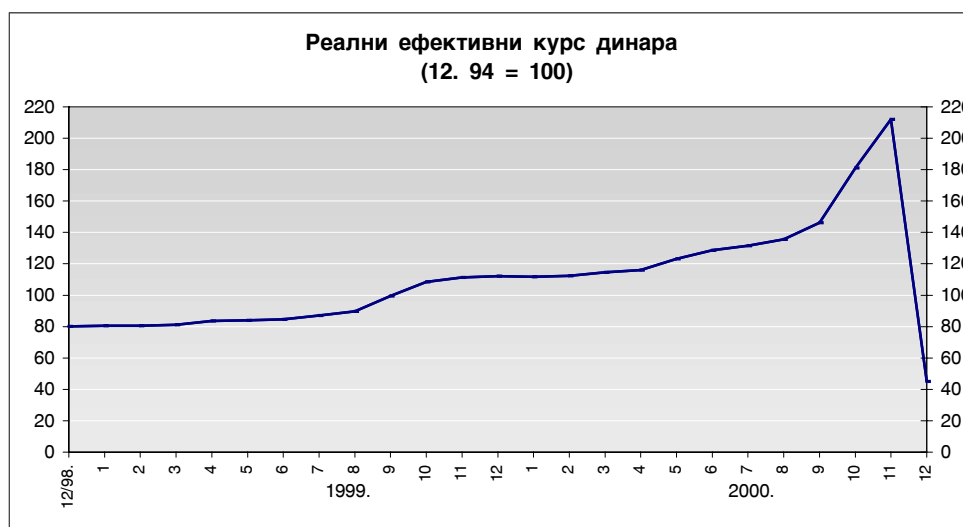
Уредбом о условима и начину рада јединственог девизног тржишта предвиђено је, поред осталог, да Народна банка Југославије може интервенисати на девизном тржишту куповином и продајом страних средстава плаћања ради формирања курсева на жељеном нивоу. Потврђена је неопходност поштовања принципа јединственог курса динара и правилно укрштеног курса динара.

Динамика инфлације и нерегуларног курса динара у 2000. години била је различита. У периоду јануар–септембар повећање домаћих цена на мало од 40,7% било је праћено порастом незваничног курса за 69,0% (са 1 марка = 21,0 динара на 1 марка = 35,5 динара). У четвртој тромесечју пораст цена од 51,8% био је праћен смањењем нерегуларног курса за 14,1% (са 1 марка = 35,5 динара на 1 марка = 30,5 динара).

Дивергентна кретања између домаће инфлације и нерегуларног курса динара објашњавају се стабилизацијом националних политичких прилика у последњем тромесечју и враћањем поверења у макроекономску политику земље. Кредитбилитет економске политике није био доведен у питање упркос чињеници што је пораст цена у последњем тромесечју био већи од кумулативне инфлације забележене у претходна три тромесечја.

Децембарска девалвација динара проузроковала је велике промене не само номиналних курсева већ и реалног курса динара. Реални ефективни курс динара био је крајем године нижи за 59,8% пореди- во са крајем 1999. године; истовремено, у односу на април 1998. ре- ални курс динара био је мањи за 27,3%, а у односу на крај 1994. за 54,9%.

Кретање девизних резерви и рад девизног тржишта

Укупне диспонибилне девизне резерве земље повећане су са 663 милиона долара крајем 1999. на 890 милиона долара крајем 2000. године или за 34,2%. Пораст девизних резерви (са 297,4 милиона долара на 524,2 милиона долара или за 34,2%) забележен је само код Народне банке Југославије. Ниво девизних резерви код пословних банака, увећавајући се за минималних 0,2 милиона долара (са 365,6 милиона долара на 365,8 милиона долара), остао је практично непромењен.

Процентуално висок раст девизних резерви код Народне банке Југославије и непромењени износ резерви код пословног банкарства утицао је на промену власничке структуре резерви. Крајем 1999. године удео Народне банке Југославије у укупним диспонибилним резервама земље износио је 44,9%, а пословног банкарства 55,1%. Крајем 2000. године то учешће Народне банке Југославије било је 58,9%, а пословних банака 41,4%.

Тренд раста девизних резерви Народне банке Југославије био је, уз извесне осцилације, присутан током целе године. Ипак, највећи раст резерви забележен је у четвртој тромесечју: са 375,6 милиона долара крајем септембра на 524,2 милиона долара крајем децембра или за 39,6%.

Најзначајнији извори за попуну девизних резерви Народне банке Југославије у прва три тромесечја били су обавезна девизна издвајања привреде по разним одлукама Савезне владе. Истовремено, Народна банка Југославије је продавала девизе само за намене и у износима које је Савезна влада утврдила одлукама о коришћењу сталних девизних резерви.

Најважнији извори повећања девизних резерви у четвртој тромесечју били су нето прилив девиза по основу мењачких послова и инострана помоћ. Највећи одлив девиза из резерви Народне банке Југославије у периоду октобар–децембар био је проузрокован већом продајом од куповине иностраних средстава плаћања на девизном тржишту коју је вршила Народна банка Југославије.

Пословање на девизном тржишту земље у 2000. години дели се на два карактеристична периода. У првом периоду, од јануара до септембра, Народна банка Југославије није успела да задовољи целокупну легитимну тражњу за девизама, што је имало за последицу разлику између незваничних курсева и званичног курса. Међутим, у другом периоду, тј. четвртој тромесечју, Народна банка Југославије је задовољила сав вишак тражње изнад понуде девиза по званичном курсу, што је имало као резултат уједначавање нивоа званичног курса и незваничних курсева динара.

РЕАЛНИ СЕКТОР И РОБНА ТРЖИШТА

Привредна активност

Стање у привреди у 2000. години било је изузетно тешко. Карактерисала га је презадуженост и пословање са високим пословним губицима код већег броја предузећа, с обзиром да у знатном броју предузећа губици из редовног пословања премашују амортизацију. Финансирање и функционисање значајних инфраструктурних система било је праћено великим застојима. Одржавање кључних инфраструктурних капацитета било је све слабије, што се директно одражавало на смањење привредне активности, а посебно на погоршавање снабдевености добрима од виталног значаја за функционисање привреде. Нису били довољни и адекватни ни извори финансирања обртних средстава. Будући да средства потребна за финансирање привредних субјеката вишеструко надмашују расположиве изворе и не одговарају по структури тим изворима, а имајући у виду и с тим непосредно повезану каматну стопу на краткорочне кредите (5-6,5% месечно) – оцењује се да то представља врло озбиљну препреку за покретање привредног раста.

Неликвидност у привреди и међузадуженост у 2000. години били су веома изражени. Према подацима Народне банке Југославије – Завода за обрачун и плаћања, крајем године је било укупно 31.911 неликвидних фирми, са 541,9 хиљада запослених и неизмиреним међусобним обавезама од 68,4 милијарде динара или 90,5% више него крајем 1999. године, када су те обавезе износиле 35,9 милијарди динара. Извршене мултилатералне компензације су само делимично умањиле проблем неликвидности и задужености. Привреда је користила алтернативне могућности финансирања, које су директно или индиректно доприносиле делимичном ублажавању проблема недовољне ликвидности, а пре свега: међусобно компензирање обавеза и потраживања, покривање појединих обавеза на терет сталне имовине (имобилизација), конверзију доспелих обавеза у дугорочне обавезе и/или капитал, као и повећање обима дорадних послова и лизинга. Привредни субјекти чија је активност зависила од инвестиционе тражње (пре свега металски комплекс и грађевинарство), након дели-

мичног пословног и финансијског опоравка у периоду обнове земље, у 2000. години су се вратили на старе позиције пословања.

Друштвени производ је, са нивоа од 30,4 милијарде долара у 1988. години, опао на ниво од свега 11,5 милијарди долара у 1999. години, или на 37,7% нивоа из 1988. године. Највећи пад реалног друштвеног производа остварен је у периоду 1990-1993. године и у 1999. години. Према претходним проценама Савезног завода за статистику (СЗС), друштвени производ је у 2000. години порастао за око 7%.

Стопе раста реалног друштвеног производа и индустријске производње (1989–2000)

Година	Друштвени производ	Индустријска производња
1989.	1,3	1,2
1990.	– 7,9	– 12,5
1991.	– 11,6	– 17,5
1992.	– 28,0	– 22,2
1993.	– 30,8	– 37,3
1994.	2,5	1,2
1995.	6,1	3,8
1996.	5,9	8,0
1997.	7,4	9,6
1998.	2,5	3,4
1999.	– 23,2	– 23,1
2000.	(7,0)*	10,9

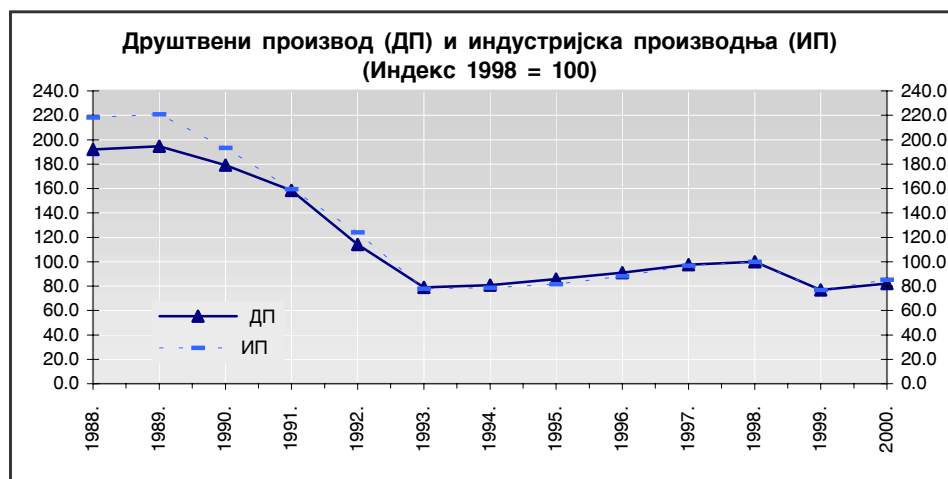
Извор: Подаци СЗС, Статистички годишњак Југославије и Саопштења СЗС (за 1999. без података за Косово и Метохију).

* Процене СЗС.

Процењује се да је и у 2000. години, као и у ранијим годинама, структура употребе друштвеног производа била неповољна. Наиме, у структури друштвеног производа и даље доминантан удео имају лична потрошња и јавни расходи, док је удео инвестиција и извоза производа и услуга низак.

Будући да су укупни јавни расходи у ранијим годинама износили и до 55% друштвеног производа, процењује се да је удео укупне јавне потрошње у друштвеном производу висок и у 2000. години.

Индустријска производња је, након великог пада у 1999. години (23,1%), у 2000. повећана за 10,9%, што је, између осталог, резултат и ниске статистичке основе у претходној години (без података за Косово и Метохију). И поред таквог раста, ниво индустријске производње је врло низак, с обзиром на чињеницу да је искоришћеност инсталисаних индустријских капацитета била веома мала. У 2000. години индустријска производња је била на нивоу од тек 38% производње остварене у 1989. години.

На основу расположивих података СЗС и процена у Народној банци Југославије, оцењује се да је искоришћеност капацитета у индустрији у 2000. години износила свега 31%. Најнижи степен искоришћености капацитета имале су прерађивачке гране индустрије (металска и електроиндустрија, хемијска индустрија, производња папира, текстилна и кожарска индустрија, индустрија неметала и др.), као и металургија. Само је енергетика имала релативно већи степен искоришћености, мада опадајући.

У оквиру производње по намени робе, већа стопа раста остварена је у производњи средстава рада (23%) и производњи материјала за репродукцију (16%) у односу на производњу робе личне потрошње (4%).

Посматрано по појединим гранама индустрије, релативно већи раст производње остварен је у црној металургији, преради обојених метала, индустрији неметала и грађевинског материјала, производњи хемијских производа, индустрији папира, производњи готових текстилних производа, преради каучука и рециклажи сировина. С друге стране, пад производње је евидентиран у производњи руда обојених метала, кожарској индустрији, производњи прехранбених производа, производњи сточне хране (услед суше и смањене понуде примарних пољопривредних производа) и у графичкој индустрији.

Потрошња горива у индустрији је, према подацима званичне статистике, била знатно бржа од производње, што указује на чињеницу да није било штедње енергената, као оскудног и скупог економског и индустријског ресурса.

Судбину индустријске производње делиле су и пољопривреда, грађевинарство, саобраћај, као и готово сви други сектори привредних и ванпривредних делатности.

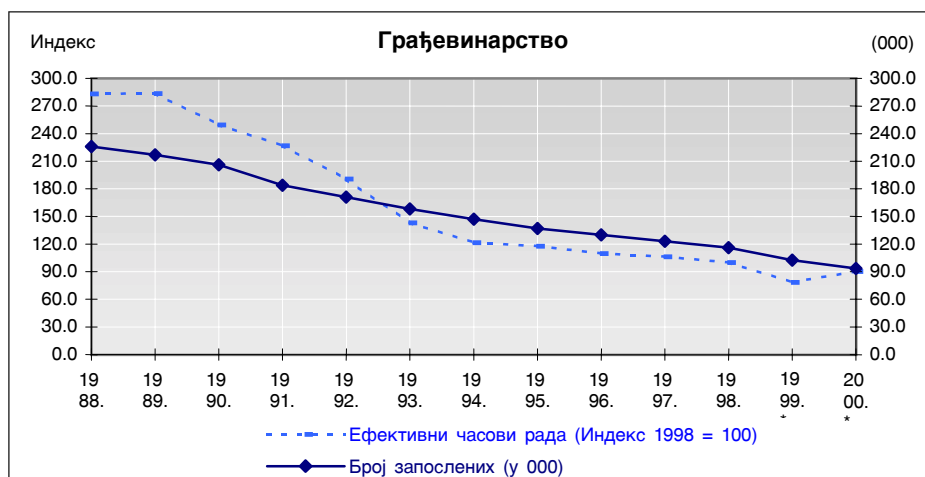
Производња примарних пољопривредних производа, као и укупна *пољопривредна производња*, у 2000. години је била врло ниска и драстично је опала у односу на 1999. годину. Такав пад пољопривредне производње последица је дуготрајне суше, која је те године погодила нашу земљу, као и бројних нерешених питања финансирања агроиндустријског комплекса.

Услед недовољне количине сточне хране, знатно су смањени сточни фонд и домаћа понуда сточарских производа. То се неповољно одражавало на индустријску производњу, обим промета у трговини и саобраћају, као и на низ других привредних делатности. Производња пшенице била је задовољавајућа, а остварен је и раст производње грожђа, вина, ракије, јабука и парадајза. У свим другим врстама пољопривредне производње евидентиран је драстичан пад, и то: у производњи кукуруза (– 52%), производњи шећерне репе (– 56%), производњи сунцокрета (– 20%), производњи соје (– 42%), производњи дувана (– 22%), производњи кромпира (– 20%), производњи пасуља (– 53%), производњи црног лука (– 17%), производњи купуса и кеља (– 13%) итд.

Позитивно је то што је у оквиру јесење сетве више површина засејано пшеницом, ражи, индустријским биљем, поврћем и сточним крмним биљем. То ће имати позитивне ефекте на даљу производњу прехранбених производа и привредну активност у целини.

Укупна *грађевинска активност* је у 2000. години осетно порасла у односу на 1999. годину, што је углавном последица ниске статистичке основице у тој години. Реални обим грађевинске активности је, мерено ефективним часовима рада (на бази претходних података СЗС), повећан за 15,2% у односу на 1999. годину (треба имати у виду да је у 1999. грађевинска активност опала за око 40% у односу на 1998. годину). При томе се процењује да је у приватном сектору грађевинска активност расла брже него у друштвеном.

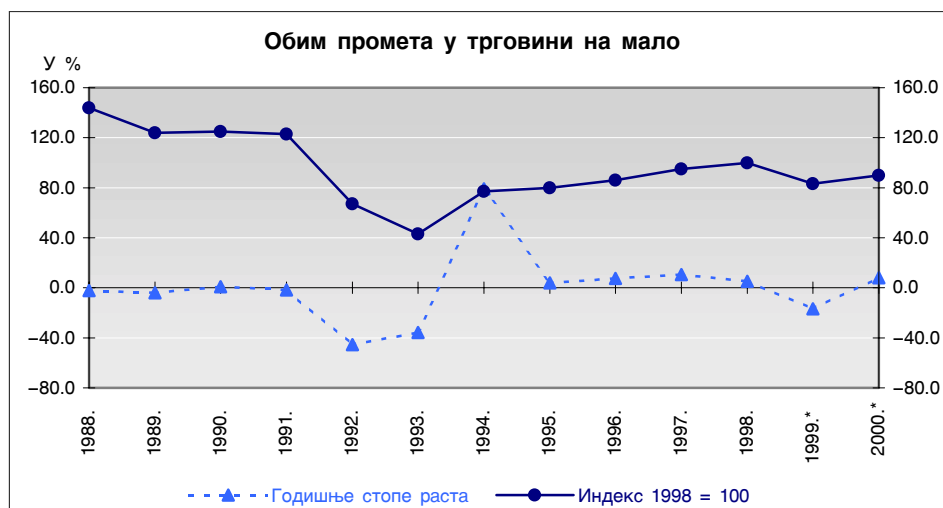
Упоредо са растом грађевинске активности, у 2000. години је забележено смањење броја запослених у друштвеном сектору грађевинарства. Број запослених у грађевинарству је, према подацима званичне статистике, смањен на 104,6 хиљада, према 114,2 хиљаде у 1999. години. Оцењује се, међутим, да је број запослених у приватном сектору грађевинарства порастао, уз напомену да део запослених у приватном сектору свакако није статистички евидентиран.

* Без података за Косово и Метохију.

Број завршених станова (у друштвеном сектору) био је веома мали, свега 2.059, према 2.951 у 1999. години, што представља пад од око 30%. Површина завршених станова износила је 124 хиљаде квадратних метара, према 183 хиљаде у 1999. години или за 32,2% мање. Смањен је такође и обим радова извршених у иностранству у односу на раније године.

Реални обим промета робе у трговини на мало је у 2000. години порастао за 8%, а промета робе у трговини на велико за 5%. То је резултат ниске статистичке основе у 1999. години, када је промет робе у трговини на мало у односу на 1998. годину опао за 19%, а у трговини на велико за 18%.

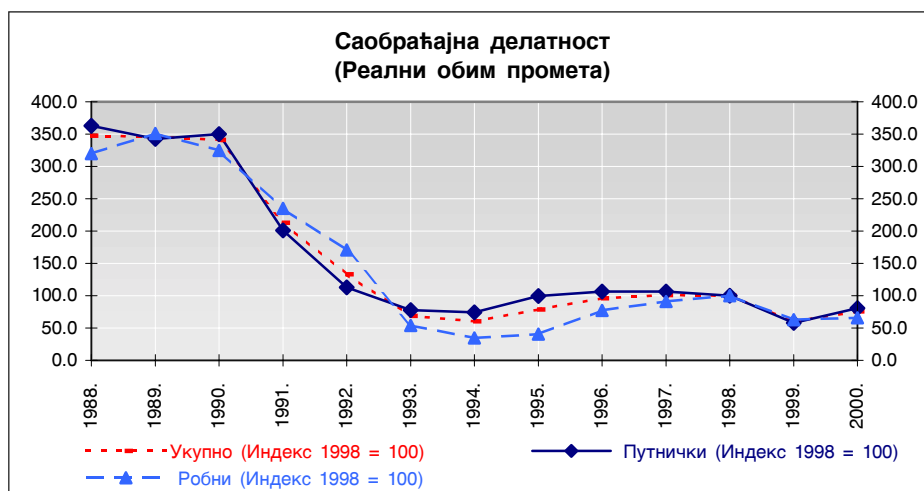

* Без података за Косово и Метохију.

Залихе робе у трговини на мало, посматрано номинално, крајем 2000. године су биле за 82%, а залихе робе у трговини на велико за 81% веће него крајем 1999. године. Карактеристично је да је реални ниво залиха робе у трговини на мало и трговини на велико крајем године био за 40% и 41%, респективно, нижи него крајем 1999. године, мада су просечне залихе у трговини у целини током 2000. године биле реално више него у 1999. години.

Укупан обим *саобраћајне активности* је, према званичним подацима СЗС (без података за Косово и Метохију), након смањења у 1999. години од око 40%, у 2000. години повећан за 26%. Висок реални раст промета остварен је у железничком саобраћају (58%), ваздушном саобраћају, и то након престанка ограничења на летове ЈАТ-а у иностранство (176%) и друмском саобраћају (13%). Пад реалног обима промета остварен је једино у области поморског саобраћаја (– 20%). Посматрано по видовима саобраћаја, бржи реални раст имао је путнички (39%) у односу на теретни саобраћај (5%).

У 2000. години је превезено укупно 77,3 милиона путника или око 4,4 милијарде путничких километара и укупно 19,7 милиона тона робе или 26,2 милијарде тонских километара. Евидентирани гранични промет моторних возила износио је око 2,1 милион прелазака или за 3,6% више него у 1999. години, а гранични промет путника 7,3 милиона прелазака или 10,6% мање него у 1999. (без података за Косово и Метохију).

Укупна туристичка и угоститељска активност је у 2000. години знатно повећана, а нарочито у периоду након политичких промена и укидања економске блокаде. Укупан број ноћења туриста (без података за Косово и Метохију) износио је 10,9 милиона према 7,5 милиона у 1999. години, што представља раст од 44,9%. У оквиру укупног броја ноћења, ноћења страних туриста учествују са 8%, а домаћих са 92%. Иначе, у ранијим годинама (од 1996. до 1998), ноћења су премашивала цифру од 12 милиона годишње. Укупан број долазака туриста износио је 2,61 милион или за 50,1% више него у 1999. години. Реални обим угоститељских услуга повећан је за око 13%.

Домаћа тражња

Бруто приходи јавног сектора, укључујући приходе социјалног осигурања, у 2000. години су износили 139,6 милијарди динара и били су номинално за 76% већи него у 1999. години, уз реални раст од свега 0,2%.

У оквиру бруто прихода, релативно бржи раст су имали јавни приходи него приходи социјалног осигурања. Укупни јавни приходи су износили 89,8 милијарди динара или номинално 81,6% више него у 1999. години. Приходи социјалног осигурања су износили око 49,7 милијарди динара или номинално 66,7% више, уз реални пад од 5,1% у односу на 1999. годину, због чега је у току године било знатног кашњења при исплати пензија и других социјалних давања.

У структури јавних прихода, релативно већи раст је остварен код: пореза на промет, прихода од такса, пореза на наслеђе и поклон, царина, посебних прихода савезног буџета, самодоприноса и других средстава. С друге стране, спорији раст је остварен код: прихода по основу пореза на добит фирми, пореза на имовину и републичких и савезних административних такса.

Укупна примања становништва су у 2000. години и номинално и реално порасла. Та примања су износила 234,6 милијарди динара и била су номинално за 89,8%, а реално за 1,8% већа у односу на претходну годину. Укупна издавања становништва, евидентирана од стране званичне статистике, износила су 152,5 милијарди динара и номинално су повећана за 77,5% у односу на 1999. годину, уз реални пад од 4,8%.

Реални животни стандард је у протеклих десет година опао на изузетно низак ниво. Просечна зарада по запосленом је у 2000. го-

дини износила 2.588 динара или свега око 100 DEM (на бази просечног курса од 25,66 динара за 1 DEM), док је у децембру 2000. године просечна зарада по запосленом износила око 144 DEM.

Нето зараде су у 2000. години номинално порасле, али су реално имале осетан пад. Укупна маса нето зарада је износила 56,8 милијарди динара и била је номинално за 71,1% већа него у 1999. години, при чему треба имати у виду ниску основицу у 1999. години. Реални обим нето зарада је у 2000. години смањен за 9,3%, нарочито услед високог скока цена и трошкова живота након неконтролисане либерализације цена крајем године.

Номинални раст зарада запослених у привреди био је релативно бржи (77,5%) у односу на ванпривредне делатности (56,3%), али су у оба сектора реално нето зараде пале.

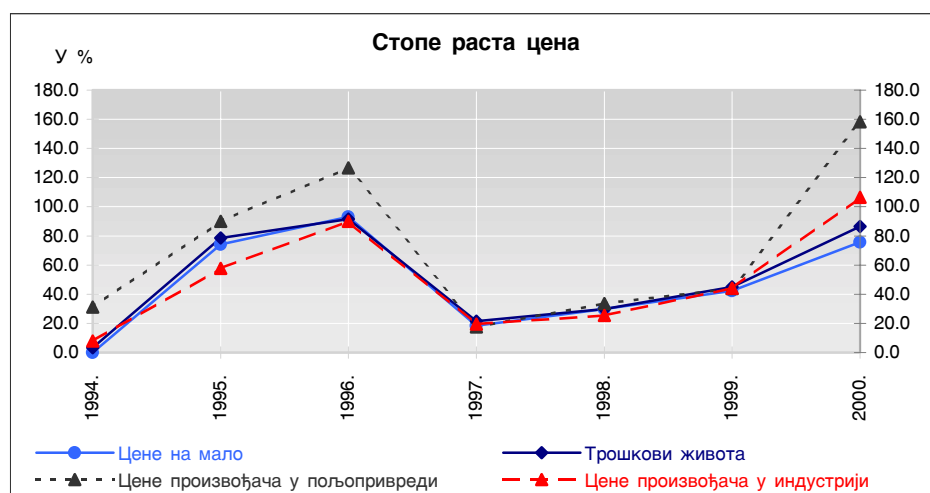
Просечне нето плате по раднику су у 2000. години и номинално и реално порасле, због ниске статистичке основице у 1999. И поред тога, нето плате су биле врло ниске и нису могле покрити “корпу” основних потреба запослених. Наиме, просечна нето плата по запосленом је износила 2.588 динара или номинално 97,2%, а реално 6,1% више него у 1999. години. У децембру је просечна нето плата по запосленом износила 4.318 динара, што је било реално за 7,9% више него у истом месецу претходне године.

Посматрано по гранама привреде, највеће нето плате у 2000. години биле су у: електропривреди, производњи угља, нафтној индустрији, производњи обојених метала, производњи грађевинског материјала, дуванској индустрији, делу саобраћаја (ПТТ-услуге и претоварне услуге), банкарству и друштвено-политичким организацијама, а најниже у: индустрији коже и обуће и у текстилној индустрији.

Карактеристично је да су залихе *готове робе у индустрији* у 2000. години опале за око 4% у односу на 1999. годину, при чему је највећи пад забележен код средстава рада (– 16%), као и код сировина и репроматеријала (– 4%) и робе за личну потрошњу.

Кретање цена

У 2000. години је остварен висок раст свих видова цена и трошкова живота, што је нарочито дошло до изражаја почетком четвртог тромесечја 2000. године, након неконтролисане либерализације цена. Остварена је, наиме, троцифрена инфлација, мерено од децембра 1999. до децембра 2000. године, јер су у том периоду цене на мало повећане за 113,3%, трошкови живота за 115,3%, цене произвођача у индустрији за 142,5%, цене произвођача пољопривредних производа за 175,3%, цене индустријских производа у трговини на мало за 147,7% и цене угоститељских услуга за 114,9%.

Услед нагле либерализације цена, раст цена на мало је у последњем тромесечју достигао чак 51,8%, док је у претходном тромесечју износио 17,7%. Посматрано по месецима, изразито највећи раст цена на мало остварен је у октобру (26,4%) и новембру (16,9%), да би затим – након увођења мера рестриктивне монетарне политике и других антиинфлационих мера – у децембру био смањен на 2,7%.

Будући да су производња и привредна активност у 2000. години имале низак ниво, фиксни, релативно фиксни и укупни јединични трошкови производње били су врло високи. То је резултирало број-

ним неповољним последицама, укључујући и велике пословне губитке у привреди, и вршило директан притисак на раст цена.

Просечни раст цена у 2000. години у односу на 1999. годину износио је: цена на мало 75,7%, трошкова живота 86,5%, цена произвођача у индустрији 106,5%, цена произвођача пољопривредних производа 158,2% и цена индустријских производа у трговини на велико 114,3%.

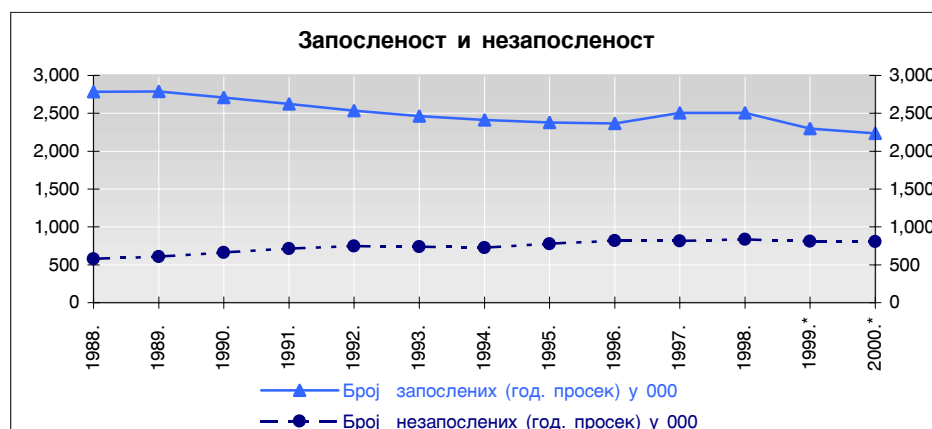
Посматрано по намени робе, код произвођачких цена у индустрији највећи раст имали су материјал за репродукцију (126,6%) и средства рада (124,9%), док је раст цена робе личне потрошње био нижи (85,4%), пошто на овом тржишном сегменту постоји релативно већа конкуренција, укључујући и знатан увоз робе широке потрошње.

Натпросечан раст произвођачких цена, посматрано по гранама индустрије, остварен је у нафтном комплексу, као и у производњи сточне хране, средстава рада и материјала за репродукцију у пољопривреди. У оквиру цена на мало, највећи раст је остварен код пољопривредних производа (103,3%), свежег меса (132,6%), прерађеног и конзервираног поврћа (106,8%), млека (101,8%), прерађене и конзервиране рибе (108,8%) и пића (107,9%).

Због свега наведеног, сузбијање инфлације остаје приоритетан циљ монетарне политике и осталих сегмената макроекономске политике. Ово тим пре када се имају у виду ефекти промена цена по основу исправки паритета цена (електричне енергије и других производа и услуга), као и промена у фискалном систему и другим сегментима економског система.

Запосленост и незапосленост

Број запослених је крајем 2000. године износио 2.222 хиљаде, према 2.259 хиљада крајем 1999. Запосленост је опала за 1,6%, при чему је просечна запосленост била нижа за 2,8%. Компарације ради, број запослених радника у 1989. години износио је око 2.790 хиљада, што значи да је запосленост од 1989. до 2000. године опала за око 20%.

* Без података за Косово и Метохију.

Запосленост у привредним делатностима опала је у просеку за 4,6%, а у ванпривредним порасла за 0,8% у односу на 1999. годину.

Званично регистрован број незапослених је крајем године износио 812 хиљада, према 774 хиљаде крајем 1999. године, тако да је незапосленост повећана чак за 4,9%. При том треба имати у виду да је фиктивна запосленост знатна, с обзиром да у индустрији, а делом и у другим секторима привреде, ради мање од једне трећине инсталираних капацитета. Стопа незапослености, мерена бројем званично евидентираних незапослених према збиру броја запослених и незапослених, у децембру 1999. године је износила 25,5%, а у децембру 2000. године 26,8%, из чега произлази да је стварна незапосленост знатно већа од статистички евидентиране. Уколико економске реформе не буду ефикасно спроведене, стопа незапослености би у нас у наредном периоду могла бити знатно повећана. Ово тим пре ако се има у виду да ће, у почетном периоду предвиђене власничке трансформације и убрзане орочене приватизације, део радника остати без посла.

МОНЕТАРНА КРЕТАЊА

Циљеви и задаци монетарне политике

Одлуком о монетарној политици за 2000. годину, а у складу са усвојеном економском политиком и претпоставкама о реалним привредним кретањима релевантним за утврђивање квантитативних задатака монетарне политике, Народна банка Југославије је као основне циљеве монетарне политике определила стабилност домаћих цена и стабилност курса динара.

Циљеви и задаци у области производње, цена и платног биланса утврђени економском политиком земље за 2000. годину, били су веома амбициозни. Предвиђен је раст друштвеног производа за 14% и индустријске производње за 15% и раст извоза робе и услуга за 28,8% и увоза робе и услуга за 25,9%, уз нулту стопу инфлације. Поред тога, предвиђено је да се јавни расходи повећају у проценту мањем од повећања друштвеног производа, односно да се њихово учешће у друштвеном производу смањи.

Ради остваривања циљева монетарне политике, Народна банка Југославије је као основни квантитативни задатак монетарне политике утврдила новчани агрегат М2, који, поред новчане масе М1, укључује и динарске краткорочне депозите. Опредељена нулта стопа инфлације претпостављала је вођење изузетно рестриктивне монетарне политике тим пре што се у 2000. годину ушло са великим диспаритетима цена појединих производа, административним ограничењима могућег раста цена одређених производа и високим инфлаторним очекивањима. Стога је одлучено да се новчани агрегат М2 у 2000. години не повећава у односу на његово стање од краја претходне године. При том је предвиђено да се М2 у првом тромесечју, у складу са деловањем сезонских фактора, смањи како би се створио простор за његов раст у наредном периоду.

Креирање и повлачење примарног новца требало је да буде у функцији одржавања новчане масе у планираним оквирима и да се остварује операцијама на отвореном тржишту хартија од вредности, формирањем реесконтног контингента од наплаћених раније датих

кредита и куповином и продајом девиза на Међубанкарском тржишту девиза.

Предвиђено је да Народна банка Југославије у 2000. години води политику реално позитивне каматне стопе и да, у складу с тим, есконтна стопа Народне банке Југославије буде реално позитивна на годишњем нивоу. Есконтна стопа је требало да се формира на основу кретања каматних стопа на тржишту краткорочних хартија од вредности, на којем учествује и Народна банка Југославије. Каматне стопе пословних банака такође је требало да буду реално позитивне и да се формирају на новчаном тржишту, у складу са пословном политиком банака и усвојеним Кодексом пословних правила банака.

Предвиђено је да се интервенције Народне банке Југославије на девизном тржишту остварују у оквиру девизних резерви остварених по основу текућег девизног прилива. Према пројекцији платног биланса, нето девизни прилив по основу услуга требало је да износи око 80 милиона долара, нето девизни прилив по основу дознака наших радника у иностранству око 200 милиона долара, нето девизни прилив по мењачким пословима око 50 милиона долара и девизни прилив на рачуне правних лица и предузетника код овлашћених банака у земљи око 300 милиона долара, а да ће по основу старе девизне штедње грађанима бити исплаћено 130 милиона долара.

Поред тога рачунало се с тим да ће се у 2000. години обезбедити нови финансијски кредити од 100 милиона долара и робни кредити од 325 милиона долара, као и да ће улог страног капитала износити око 380 милиона долара, те да ће се у виду помоћи од наших исељеника добити 120 милиона долара и да ће међународна помоћ за обнову и реконструкцију и хуманитарна помоћ достићи око 105 милиона долара.

У складу са Одлуком о девизној политици и пројекцији платног биланса земље у 2000. години, банке овлашћене за обављање платног промета са иностранством биле су обавезне да на свом рачуну код Народне банке Југославије, као минималну резерву, имају 2 милиона САД долара, а банке овлашћене за обављање послова платног промета и кредитних послова са иностранством 4 милиона САД долара.

Савезна влада и Народна банка Југославије требало је да наставе активности у вези са деблокадом девизних средстава у иностранству и да предузму мере да се девизе које су за време санкција полагане на рачуне других правних лица у иностранству пренесу на рачуне овлашћених банака у иностранству.

И на крају, још једна мера која је, између осталих, требало да допринесе остваривању предвиђених циљева и задатака монетарне политике била је строжа контрола кретања новчаних токова и спровођења мера монетарне политике.

Реализација предвиђених циљева економске политике претпостављала је доношење целовитог програма за успостављање макроекономске равнотеже, који је опет подразумевао доношење низа мера у свим сегментима економске политике, будући да се искључиво монетарном политиком нису могли успешно остварити циљеви економске политике, посебно не у дужем периоду. Са становишта наведеног, нарочито је било значајно да се конципира нова политика извоза, нова девизна политика и политика платног биланса, да се успостави реални курс динара и обезбеди поновни рад девизног тржишта.

Мере монетарне и девизне политике

Током 2000. године монетарни инструментаријум био је оптерећен знатним износом доспелих ненаплаћених потраживања из претходних година, као и хроничном неликвидношћу појединих банака, од којих неколико са великим учешћем у укупној билансној суми свих банака. Због тога су почетком године активности и мере Народне банке Југославије биле усмерене претежно на изналажење одговарајућих решења за регулисање доспелих потраживања.

У оквиру тога, а на основу посебног савезног закона донетог крајем 1999. године, извршено је претварање одређених краткорочних потраживања Народне банке Југославије од државе, републичких дирекција за робне резерве и републичких фондова за пензијско и инвалидско осигурање у укупном износу од 4.038 милиона динара у дугорочни кредит са роком доспећа од седам година, периодом мировања од две године и каматном стопом од 12% годишње.

Поред тога, одложене су обавезе банака према Народној банци Југославије по основу кредита и других пласмана из примарне емисије, укључујући и обавезе по основу камата које су доспевале крајем 1999. и почетком 2000. године, у укупном износу од 2.937 милиона динара. Банке су биле дужне да наведене обавезе измире до краја 2000. године, и то претежно издавањем обвезница, које су, почев од 31. марта, доспевале у једнаким месечним ратама, уз обавезу плаћања камате по есконтној стопи или стопи од 12% годишње, зависно од врсте пласмана.

Међутим, због константних проблема у одржавању текуће ликвидности код појединих банака и оцене да те банке неће бити у

могућности да одложене обавезе измире у роковима доспећа, крајем марта је предвиђено да гувернер Народне банке Југославије може, посебним решењем, обавезе појединих банака одложити до две године, уз услов да су те банке претходно донеле одговарајући програм за успостављање ликвидности, као и да су са Агенцијом за осигурање депозита и санацију банака закључиле уговор о привременој куповини потенцијалних губитака. По том основу одложене су, средином године, до 30. јуна 2002, обавезе појединих банака у укупном износу од 2.142 милиона динара (1.565 милиона по основу пласмана из примарне емисије и 577 милиона по основу камата), по каматној стопи од 8% годишње и са месечним обрачуном и плаћањем камате.

Народна банка Југославије током 2000. године банкама није повећавала обим пласмана из примарне емисије. У јулу је донета одлука којом је банкама омогућено да користе краткорочне кредите по основу пласмана у комерцијалне записе Дирекције за робне резерве Републике Србије или предузећа која се баве прерадом и прометом пшенице издатих ради финансирања откупа пшенице рода 2000. године, али у оквиру контингента за рефинансирање формираног током 1999. године. Средином новембра донета је одлука којом је банкама било омогућено да користе краткорочне кредите из примарне емисије за рефинансирање пласмана за производњу пшенице рода 2001. године до висине враћених кредита датих раније за залихе пољопривредних производа (205 милиона динара).

Наведена констатација не односи се на пласмане из примарне емисије непосредним корисницима, који су у првих девет месеци знатно повећани. Они су одобравани на основу Одлуке о условима под којима Народна банка Југославије учествује на новчаном тржишту, а односе се на куповину краткорочних обвезница електропривреде, Дирекције за робне резерве Републике Србије (400 милиона динара за откуп пшенице рода 2000. године), Савезне Републике Југославије и Републике Србије, издатих ради покрића недостајућих средстава. Стање хартија од вредности купљених од непосредних корисника на крају године је износило 1.863 милиона динара.

Након октобарских промена нису одобравани нови пласмани из примарне емисије ни банкама нити непосредним корисницима, са изузетком омогућавања поменутог репласмана доспелих кредита за залихе пшенице у кредите за производњу пшенице у оквиру затеченог реесконтног контингента и куповине обвезница Републике Србије.

Током 2000. године обавезна резерва банака активно је коришћена као инструмент регулисања количине новца у оптицају, услед проблема у одржавању ликвидности код појединих банака, и као ин-

струмент регулисања ликвидности у знатно већој мери од планираног нивоа.

Банке су на почетку године обавезну резерву обрачунавале и издвајале по стопи од 17%. Поред тога, оне су издвајале и посебну обавезну резерву, у складу са мерама донетим у другој половини 1999. године. Наиме, банке су биле у обавези да на посебним рачунима обавезне резерве и даље држе издвојена средства, и то обрачуната по стопи од 7% на рачуну 213 и по стопи од 6% на рачуну 204. Издвојена средства могле су да држе на тим рачунима или да њима купују хартије од вредности савезне државе, односно електропривреде. Банкама није било дозвољено да их користе за одржавање своје дневне ликвидности. Почетком фебруара, стопа за обрачунавање и издвајање обавезне резерве повећана је са 17% на 19,5%. Истовремено је укинута обавеза даљег обрачунавања и издвајања обавезне резерве на рачун 213, а средства са тог рачуна су пренета на пословне рачуне банака. Да би се неутралисали ефекти креирања примарног новца по основу пласмана из примарне емисије за откуп пшенице, стопа обавезне резерве је крајем јула повећана са 19,5% на 24,5% и до краја године је остала непромењена. Банкама које су учествовале у финансирању Пројекта изградње станова у Републици Србији омогућено је да део обавезне резерве (у износу који одговара повећању стопе обавезне резерве, тј. до 5 процентних поена) држе у пласманима у Републичкој дирекцији за обнову земље, ради финансирања пројекта изградње станова.

Оним банкама којима су, у оквиру мера за успостављање и одржавање ликвидности, одложени пласмани из примарне емисије продужене су и олакшице за издвајање обавезне резерве које су установљене током 1999. или почетком 2000. године. Те олакшице су током године постепено смањиване, а крајем године укинуте.

Што се тиче начина одржавања дневне ликвидности банака у 2000. години, примењиван је систем установљен посебном одлуком донетом у 1999. години. У складу с тим, Завод за обрачун и плаћања извршавао је налоге издате на терет жиро-рачуна банака — према прописаном приоритету и времену пријема налога. Приоритет су имале обавезе по основу извршних судских и пореских решења и других извршних решења надлежних органа, затим доспеле обавезе према Народној банци Југославије, налози других поверилаца по основу доспелих хартија од вредности и других инструмената обезбеђења плаћања, налози банке за пренос средстава на обрачунски рачун ради извршавања налога депонената, налози по основу реализованих чекова по текућим рачунима грађана и други налози за измиривање доспелих обавеза и налози за издвајање обавезне резерве

банке. Последњи у реду приоритета били су налози за пуштање у течај кредита и других пласмана банке. При извршавању налога са жиро-рачуна банке, Завод за обрачун и плаћања био је дужан да обезбеди предност наведеног реда приоритета доспелих обавеза у односу на време пријема налога.

За измирење доспелих обавеза банке су могле да користе и средства обавезне резерве. За време коришћења обавезне резерве банке нису могле да пуштају у течај кредите и друге пласмане. Учестало и високо коришћење обавезне резерве било је знак да је банка неликвидна или несолвентна и таква банка је проглашавана кредитно неспособном.

Банке су могле, на основу девизног покрића, да користе и посебан кредит за одржавање дневне ликвидности платног промета (кредит за ноћно покриће), али током године банке га нису користиле.

У 2000. години је и даље била на снази Одлука о обавезном упису благајничких записа Народне банке Југославије, донета у јулу 1999. године ради стварања монетарних оквира за поменуте пласмане Народне банке Југославије непосредним корисницима (Дирекцији за робне резерве Републике Србије и електропривреди). Стање обавезно уписаних благајничких записа је крајем године износило 302 милиона динара. Једном броју банака дата је могућност да уместо уписа благајничких записа купе хартије од вредности Дирекције за робне резерве Републике Србије или електропривреде.

Услед експанзивних монетарних кретања, Народна банка Југославије је крајем августа донела одлуку о додатном обавезном упису благајничких записа Народне банке Југославије у висини 4% основнице за обрачун обавезне резерве. Од обавезе уписа ослобођене су банке којима су прихваћени програми мера за успостављање и одржавање ликвидности. Укупан износ уписаних благајничких записа по основу те одлуке достигао је 323 милиона динара. Народна банка Југославије је крајем октобра банкама исплатила 50% износа доспелих благајничких записа (162 милиона динара).

Есконтна стопа Народне банке Југославије се током 2000. године није мењала и износила је 2% месечно. С обзиром да се само на мањи део пласмана из примарне емисије камата обрачунавала по есконтној стопи (јер су каматне стопе на конвертоване и одложене пласмане утврђиване посебним савезним законима и решењима гувернера Народне банке Југославије), она није коришћена као инструмент за регулисање количине новца у оптицају.

У настојању да развије операције на отвореном тржишту, као и да неутралише ефекте креирања новца по основу девизних трансак-

ција, Народна банка Југославије је крајем године почела интензивније да продаје сопствене хартије од вредности на аукцијама организованим на берзи.

У децембру је донета Одлука о обавези усклађивања нето стања пласмана банака датих одређеним корисницима (буџетима СР Југославије, република чланица и локалне самоуправе). Банке су биле дужне да обезбеде да нето стање пласмана датих тим корисницима не буде веће од нето стања тих пласмана на дан 30. септембра 2000. године.

Током 2000. године донето је више мера, углавном интервентних, у области девизног пословања. Тек крајем године започет је процес дерегулације девизних трансакција, путем укидања доброг дела дискреционих права државе. Међутим, у Закону о девизном пословању изостале су радикалније измене.

Одлуком о девизној политици и пројекцији платног биланса земље у 2000. години предвиђена је обавеза банака овлашћених за обављање платног промета са иностранством да на свом рачуну код Народне банке Југославије, као минималну резерву, имају 2 милиона САД долара, а банке за обављање послова платног промета и кредитних послова са иностранством 4 милиона САД долара.

У 2000. години настављено је спровођење политике фиксног курса динара, с тим што је крајем маја донета одлука о успостављању посебне стимулације за продају девиза. Та стимулација је у октобру даље повећана, чиме је официјелни курс динара изједначен са курсом на паралелном девизном тржишту.

Средином децембра проглашена је интерна конвертибилност динара по текућим трансакцијама са иностранством.

Интенција Савезне владе и Народне банке Југославије, након суспензије санкција, била је да се интензивирају активности на деблокади девизних средстава на рачунима у иностранству и њиховом трансферу на рачуне овлашћених банака у иностранству. У истом раздобљу предузете су и мере за оживљавање рада Међубанкарског девизног тржишта, с циљем да се омогући слободна куповина и продаја девиза.

У области спољнотрговинског пословања поједностављена је крајем године административна процедура која се односи на трговање са светом. Лицима која се баве спољнотрговинским пословањем укинута је обавеза посебног регистрација код надлежног министарства, обавеза држања девизног депозита од 10.000 немачких марака, као и

обавеза пријављивања закљученог спољнотрговинског посла, чиме су трошкови спољнотрговинског пословања смањени. Такође је укинута обавеза регистрација квоте за увоз робе код надлежног министарства. Увоз и плаћање увоза су либерализовани, док су квоте и дозволе¹ задржане само у неопходној мери. Крајњи рок увоза робе од извршеног плаћања увоза продужен је са једног на два месеца. Банкама је дозвољено да девизама кредитирају увоз опреме и резервних делова.

Одлуком о условима обављања мењачких послова и Упутством Народне банке Југославије за спровођење те одлуке, послови Завода за обрачун и плаћања проширени су и на мењачке послове. Овлашћени мењачи могу склопити уговоре и директно са Заводом за обрачун и плаћања. Мењачнице су дужне да дневни девизни прилив уплаћују на рачун у Заводу за обрачун и плаћања.

Законом о измирењу обавеза по основу девизне штедње грађана предвиђена је динамика по којој током 2000. године, почев од 1. јула, штедишама треба да се исплати по 150 DEM.

Примарни новац

Главна карактеристика кретања примарног новца и токова његовог креирања у 2000. години јесте његов висок раст и битно различити основи његовог креирања. У првих девет месеци примарни новац је знатније повећан и, слично ранијим годинама, углавном креиран по основу раста нето домаће активе Народне банке Југославије, односно раста пласмана Народне банке Југославије. У последњем тромесечју повећање примарног новца је било такође знатније, али је остварено по основу раста девизних резерви којима рукује Народна банка Југославије, а не по основу кредита из примарне емисије.

Према томе, примарни новац је током године константно повећаван, с тим што је у првих девет месеци основни ток његовог креирања био раст пласмана Народне банке Југославије, који није имао реално покриће, док је у последња три месеца креирање остварено по основу раста девизних резерви којима рукује Народна банка Југославије.

Шире дефинисан примарни новац, који, поред готовог новца у оптицају, издвојене обавезне резерве и банкарских слободних резерви, укључује и депозите државе и других сектора код Народне банке

¹ Режим увоза је знатно либерализован: увоз на ЛБ чинио је 91,8%, увоз на режиму контингентна 4,7% и увоз на режиму дозвола 3,5% укупног увоза.

Југославије, коришћену обавезну резерву банака код Народне банке Југославије и хартије од вредности Народне банке Југославије, повећан је у 2000. години за 11.687 милиона динара или 111% у односу на крај 1999. године. Без депозита по виђењу државе и осталих сектора, као и хартија од вредности Народне банке Југославије, примарни новац је у тој години повећан за 10.378 милиона динара или 110%.

У структури примарног новца забележен је раст свих позиција. Готов новац у оптицају је у целој години повећан за 4.245 милиона или 64%, при чему је његов раст у првих девет месеци износио 2.338 милиона, а у последњем тромесечју, за које је иначе карактеристично веће сезонско повећање готовог новца у оптицају, 1.907 милиона динара. Банкарске резерве су повећане за 6.133 милиона динара или 121%, од чега 2.417 милиона у првих девет месеци, а 3.716 милиона у последњем тромесечју. У оквиру банкарских резерви издвојена обавезна резерва је повећана за 2.434 милиона, 1.353 милиона у првих девет месеци и 1.081 милиона у последњем тромесечју. Коришћена обавезна резерва повећана је за свега 307 милиона динара, с тим што је у првих девет месеци повећана за 654 милиона, док је у последњем тромесечју смањена за 347 милиона. Такво кретање издвојене и коришћене обавезне резерве банака одраз је извесног побољшања финансијске дисциплине банака, након мера Народне банке Југославије предузетих почетком октобра, али и битно измењене кредитне политике банака, која је налагала престанак одобравања нових кредита привреди и другим секторима. Слободне резерве банака повећане су за 3.392 милиона; њихово повећање у првих девет месеци износило је свега 410 милиона, а у последњем тромесечју 2.982 милиона динара. Депозити државе и осталих комитената код Народне банке Југославије, укључујући и хартије од вредности Народне банке Југославије које су купиле банке, повећане су за 1.309 милиона динара.

Кретање примарног новца у првих девет месеци 2000. године у највећој мери је било под утицајем динарских кредита Народне банке Југославије, који су у том периоду повећани за 2.214 милиона динара или 24% у односу на крај 1999. године. Највећи део раста пласмана Народне банке Југославије односио се на пласмане дате држави (повећани за 1.039 милиона), а коришћени су углавном за покривање буџетских дефицита, и кредите дате осталим секторима (повећани за 1.318 милиона), тачније кредите дате ЕПС-у и ПИО. Кредити банкама су смањени за 143 милиона динара.

У последњем тромесечју 2000. године укупни динарски пласмани Народне банке Југославије смањени су за 621 милион динара. У

оквиру тога пласмани држави су повећани за 380 милиона, а пласмани другим комитентима смањени за 524 милиона и пласмани банкама смањени за 477 милиона динара. Међутим, стварног повећања пласмана држави, као ни већег смањења пласмана осталим секторима, није било, већ је овде реч о преузимању обавеза Дирекције за робне резерве Републике Србије по кредитима узетим од Народне банке Југославије у износу од 400 милиона динара од стране Републике Србије.

Девизни кредити дати држави су у 2000. години повећани за 3.292 милиона динара, кредити банкама за 45.734 милиона и кредити осталим секторима за 81 милион. Међутим, исказано стање је углавном последица курсних разлика насталих по основу девалвације динара од 6. децембра 2000. године, а не стварног повећања девизних кредита.

Народна банка Југославије је у првих девет месеци по основу нето девизне aktive креирала одређени износ примарног новца, тако да је у том периоду примарни новац повећан и по основу кредита Народне банке Југославије и по основу девизних трансакција, а делом и по основу исплате старе девизне штедње.

У последњем тромесечју је по основу раста нето девизне active Народне банке Југославије креиран висок износ примарног новца, па је примарни новац знатније повећан упркос смањењу динарских пласмана Народне банке Југославије. Раст девизних резерви којима рукује Народна банка Југославије у том тромесечју износио је око 140 милиона долара, а настао је по два основа – из донација и откупа девиза од грађана, који су, у условима стабилног курса динара, девизе радије продавали банкама и преко ЗОП-а него на црном тржишту.

**Нето домаћа актива Народне банке Југославије
и примарни новац**

	Стање ХИ	Промене			
		У милионима динарима		У процентима	
		2000.	1999.	2000.	1999.
Нето девизна актива НБЈ	- 19.469	-15.773	3.080	233	-14
Девизне резерве (диспонибилне)	32.619	7.529	20.644	169	172
Девизна пасива	- 52.088	- 23.302	- 17.564	208	51
Нето домаћа актива НБЈ	39.314	17.726	7.298	124	23
Домаћи кредити НБЈ	153.611	66.794	45.643	162	42
Нето кредити држави	5.480	3.096	384	155	8
Кредити	11.424	3.984	4.711	146	70
Динарски	3.071	539	1.419	48	46
Девизни	8353	3.445	3.292	213	65
Депозити (-)	- 5.944	- 888	- 4.327	122	268
Динарски	- 1.462	- 192	- 915	54	167
Девизни	- 4.482	- 696	- 3.412	186	319
Нето кредити банкама	144.932	62.104	44.718	163	45
Кредити	145.603	62.398	44.926	163	45
Коришћена обавезна резерва	1.174	339	308	64	36
Динарски кредити	3.364	717	- 756	21	- 18
Девизни кредити	141.065	61.342	45.374	179	47
Депозити (-)	- 671	- 294	- 208	174	45
Динарски	- 671	- 294	- 208	174	45
Нето кредити другим секторима	3.199	1.594	541	150	20
Кредити	3.660	1.596	875	134	31
Динарски	3.457	1.514	794	132	30
Девизни	203	82	81	205	66
Депозити (-)	- 461	- 2	- 334	2	263
Динарски	- 461	- 2	-334	2	263
Остала актива, нето	-	- 49.068	- 38.346	183	51
	114.297				
Примарни новац	19.845	1.953	10.378	26	110
Готов новац у оптицају	10.933	1.631	4.245	32	64
Резерве банака	8.912	322	6.133	13	221
Издвојена обавезна резерва	3.650	- 286	2.433	- 19	200
Коришћена обавезна резерва	1.174	341	308	64	35
Слободна средства	4.088	267	3.392	62	487
Шире дефинисан примарни новац*	22.222	2.449	11.687	30	111

* Укључени депозити по виђењу државе и осталих сектора код НБЈ и хартије од вредности НБЈ које су купиле банке.

Нето домаћа актива банака

Друштвено-економске и финансијске промене које су се током 2000. године догодиле у земљи неминовно су се одразиле и на кретање нето домаће aktive банака, агрегата који показује кретања и односе у укупној активи и пасиви банкарског сектора. При анализи тих кретања, усмерићемо се на два периода – на период до октобарских промена, са санкцијама међународне заједнице, високим спољ-

ним и унутрашњим дуговима, ниском производњом и високом неликвидношћу привреде и банака, и на период после октобарских промена, када су предузете мере за сређивање стања у финансијском сектору.

Нето домаћа актива банака, која обухвата пласмане банака непосредним комитентима, без депозита државе, и осталу нето активу и која представља разлику између укупних депозита код банкарског сектора и нето стране активе банака, износила је на крају 2000. године 426.981 милион динара или за 312.847 милиона више него на крају претходне године. На висок пораст нето домаће активе банака утицала је у највећој мери промена девизног курса динара извршена почетком децембра 2000. године. Ако се нето домаћа актива посматра без ефеката промене девизног курса динара, онда је њен раст био знатно умеренији. На формирање нето домаће активе банака у реалном изразу (искључујући ефекте промене курса) највећи утицај имао је пораст динарских пласмана банака, нарочито у периоду јануар-септембар, као и реалне промене нето иностране активе банака у последњем тромесечју.

Диспропорција валутне структуре биланса укупног банкарског система, која је била изражена у претходним годинама, настављена је и у 2000. години, уз још доминантније учешће девизне активе и пасиве на крају године, када је извршена промена девизног курса динара. Учешће девизне активе банака у укупној активи биланса банака износило је на крају године чак 91,9%, док је учешће динарске активе банака било занемарљиво мало. Ситуација је још лошија ако се има у виду да ни тако ниска динарска актива није у потпуности каматоносна, будући да садржи токове остале активе и трајна улагања. Иначе, у 1999. години девизна актива је чинила 74,6% укупне активе банака. Девизна пасива је на крају 2000. године чинила 74,7% укупне пасиве банака, а на крају 1999. године 65,6%. Поред тога што је висока девизна актива и пасива банака у 2000. години банке излагала ризику промене курса динара, фактичка имобилизација девизног подбиланса је, из познатих разлога, банке у доходовном смислу доводила до тога да су могле да рачунају само на приходе из скромног динарског подбиланса, који, оптерећен бројним проблемима домаћих дужника, није могао да обезбеди довољан приход за измирење обавеза банака. Наиме, у 2000. години је у укупној активи банака, као и у укупној динарској активи, дошло до знатног смањења учешћа каматоносне активе банака. Учешће каматоносне активе у динарској активи износило је на крају 1999. године 66,9%, а на крају 2000. године упола мање – само 36,7%, што значи да је преко 60% динарске активе банака некаматоносно и да није у основној

функцији пословања банака. У односу на укупну активу банака, стање је, због промена курса динара, још неповољније. На крају 1999. године каматоносна актива банака износила је 16,3% укупне активе, а на крају 2000. тек 5,9%.

Каматоносна динарска актива пословних банака				
	У милионима динара		Проценат учешћа	
	1999.	2000.	1999.	2000.
Депозити код НБЈ и хартије од вредн. НБЈ	1.839	7.972	7,7	20,6
Краткорочни кредити комитентима	14.463	20.737	60,5	53,7
Краткорочне хартије од вредности	3.123	2.977	13,1	7,7
Дугорочни кредити	3.886	6.395	16,3	16,6
Дугорочне хартије од вредности	584	536	2,4	1,4
Свега	23.895	38.617	100,0	100,0
Укупна динарска актива	35.704	105.259		
Укупна актива	146.548	655.886		

Не само да је каматоносна актива у 2000. години у односу на претходну била релативно мања, него је и њена структура лошија. Смањено је учешће најкаматоноснијег дела активе, краткорочних кредита комитентима, са 60,5% у 1999. години на 53,7%, што је, свакако, неповољно утицало на финансијске резултате пословања банака, односно на висину њихових прихода.

Укупни пласмани банака су на крају године износили 441.279 милиона динара (код јавног сектора су приказани као нето кредити) и били су за 340.130 милиона или 336,3% већи него на крају 1999. године. Од тога се на динарске пласмане односи свега 10.727 милиона, а на девизне пласмане 329.403 милиона. Висок раст девизних пласмана је највећим делом резултат промене курса динара, пошто је ту укључен и јавни дуг државе по основу старе девизне штедње, који је на крају 2000. године износио 222.637 милиона динара, што у односу на крај 1999. године представља повећање од 179.614 милиона.

С обзиром да је наша земља, са мањим прекидима, целу претходну деценију била под економском блокадом, није било прилива девизних средстава из иностранства, а ни из домаћих извора, услед веома ослабљене депозитне функције банака чак и у динарском подбилансу. Девизни кредити одобрени привреди номинално су повећани за 125.843 милиона динара, а девизни кредити држави и осталим секторима, у нето износу, за 23.946 милиона динара. Међутим, посматрано реално, код тих кредита није било промена, или су оне биле минималне, углавном као резултат приписа камате.

У протеклих десет година, па и дуже, банке су се, као што је познато, олако упуштале у одобравање кредита комитентима, за којима је постојала перманентно висока тражња, не поштујући често

при оцењивању економског и финансијског положаја тражиоца кредита ни основне постулате банкарског пословања. Свему су додатну димензију давали притисци политичког врха, као и чињеница да су највећи акционари у банкама истовремено били и највећи дужници и корисници кредита код тих банака. Са променама које су се догодиле почетком октобра, а имајући у виду и извесност промена у финансијском систему, банке су почеле да се понашају опрезније. Али и поред тога, кредитна активност банака је у 2000. години била прилично интензивна. Грубо изражен кредитни мултипликатор, као однос укупних пласмана банака и примарне емисије, без израчунавања коефицијента рекреирања кредитног потенцијала, и коефицијента враћања средстава добијених путем кредита у депозитни систем банке, износио је у децембру 1999. године 3,82, а у децембру 2000. године 4,29, што потврђује да су банке у 2000. години имале интензивнију кредитну активност него у претходној.

Оцењује се да су девизне трансакције са иностранством у реалном изразу утицале на креирање новца за око 10.000 милиона, а динарски пласмани за око 12.000 милиона динара, док је остала нето домаћа актива утицала на повлачење новца у износу од око 4.300 милиона динара.

Основни монетарни агрегат М1, посматран према ужој дефиницији, без депозита државе, износио је на крају 2000. године 26.954 милиона динара, или око 900 милиона немачких марака, и био је за 12.402 милиона динара или 85,2% већи у односу на крај претходне године. Тај пораст је остварен у великој мери у последњим месецима, када и највећи део прилива девиза од донација, што се одразило на повећање новчане масе. Стање новчане масе према широј дефиницији, са депозитним новцем јавног сектора, износило је 29.976 милиона динара и било је за 14.074 милиона или 88,5% веће него претходне године. Учешће готовог новца у оптицају у новчаној маси мање је за око 6 процентних поена него претходне године, али се и учешће од 36,5%, колико је оно износило на крају године, оцењује као прилично високо.

Девизни немонетарни депозити, без старе девизне штедње, посматрано реално, повећани су за око милијарду динара, највећим делом по основу приписа камате на те депозите, тако да нису значајније утицали на повлачење новца. Када се посматрају динарски немонетарни депозити свих сектора, чије је повећање износило 2.554 милиона динара или 58,3%, може се претпоставити да је толики био и ефекат у правцу повлачења новца. Треба напоменути да је и код тих депозита пораст настао углавном по основу приписа камате, пошто је и 2000. годину, као и претходне године, карактерисало неповере-

ње, нарочито становништва, у сигурност депозита код банака. Штавише, учешће штедне становништва, рачунајући нове штедне депозите у девизама, динарску штедњу и текуће рачуне грађана је, у укупној пасиви, опало у односу на претходну годину; у 1999. години оно је износило 1,1%, а у 2000. години 0,7%, што је само по себи више него скромно, а исувише далеко од пожељног лимита од 50%.

Остала актива, нето, знатније је смањена (за 27.283 милиона), што је делимично последица курсних разлика, али у још већој мери повећања остале пасиве, углавном повећања трајног капитала, које је покривено пре свега по основу ревалоризације, а у извесној мери и по основу раста пласмана банака. Банке су у 2000. години извршиле ревалоризацију, будући да је стопа раста цена на мало у тој години износила 75,5%. Наиме, према одредбама Закона о рачуноводству, капитал, улагања у основна средства и друге позиције прописане тим законом ревалоризују се ако годишњи раст цена на мало од последње ревалоризације износи више од 10%. Поред тога, банке су и из 1999. године пренеле одређене ефекте ревалоризације, јер су им допуне Закона о рачуноводству за ту годину омогућиле да ревалоризацију коју нису могле да покрију оствареним приходима пренесу на активна временска разграничења и да их покрију приходима оствареним у наредној години. У Анализи пословања банака у периоду од јануара до децембра 2000. године, коју је објавило Удружење банака и других финансијских организација Југославије, изнето је да су негативни ефекти ревалоризације пренете из 1999. године износили 2.198 милиона динара, док је непокривена ревалоризација капитала у 2000. години износила 21.517 милиона динара. Дакле, и када се искључе ефекти ревалоризације, пораст трајног капитала је висок, и то нарочито акцијског капитала и посебних резервисања, која су банке морале да издвоје очекујући да ће део лоших пласмана морати да отпишу.

Квантитативни критеријум пословања банака, према коме је банка дужна да обезбеди да учешће капитала у њеној укупној пасиви не буде мање од 20%, није у 2000. години задовољен и поред високог пораста капитала. Однос капитала и укупне пасиве банака је износио 14,4%, што је чак и ниже него у 1999. години (14,8%). На тако ниске стопе учешћа капитала у укупној пасиви банака несумњиво је утицао енормно висок девизни подбиланс (о чему је већ било речи). Илустративнији је приказ учешћа капитала у динарској пасиви, које је у 2000. години износило чак 57,0%, а у 1999. години 43,2%. Управо чињеница да готово половина динарске пасиве у 1999. години и више од половине у 2000. години чине трајни капитал банака показује колико је депозитна функција банака ослабљена.

Још важнији показатељ бонитета банака од напред поменутог представља коефицијент адекватности капитала. Према нашим прописима, банка треба да обезбеди да њена укупна ризична билансна и ванбилансна актива буде покривена капиталом који не може бити мањи од 8% (страни експерти за банкарство сматрају да би тај проценат за земље централне и југоисточне Европе требало да износи 10-11%). У поменутој анализи пословања банака за период јануар-децембар 2000. године приказано је да је банкарски систем, посматрано у целини, остварио адекватност капитала од само 0,57%. И први публиковани налази експерата Светске банке, који врше ревизију у тридесетак банака, показују да је банкама потребна докапитализација у висини од више милијарди немачких марака како би се достигао управо потребни коефицијент адекватности капитала.

Пласмани банака

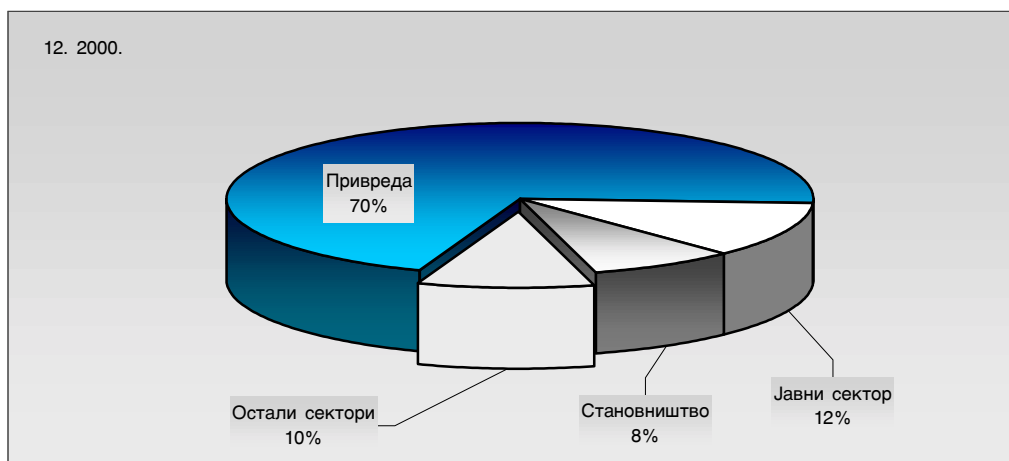
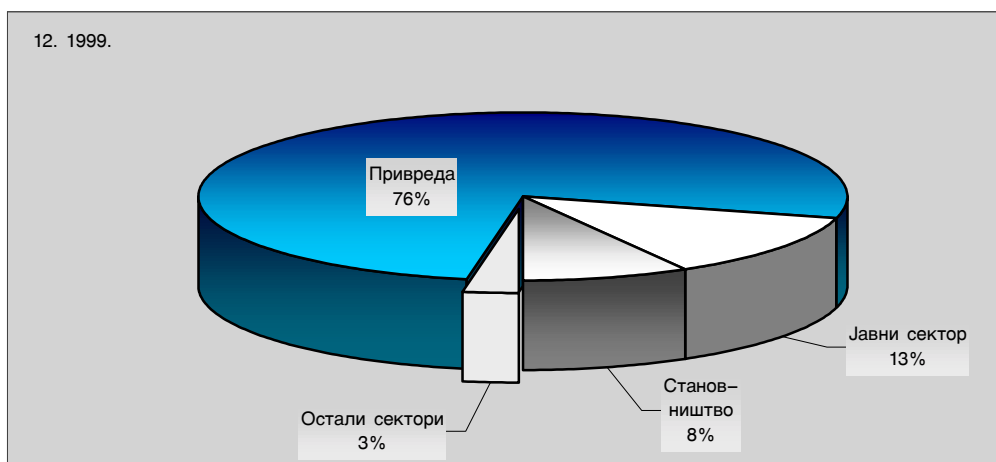
Промене које су се догодиле у октобру утицале су како на банкарски систем, тако и на кредитну активност банака. Зауостављена је кредитна активност Народне банке Југославије, пре свега кредитирање државе, а и банкама је препоручено да то учине. На почетку децембра нето кредитирање јавног сектора лимитирано је на нивоу затеченом у септембру.

Краткорочни и дугорочни динарски кредити банака комитентима износили су на крају 2000. године 31.740 милиона динара, што је било за 12.333 милиона или 63,6% више у односу на претходну годину. Највећи корисник банкарских кредита је, као и претходних година, била привреда. Динарски кредити привреди повећани су за 7.515 милиона динара или 50,7%, а највећи део тог пораста остварен је у периоду јануар-септембар. Пошто је пораст физичког обима производње (без пољопривредне производње, која је, према процени СЗС, била за 20% мања него у 1999) у 2000. години износио 11%, а имајући у виду чињеницу да су у производњи улагана и сопствена средства, намеће се закључак да кредити одобрени привреди нису били потпуно у функцији повећања производње. На такав закључак упућује и сазнање да су банке, при склапању уговора о кредиту, примењивале клаузулу о ревалоризацији кредита, тако да остварени пораст кредита представља делимично и ефекат тих прерачуна. Банке су оправдање за своје пословне губитке налазиле пре свега у томе што су активне каматне стопе биле реално негативне, углавном на нивоу нижем од раста цена на мало, што је, како се сматрало, било у функцији обуздавања инфлаторних тенденција. Ревалоризација ка-

питала и других позиција вршена је по оствареним стопама раста цена на мало, а резултат тога су били све већи губици.

Динарски пласмани банака					
	Стање XII	Промене			
		У милионима динара		У процентима	
		1999.	2000.	1999.	2000.
Краткороч. кредити комитентима	20.779	3.591	6.019	32,1	40,8
Дугороч. кредити комитентима	10.961	301	6.315	6,9	135,9
Укупни кредити	31.740	3.892	12.333	25,1	63,6
Привреди	22.328	2.884	7.515	24,2	50,7
Федерацији	3.733	594	1.294	32,2	53,0
Становништву	2.602	313	971	23,7	59,5
Другим комитентима	3.077	101	2.554	23,8	488,6
Пласмани у хартије од вредности	4.193	3.257	– 2.083	107,8	– 33,2
Потраж. по каматама и накнадама	6.788	844	1.816	20,4	36,5
Укупни пласмани банака	42.721	7.993	12.066	35,3	39,4

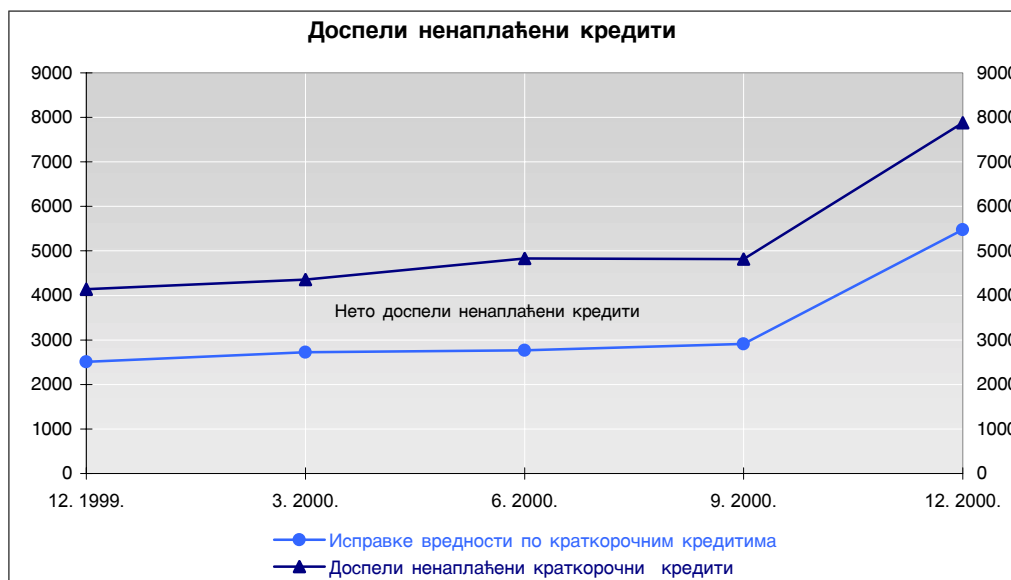
Секторски распоред динарских кредита банака

Доспели ненаплаћени кредити су и у 2000. години забележили знатан раст и отприлике једна половина тог пораста односи се на привреду. Сразмерно су повећане и исправке вредности по кредитима, дакле, латентни отписи потраживања, што се такође највећим делом односи на привреду. Доспели ненаплаћени кредити од привреде су повећани за 1.827 милиона, а исправке вредности за 1.469 милиона, тако да је нето ефекат на повећање тих кредита по том основу износио 358 милиона динара. Када се томе додају потраживања по доспелим каматама, која се такође односе углавном на привреду, добија се прилично суморна слика задужености привреде.

Доспели ненаплаћени кредити и исправке вредности у 2000. години

	Стање	Промене	
		У милионима динара	У процентима
Доспели ненаплаћени кредити	7.879	3.738	90,2
У томе: привреда	5.775	1.827	46,2
Исправке вредности по кредитима	– 5.474	– 2.962	117,9
У томе: привреда	– 3.834	– 1.469	62,1
Нето	2.405	776	47.6

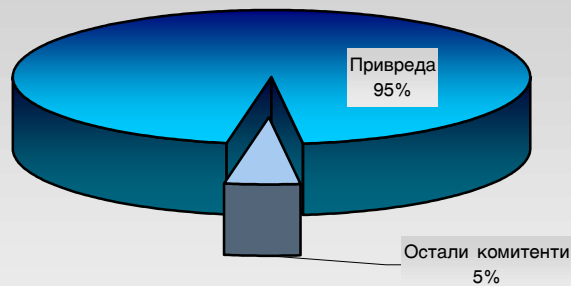

Дужничко-поверилачки односи привреде и банака су, како се види, и даље велики проблем и за банкарски и за реални сектор привреде. Поред доспелих ненаплаћених кредита, потраживања банака од привреде по основу доспелих камата износила су на крају године 13.609 милиона динара, од чега су банке на исправке вредности по

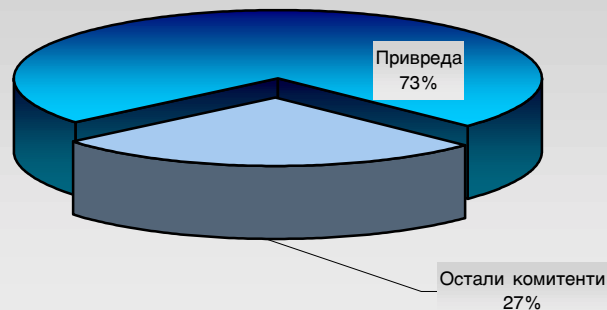
каматама од привреде пренеле износ од 7.613 милиона динара. Решавање дужничко-поверилачких односа путем међусобног пребијања обавеза и потраживања овде није могло да се примени, пошто су обавезе банака према привреди (депозити привреде код банака, са доспелим каматама) на крају 2000. године износиле 14.434 милиона динара, од чега депозитни новац привреде 10.173 милиона. Због такве ситуације износе се предлози да банке, на име измирења дугова, од предузећа узму пословни простор или и сама предузећа.

Секторски распоред ненаплаћених кредита банака

12. 1999.

12. 2000.

Краткорочни и дугорочни кредити федерацији су у 2000. години повећани за 1.294 милиона динара. У периоду јануар-септембар повећање кредита федерацији је износило 3.725 милиона. Пошто је у октобру Народна банка Југославије обуставила кредитирање јавног сектора, а до краја године су то учиниле и пословне банке, кредити федерацији су у последњем тромесечју смањени. Од почетка децембра се, према препоруци Међународног монетарног фонда, нето кредитирање јавног сектора прати тако што се на страни активе укљу-

чују укупна потраживања од јавног сектора, динарска и девизна, краткорочна и дугорочна (кредити, камате и хартије од вредности) и, аналогно, на страни пасиве сви депозити јавног сектора. Такође према препоруци Међународног монетарног фонда, нето кредитирање федерације није смело да премаша стање које је затечено у септембру, искључујући ефекте промене девизног курса динара. Будући да није било нових кредита јавном сектору, то се није ни догодило. Истовремено је забележен знатан раст депозита јавног сектора, чему је допринела и пристигла финансијска помоћ из иностранства. Тако су нето кредити јавном сектору у септембру, укључујући девизне кредите и депозите федерације код Народне банке Југославије, по курсу из децембра 2000. године, износили 10.066 милиона, а у децембру 5.917 милиона динара. Укупни пласмани јавном сектору износили су у септембру 15.347 милиона, а у децембру 15.367 милиона, а код депозита је то износило 5.281 и 9.450 милиона динара, респективно.

Нето кредити јавном сектору					
	Стање XII 2000.	Промене			
		У милионима динара		У процентима	
		1999.	2000.	1999.	2000.
Нето кредити јавном сектору	5.917	1.316	2.436	60,8	70,0
Кредити	15.367	1.811	9.094	40,6	145,0
Динарски кредити	5.521	2.100	948	84,9	20,7
НБЈ	3.071	539	1.419	48,4	85,9
Пословних банака	2.450	1.561	– 471	114,8	– 16,1
Девизни кредити	9.846	– 289	8.146	– 14,5	479,4
НБЈ	8.353	257	6.907	21,6	477,7
Пословних банака	1.493	– 546	1.239	– 68,3	488,8
Депозити	9.450	495	6.658	21,5	238,4
Динарски депозити	4.745	457	2.296	23,0	93,8
НБЈ	1.462	192	915	54,2	167,4
Пословних банака	3.283	265	1.381	16,2	72,7
Девизни депозити	4.705	38	4.362	12,3	1.267,9
НБЈ	4.482	30	4.177	10,9	1.366,7
Пословних банака	223	8	185	24,7	481,5

Кредити одобрени становништву у 2000. години били су за 971 милион динара или 59,5% већи него претходне године, и то повећање се највећим делом односи на дугорочне кредите. И код овог сектора је у последњем тромесечју забележено смањење како краткорочних, тако и дугорочних кредита. Како је, услед ниског животног стандарда, становништво било принуђено да као допунски извор средстава користи прекорачење по текућим рачунима, стање тих пре-

корачења на крају године износило је 334 милиона динара или за 106 милиона више него у претходној години.

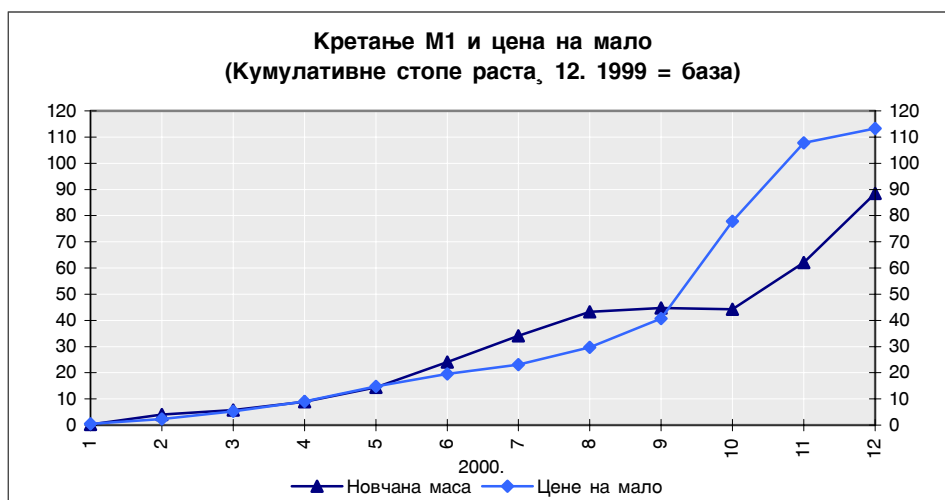
Потраживања по каматама и накнадама у нето износу, коригована за исправке, износила су на крају године 6.788 милиона динара и била су за 1.816 милиона или 36,5% већа него на крају претходне године. Готово 90% износа доспелих камата и накнада односило се на сектор привреде, што указује на величину проблема ненаплаћених потраживања банака од привреде. Други аспект овог проблема је тај што су банке од укупних потраживања по каматама и накнадама од привреде, која су на крају године износила 14.415 милиона динара, отписале, тј. пренеле на исправке вредности 8.051 милиона динара, дакле, одрекле се 55,9% прихода од камата и накнада, пошто су процениле да је мала вероватноћа да ће их наплатити. У светлу тих релација, делује неуверљиво тврдња банака да је један од основних узрока губитака у банкарском систему реално негативна активна каматна стопа, јер је очигледно да ни њу нису наплатиле.

Нето домаћа актива банака					
	Стање XII	Промене			
		У милионима динара		У процентима	
		2000.	1999.	2000.	1999.
Нето страна актива	-150.028	-19.229	-101.641	66,0	210,1
Актива	85.610	7.417	64.703	55,0	309,5
Пасива	235.638	26.646	166.344	62,5	240,1
Нето домаћа актива	426.981	26.802	312.847	30,7	274,1
Домаћи пласмани	441.279	12.254	340.130	13,8	336,3
Нето пласмани држави	5.917	1.316	2.436	60,8	70,0
Пласмани	15.367	1.811	9.094	40,6	145,0
Депозити	9.450	495	6.658	21,5	238,4
Пласмани невладиним секторима	212.725	8.586	158.080	18,6	289,3
Становништву	2.683	331	1.021	24,9	61,4
Другим комитентима	24.409	909	20.747	33,0	566,5
од тога: девизни кредити	20.793	- 521	20.361	- 54,7	4.713,2
Привреди	185.633	7.346	136.312	17,5	276,4
од тога: девизни кредити	154.444	3.018	125.843	11,8	440,0
Јавни дуг државе по старој девизној штедњи	222.637	2.352	179.614	5,8	417,5
Остала нето домаћа актива	-14.298	14.548	- 27.283	- 930,8	- 210,1
Укупни депозити МЗ	276.953	7.573	211.205	13,0	321,2
Новчана маса М1	26.954	4.670	12.402	47,3	85,2
Готов новац у оптицају	10.932	1.632	4.244	32,3	63,5
Депозитни новац	16.022	3.038	8.158	63,0	103,7
Орочени депозити	5.633	64	1.956	1,8	53,2
Девизни депозити, од тога:	244.366	2.839	196.848	6,4	414,3
стара девизна штедња	211.431	4.347	170.301	11,8	414,1

Пласмани у хартије од вредности су на крају 2000. године износили 4.193 милиона динара. Тај износ је резултат консолидације пласмана у хартије од вредности и обавеза по хартијама од вредности, као и одређених међубанкарских односа, који садрже одређене хартије од вредности, тако да смањење исказано у 2000. години не одражава реално стање. Међутим, евидентно је да су пласмани у хартије од вредности јавног сектора, а у мањој мери и привреде, смањени, што говори да хартије од вредности још увек нису довољно присутне у финансијским трансакцијама, а нарочито на финансијском тржишту.

Кретање новчане масе

Новчана маса M1 остварила је врло висок раст и у 2000. години. Повећана је у односу на крај 1999. године за 14.074 милиона динара или 88,5%, тако да је крајем децембра достигла износ од 29.976 милиона динара. Повећање новчане масе према дефиницији Међународног монетарног фонда (не обухвата депозите државе) износило је 12.383 милиона динара или 85,0%.

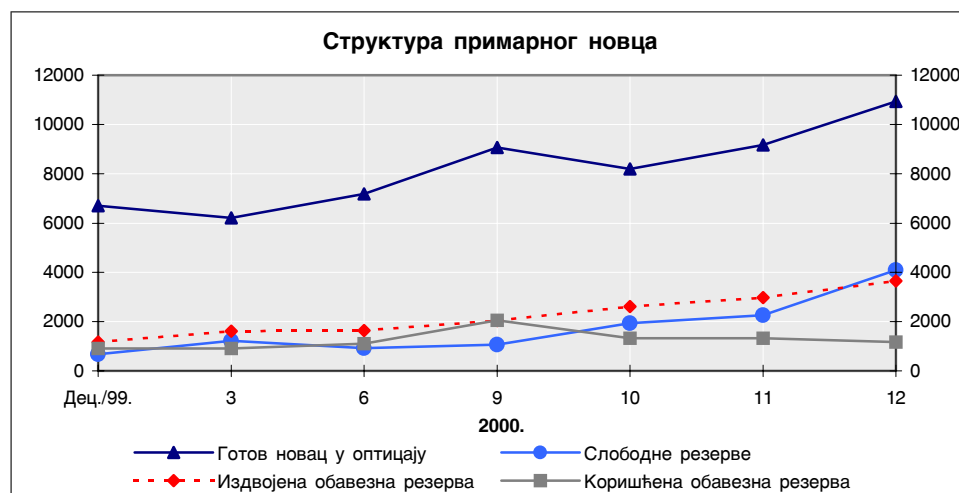

Посматрано у реалном изразу, тј. изражено у немачким маркама, новчана маса је на крају 2000. године износила 999 милиона марака (на крају 1999, рачунато по курсу на паралелном тржишту, износила 757 милиона марака), што значи да је њен реални раст достигао 32%.

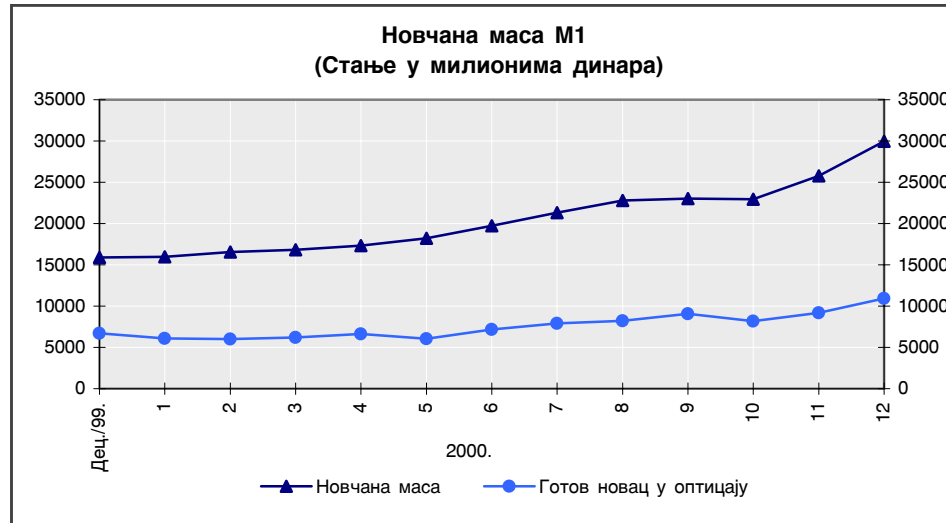
Учешће новчане масе у друштвеном производу било је изузетно мало, 5,8%, а последица је веће заступљености сиве економије и, у складу с тим, смањене тражње за новцем. На то указује и коефици-

јент брзине оптицаја новца (17,1), који је био знатно већи него у претходним годинама (у 1999. години 12,2).

Са аспекта динамике раста и токова креирања новчане масе, у 2000. години се могу издвојити два периода — првих девет месеци и последње тромесечје. У првих девет месеци новчана маса је у односу на крај претходне године повећана за 7.112 милиона динара или 44,7%, при чему је основни ток њеног креирања био раст пласмана банака, инициран високим растом пласмана Народне банке Југославије. У последњем тромесечју, након октобарских промена, раст новчане масе је био интензивнији и износио је 6.962 милиона динара или 30,3% у односу на крај септембра. За разлику од првих девет месеци, у последња три месеца новчана маса је креирана девизним трансакцијама, а не путем пласмана банака. Наиме, будући да је у том периоду дошло до већег раста девизних резерви Народне банке Југославије, по том основу су креирани и примарни новац и новчана маса. То значи да високо креирање новца у првих девет месеци није имало одговарајуће покриће у расту производње и девизних резерви, а да је креирање у последњем тромесечју имало у потпуности реално покриће.

Анализа кретања монетарног мултипликатора (однос М1 према примарном новцу) показује да је он у 2000. години у односу на 1999. утицао на успоравање раста М1, што је било последица деловања више фактора. На успоравање раста М1 утицало је пре свега повећање стопе обавезне резерве банака, као и већи раст слободних резерви банака, док је супротан ефекат имао спорији раст готовог новца у оптицају.

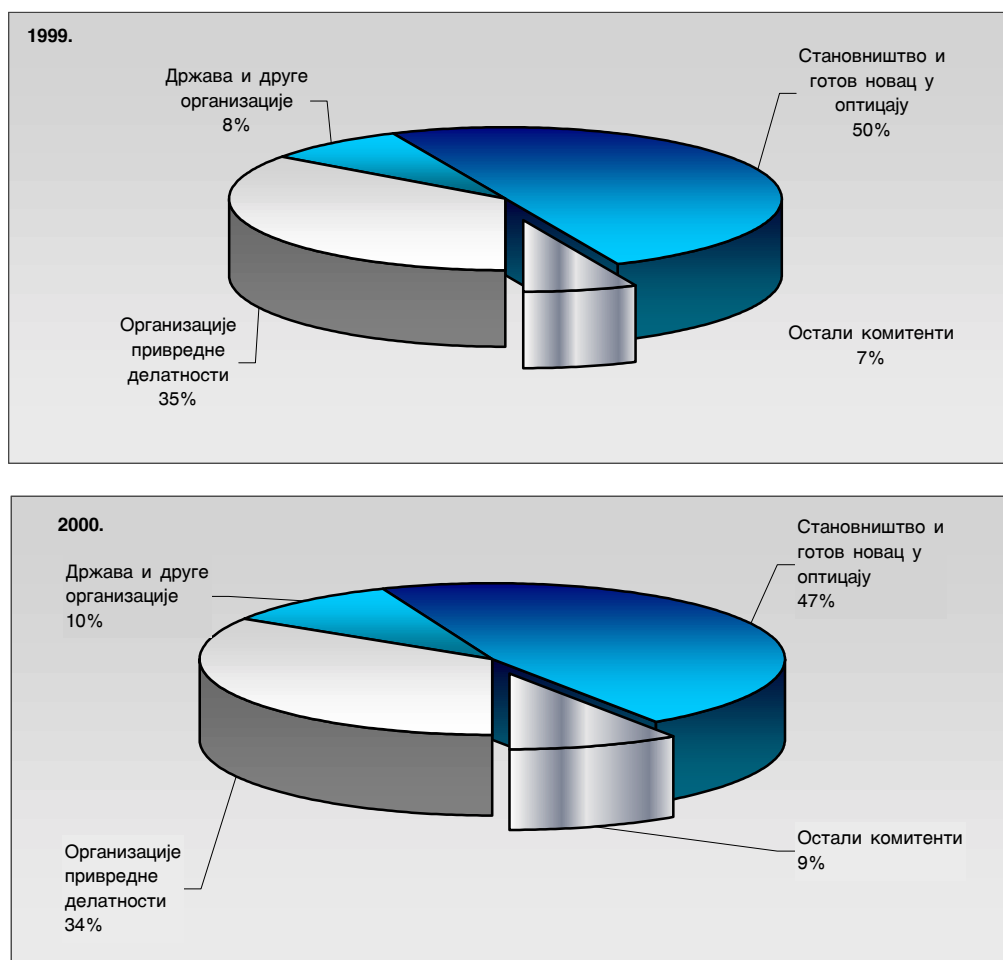

Посматрано по основним облицима новца, у 2000. години је настављена тенденција повећања учешћа депозитног новца и смањења учешћа готовог новца у оптицају. Учешће готовог новца у оптицају крајем 1999. године износило је 42,2%, док је крајем 2000. оно смањено на 36,4%. При том су у последњим месецима године, поред уобичајених сезонских фактора, расту готовог новца допринеле и исплате по основу разних донација из иностранства.

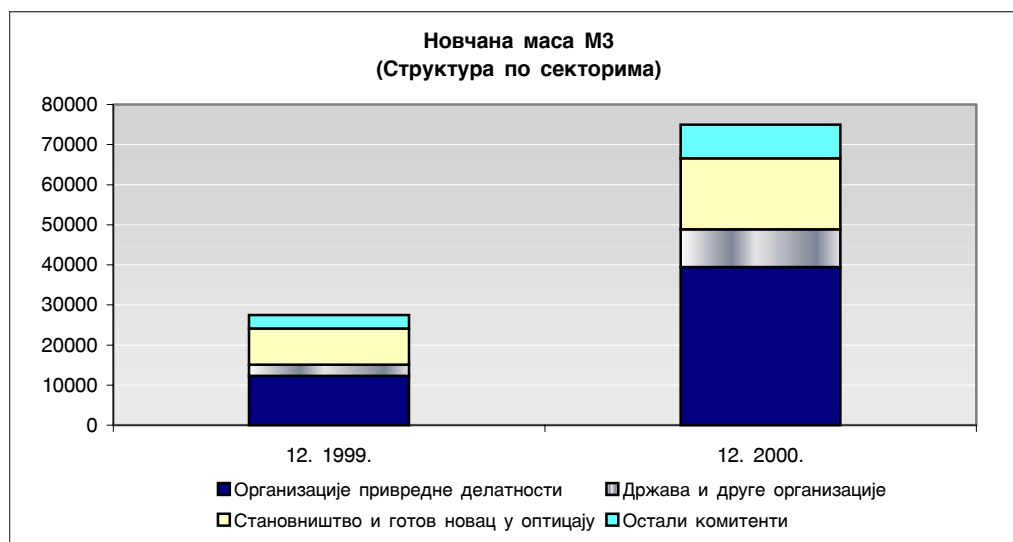
Анализа секторског распореда новчане масе М1 у 2000. години показује да је тај распоред другачији у односу на 1999. годину. Наиме, новчана средства привреде су крајем године достигла износ од 10.173 милиона и у односу на децембар 1999. повећана су за 4.621 милион динара или 83,2%, чиме је учешће овог сектора у новчаној маси смањено са 34,9%, крајем 1999. године, на 33,9% на крају 2000. Новчана средства државе износила су 3.022 милиона динара и била су за 1.692 милиона или 127,1% већа него на крају 1999, а њихово учешће у М1 износило је 10,1% према 8,4% у 1999. години. Новчана средства осталих комитената крајем године су износила 2.828 милиона динара, што је било за 1.752 милиона или 162,8% више у поређењу са децембром 1999. године. Учешће сектора осталих

комитената у новчаној маси крајем године је износило 9,4%, а у 1999. години 6,8%. Код сектора становништва новчана средства су, укључујући и готов новац у оптицају, достигла 13.953 милиона динара. Повећана су у односу на претходну годину за 6.009 милиона динара или 75,7%, док је учешће овог сектора у М1 смањено на 46,5% крајем године према 50,0% на крају 1999.

Новчана маса М1 (Структура по секторима)

Најшири новчани агрегат М3 (без старе девизне штедње) крајем 2000. године је износио 74.972 милиона динара и повећан је за 47.531 милион или 173,3% у односу на децембар 1999 године. М3, без депозита државе, повећан је за 40.905 или 164,9%. Висок раст тог новчаног агрегата био је резултат високог номиналног повећања девизних депозита, насталог по основу девалвације динара извршене у децембру.

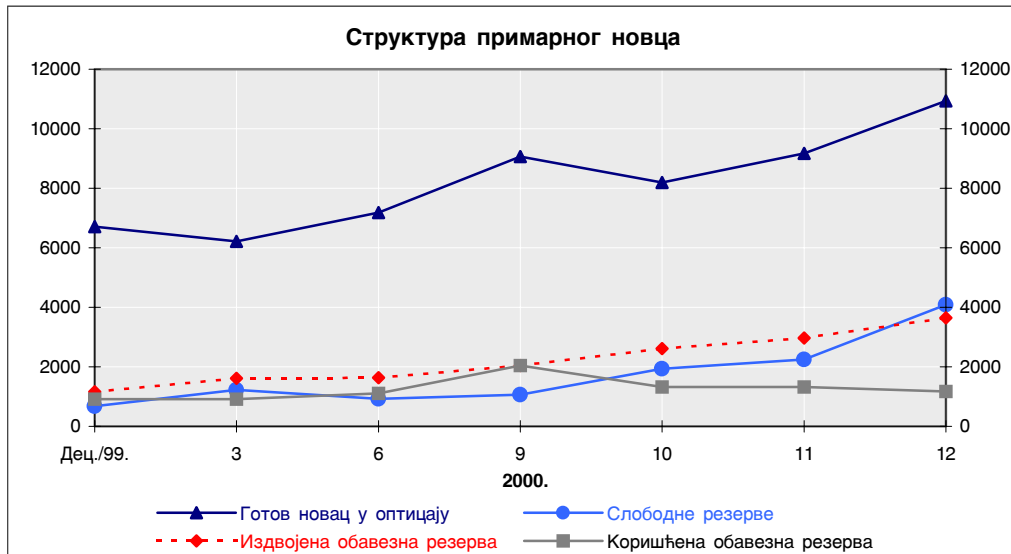

Посматрано по секторима, највећи пораст новчаних средстава у оквиру М3 имао је сектор привреде. Он је износио 27.119 милиона динара или 220,4%, а углавном је настао по основу повећања девизних депозита привреде на рачунима код банака.

Висок раст у оквиру М3 забележили су и депозити државе. Они су повећани за 6.636 милиона динара или 235,8%, што значи да су расли брже од укупног раста М3. Иначе, и овде је углавном реч о повећању девизних депозита државе код Народне банке Југославије и банака. Раст новчаних средстава сектора становништва у оквиру М3 износио је 8.695 милиона динара или 96,9% у односу на децембар 1999. године. Тај раст је, посматрано у релативним показатељима, био умеренији, будући да је учешће нове девизне штедње становништва било мало.

Пораст новчаних средстава осталих комитената у оквиру М3 износио је 5.091 милиона динара или 152,9%.

Новчана маса (M_1) по секторима					
	Стање XII 2000.	Промене			
		У милионима динара		У процентима	
		1999.	2000.	1999.	2000.
Привреда	10.173,0	2.382,5	4.621,2	75,2	83,2
Држава	3.022,2	538,2	1.691,6	67,9	127,1
Становништво и готов новац у оптицају	13.952,9	1.950,0	6.009,5	32,5	75,7
Остали комитенти	2.828,4	356,7	1.752,1	149,6	162,8
Новчана маса (M_1)	29.976,5	5.227,4	14.074,4	49,0	88,5

Укупна ликвидна средства (M_3) по секторима					
	Стање XII 2000.	Промене			
		У милионима динара		У процентима	
		1999.	2000.	1999.	2000.
Привреда	39.425,7	2.528,0	27.119,4	25,9	220,4
Држава	9.449,7	516,5	6.636,0	22,5	235,8
Становништво и готов новац у оптицају	17.671,6	-877,4	8.695,0	-8,9	96,9
Остали комитенти	8.424,9	1.574,5	5.090,8	89,5	152,9
Укупна ликвидна средства (M_3)	74.971,9	3.741,6	47.541,2	15,8	173,3

Ликвидност банака

И поред опредељења да се у 2000. години води изузетно рестриктивна монетарна политика, побољшање ликвидности банака и интензивирање њихове кредитне активности обележавали су највећи део првог тромесечја те године. Наиме, повећање примарне емисије Народне банке Југославије по основу одобравања кредита држави и банкама, промена структуре примарног новца, као и смањење средстава централних депозита, утицали су на повећање средстава на жи-ро-рачунима банака у том периоду. Међутим, у другом тромесечју уобичајено понашање становништва при обележавању празника, испољено у виду већег претварања депозитног новца у готов новац, а нарочито повећање средстава централних депозита услед исплата старе девизне штедње, која је почела да се извршава почетком јуна, утицали су на смањење ликвидних средстава банака. У другој половини године, у условима либерализације монетарне политике, ликвидност банака је знатно побољшана. Пораст обима новчане масе био је углавном проузрокован повећањем кредита Народне банке Југославије за задовољење сезонских потреба у производњи, повећањем депозита банака по основу обавезе увозника да део девиза продају банкама, а делимично и финансирањем изборних припрема. У последњем тромесечју, након корекције курса динара и увођења његове унутрашње конвертибилности, заустављена је кредитна активност Народне банке Југославије и банака. И поред тога дошло је до повећања ликвидних средстава банака по основу откупа девиза од банака, који је вршила Народна банка Југославије, и повећања девизних резерви којима рукује Народна банка Југославије делом по основу иностраних донација, а делом по основу откупа девиза од грађана.

Кретање ликвидности банака

2000.	(Просечно стање у милионима динара)											
	Јан.	Феб.	Март	Апр.	Мај	Јун	Јул	Авг.	Септ.	Окт.	Нов.	Дец.
БАНКЕ												
Позитивни салдо на жи-ро-рачунима	755	879	796	697	717	628	864	1.147	894	1.127	1.915	2.259
Стање готовине	73	99	74	79	82	82	100	111	112	116	108	143
Укупна ликвидна сред-ства	828	978	870	776	799	710	964	1.258	1.006	1.243	2.023	2.402
Негативни салдо на жи-ро-рачунима	3	2,5	2	2,5	2,6	2,6	2,4	3,5	2,5	2,4	1,4	0,2
ПОШТАНСКА ШТЕДИОНИЦА												
Позитивни салдо на жи-ро-рачунима	198	171	179	141	96	116	178	238	259	178	383	804
Стање готовине	102	104	98	114	113	125	143	132	147	147	168	233
Укупна ликвидна сред-ства	300	275	277	255	209	241	321	370	406	325	551	1.037
Негативни салдо на жи-ро-рачунима	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
БАНКЕ И ДРУГЕ ФИНАНСИЈСКЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ												
Позитивни салдо на жи-ро-рачунима	953	1.050	975	838	813	744	1.042	1.385	1.153	1.305	2.298	3.063
Стање готовине	175	203	172	193	195	207	243	243	259	263	276	376
Укупна ликвидна сред-ства	1.128	1.253	1.147	1.031	1.008	951	1.285	1.628	1.412	1.568	2.574	3.439
Негативни салдо на жи-ро-рачунима	3	2,5	2	2,5	2,6	2,6	2,4	3,5	2,5	2,4	1,4	0,2

Увођењем немачке марке као законског средства плаћања на територији Црне Горе и доношењем Закона о централној банци Црне Горе, монетарни система те републике је потпуно осамостаљен. Формирана је независна Народна банка и платни промет између Црне Горе и Србије је престао да функционише.

Ликвидност банака, мерена просечним месечним стањем средстава на жиро-рачунима банака (без података за Црну Гору од 11. новембра) имала је неуједначено кретање: у јануару су банке на жиро-рачунима располагале са просечно 755 милиона динара, да би у јуну забележиле најнижи ниво расположивих средстава – 628 милиона, а у децембру највиши – 2.259 милиона динара.

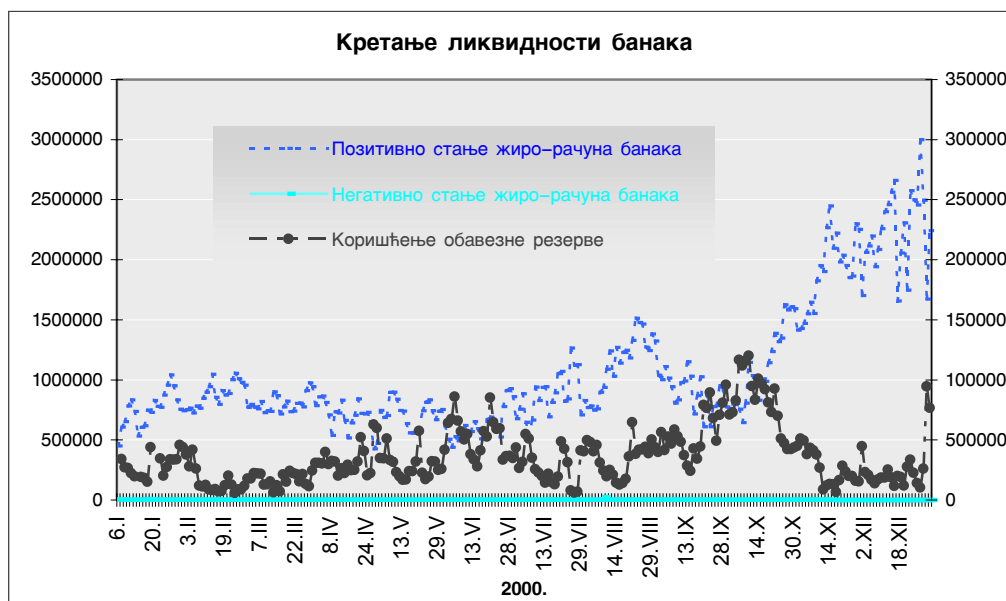

Неуједначеност у погледу ликвидности банака изражена у апсолутним износима била је карактеристична и за релативне показатеље ликвидности. Најнижа стопа ликвидности, дата као однос средстава на жиро-рачунима банака према изворима краткорочних средстава, износила је у јуну и септембру 5,3%, док је у децембру знатније повећана – на 17,2%.

Мањем броју банака које је пратила стална неравнотежа у билансима новчаних трансакција одузете су дозволе за рад или је над њима покренут ликвидациони поступак, због чега је просечан негативан салдо на жиро-рачунима банака смањен са 3 милиона, на почетку године, на свега 0,2 милиона динара у децембру, са тенденцијом да коришћење нерасположивих примарних ликвидних средстава буде сведено на нулу.

Стање средстава на жиро-рачунима Поштанске штедионице битно је утицало на општу ликвидност финансијског система. У 2000. години је настављена тенденција одржавања високог степена ликвидности Поштанске штедионице. Раст ликвидних средстава Поштанске штедионице током године био је праћен погоршањем ликвидности банака, уз стално присутан висок ниво готовине у њеној благајни. Просечно стање примарних ликвидних средстава Поштанске штедионице и средстава на жиро-рачунима и у благајни током године повећано је са просечних 300 милиона у јануару на 1.037 милиона динара у децембру.

Народна банка Југославије је, поред обавезног уписа благајничких записа, као важан инструмент регулисања ликвидности банака и утицаја на обим новчане масе у 2000. години у знатној мери користила и обавезну резерву банака.

За одржавање своје дневне ликвидности банке су могле да користе само средства обавезне резерве са редовног рачуна. Иако на граници неликвидности, највеће банке су обављале велике финансијске трансакције, што потврђује да је коришћење обавезне резерве као секундарног вида ликвидности током године било у великој мери заступљено. Кредити од Народне банке Југославије за одржавање дневне ликвидности су током целе године задржали ниво из марта. Рестриктивним мерама монетарне политике у априлу изједначена је каматна стопа на мање обрачуната средства обавезне резерве и камате о року неиздвојене и коришћене обавезне резерве за одржавање

ње ликвидности са каматама на тзв. кредите за ноћно покриће, да би се у августу ниво тих камата свео на ниво есконтне стопе Народне банке Југославије, тј. на 2,0%. Средства дозвољеног умањења обавезне резерве су током године смањена на нулу. Промена стања примарних ликвидних средстава банака утицала је на осцилације у коришћењу обавезне резерве за одржавање дневне ликвидности банака, тако да је током године највиши износ коришћења обавезне резерве на крају месеца забележен у септембру – 1.616 милиона, да би се у децембру свео на 1.002 милиона динара.

Споро реструктурирање банкарског сектора у земљи, још увек нерегулисани дужничко-поверилачки односи банака и привреде, као и пораст негативног капитала (укупне обавезе превазилазе укупну имовину), били су узроци што највеће банке у земљи нису успеле да превазиђу стални проблем неликвидности. Настојећи да очувају реалну вредност новчаних средстава, поједине банке су смањивањем динарске ликвидности повећавале девизну ликвидност. Дospelи ненаплаћени кредити банака, који су се током године увећавали (крајем године износили 5.676 милиона динара) и исправке вредности по тим кредитима највећим делом су се односили на привреду, из чега следи закључак да је, и поред побољшане ликвидности банака, проблем недовољних средстава привреде био карактеристичан и за 2000. годину.

Каматне стопе Народне банке Југославије

Према Одлуци о монетарној политици у 2000. години, предвиђено је да се *есконтна стопа Народне банке Југославије* током године формира на основу кретања каматних стопа на тржишту краткорочних хартија од вредности, на коме учествује и Народна банка Југославије.

Есконтна стопа Народне банке Југославије се током 2000. године није мењала, а износила је 2,00% месечно, што одговара годишњем нивоу од 26,34%. Тај ниво есконтне стопе, као реперне величине, формиран је у условима изузетно лоше економске ситуације у Југославији, коју је карактерисала неизграђеност тржишног система привређивања.

У поређењу са стопом инфлације, мереном кретањем цена на мало, есконтна стопа је током готово целе године била у реално негативној зони, са изузетком у јануару и фебруару, када је била реално позитивна, тј. нешто већа од инфлације. У октобру је, на месечном нивоу, од стопе инфлације била нижа за 24,4, а у децембру за 0,7 процентних поена, чему је допринело смиривање инфлације.

На пласмане из примарне емисије Народна банка Југославије наплаћује камату по општој есконтној стопи, осим ако одлуком или другим прописом није друкчије одређено.

Остале каматне стопе Народне банке Југославије усклађиване су са нивоом опште есконтне стопе. Камата на ломбардне кредите наплаћивана је по стопи која је била за 3% виша од опште есконтне стопе, а на кредите за одржавање ликвидности платног промета на основу девизног покрића по стопи за 100% вишој од опште есконтне стопе.

Затезна камата за непрописно коришћење и за неблаговремено враћање кредита из примарне емисије наплаћивана је по стопи за 60% већој од опште есконтне стопе на годишњем нивоу.

Према Одлуци о изменама Одлуке о каматним стопама Народне банке Југославије, на мање обрачунат износ обавезне резерве банака и на износ обрачунате а о року неиздвојене обавезне резерве, као и на коришћени износ средстава те резерве за одржавање ликвидности, банке су плаћале камату за 50% вишу од опште есконтне стопе на годишњем нивоу. Тај ниво је задржан све до 22. априла, када је ступила на снагу нова измена Одлуке о каматним стопама Народне банке Југославије, према којој је каматна стопа за исте намене повећана на 4% на месечном нивоу, што је за 100% више од есконтне стопе. То повећање важило је до 4. августа, када је новом изменом Одлуке о каматним стопама Народне банке Југославије та каматна стопа изједначена са општом есконтном стопом.

На средства обавезне резерве банака Народна банка Југославије је плаћала камату по стопи која је била за 50% мања од опште есконтне стопе на годишњем нивоу.

Каматна стопа на обавезан упис благајничких записа који се врши преко Седишта Народне банке Југославије, плаћана је у висини опште есконтне стопе.

Активне каматне стопе банака

Кодекс пословних правила банака, који је донела Скупштина Удружења банака и других финансијских организација 1998. године, био је на снази и у 2000. години. Он, између осталог, прописује јединствене критеријуме за одређивање висине каматних стопа и накнада за услуге банака, а суштина је да се актима пословне политике банака каматне стопе на кредите утврђују као реално позитивне, полазећи од принципа да просечна пондерисана активна каматна сто-

па износи највише 1,5 процентних поена месечно изнад стопе раста цена на мало у претходном месецу. Поштујући ту одредбу, а у зависности од своје пословне политике, банке су утврђивале висину каматних стопа на кредите.

Просечна пондерисана месечна каматна стопа на кредите банака порасла је са 3,18% у јануару на 5,23% у новембру, док је у децембру, у односу на претходни месец, имала благи пад (5,00%). У оквиру тога, просечна пондерисана каматна стопа на краткорочне кредите повећана је за 1,77, а на дугорочне за 0,9 процентних поена.

На годишњем нивоу, просечна пондерисана каматна стопа на кредите банака у децембру износила је 77,90%, према 44,72% у јануару.

Каматне стопе банака на пласмане биле су реално позитивне у прва три месеца, затим су, изузев у јулу, до децембра биле реално негативне, тј. мање од инфлације. Пошто је у децембру дошло до смиривања инфлаторних кретања, активна каматна стопа у том месецу је била реално позитивна. Иначе, каматне стопе на пласмане банака биле су знатно веће у односу на есконтну стопу Народне банке Југославије.

Активне каматне стопе													
На месечном нивоу	1999.				2000.								
	Дец.	Јан.	Феб.	Март	Апр.	Мај	Јун	Јул	Авг.	Септ.	Окт.	Нов.	Дец.
Активна - номинално -	3,23	3,18	3,30	3,49	3,40	3,63	3,90	4,37	4,45	4,53	4,84	5,23	5,00
Активна - реално -	2,43	2,68	1,50	0,59	-0,20	-1,57	-0,30	1,47	-0,95	-3,97	-21,56	-11,67	2,30
На краткорочне кредите	3,27	3,19	3,33	3,42	3,41	3,69	4,08	4,45	4,49	4,65	4,92	5,43	5,04
На дугорочне кредите	1,20	1,60	0,77	5,20	2,47	0,97	1,04	1,11	0,93	0,93	2,27	0,63	2,10
Есконтна стопа НБЈ	2,00	2,00	2,00	2,00	2,00	2,00	2,00	2,00	2,00	2,00	2,00	2,00	2,00

У привреди су у октобру затечене бројне слабости, условљене дестабилизацијом у макросистему, а између осталог и проблемима дужничко-поверилачких односа привреде и банака. Нерешени дужничко-поверилачки односи између самих предузећа одражавали су се у немогућности банака да своја финансијска потраживања наплате од предузећа. То опет представља велико ограничење за финансирање раста производње. Ако се узме у обзир да су стварно наплаћене камате биле много ниже него уговорене (обрачунате), разлика између активних каматних стопа пословних банака у односу на реперну величину – есконтну стопу Народне банке Југославије – била је мања.

У великом броју случајева банке су, одређеним предузећима, давале кредите по директиви. Већина тих кредита није враћена, па су банке покушавале да високим каматама надокнаде изгубљени новац. Такве каматне стопе на кредите нереално су високе и за много развијеније привреде него што је наша и немогуће их је вратити из неке привредне активности.

Још један разлог спречавао је банке да високим активним каматним стопама обезбеде приход, а то је оптерећеност нерационалности у сопственом пословању (предимензионирана запосленост). Тај проблем биће решен у оквиру предвиђене реформе банака. Процес реструктурирања банкарског сектора, као и остваривање стабилизације макросистема, омогућиће да политика каматних стопа добије тржишне карактеристике.

Пасивне каматне стопе банака

Пондерисана пасивна каматна стопа банака у 2000. години крета-ла се у распону од 0,93% месечно, односно 11,55% годишње у јану-ару, до 2,55% месечно, односно 34,62% годишње у децембру. Ако се просечна пондерисана пасивна каматна стопа упореди са стопом инфлације, може се закључити да је она током целе године била ре-

ално негативна, што значи да није очувана ни реална вредност средстава депонената. У оквиру мера за одржавање монетарне стабилности, предвиђа се поштовање принципа реално позитивних каматних стопа, будући да се у супротном становништво неће одлучити да штеди, него ће радије прибећи претварању своје новчане имовине у девизе.

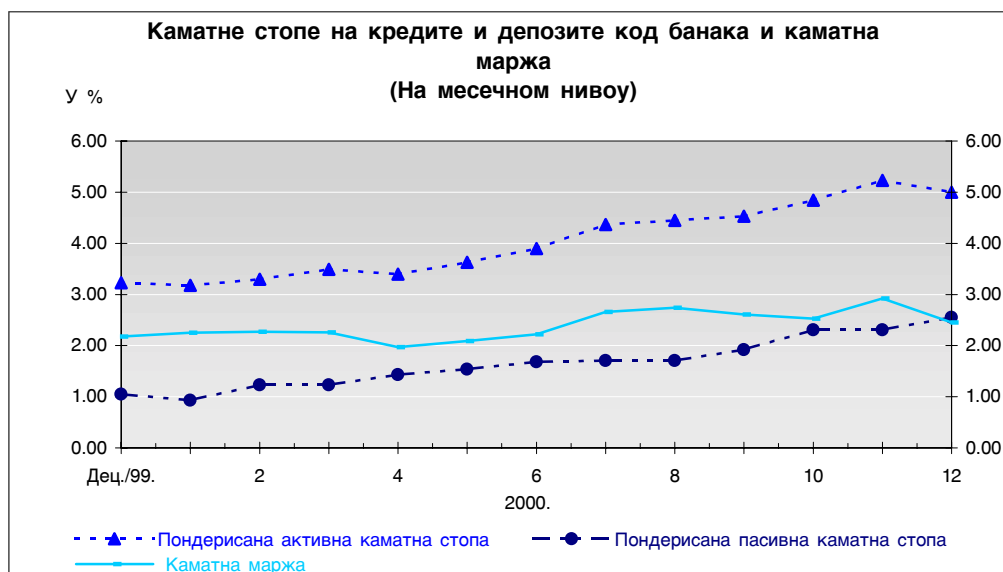
Пасивне каматне стопе													
	(У процентима)												
На месечном нивоу	1999.				2000.								
	Дец.	Јан.	Феб.	Март	Апр.	Мај	Јун	Јул	Авг.	Септ.	Окт.	Нов.	Дец.
Пасивна - номинално -	1,05	0,93	1,03	1,23	1,43	1,54	1,68	1,71	1,71	1,92	2,31	2,31	2,55
Пасивна - реално -	0,25	0,43	-0,77	-1,67	-2,17	-3,66	-2,52	-1,19	-3,69	-6,58	-24,09	-14,59	-0,15
Становништво	3,11	2,68	2,95	3,09	3,19	3,09	3,28	3,29	3,05	3,36	3,36	3,36	3,78
Правна лица	0,88	0,78	0,87	1,06	1,29	1,42	1,55	1,59	1,67	1,82	2,23	2,23	2,45
Цене на мало	0,80	0,50	1,80	2,90	3,60	5,20	4,20	2,90	5,40	8,50	26,40	16,90	2,70

Искључујући камате на депозите по виђењу, као и на жиро и текуће рачуне, а на које депозите банке не плаћају камату или је она веома ниска, просечна пондерисана каматна стопа на краткорочне депозите становништва била је у већем делу 2000. године реално негативна, а у децембру је од стопе раста цена на мало била већа за 1,06 процентних поена.

Без камата које су банке плаћале на депозите орочене преко три године, а које су биле релативно ниске, просечна пондерисана каматна стопа на дугорочне депозите становништва порасла је са 3,30% месечно у јануару на 5,75% у децембру. Просечна пондерисана каматна стопа на депозите правних лица била је током посматраног периода реално негативна.

Каматна маржа													
На месечном нивоу	1999.					2000.							
	Дец.	Јан.	Феб.	Март	Апр.	Мај	Јун	Јул	Авг.	Септ.	Окт.	Нов.	Дец.
Активна	3,23	3,18	3,30	3,49	3,40	3,63	3,90	4,37	4,45	4,53	4,84	5,23	5,00
Пасивна	1,05	0,93	1,03	1,23	1,43	1,54	1,68	1,71	1,71	1,92	2,31	2,31	2,55
Маржа (У процентним поенима)	2,18	2,25	2,27	2,26	1,97	2,09	2,22	2,66	2,74	2,61	2,53	2,92	2,45

Каматна маржа је у 2000. години била нижа него претходне године. Њена најнижа вредност, 1,97 процентних поена, остварена је у априлу. Највећу вредност достигла је у новембру, када је износила 2,92 процентна поена.

Штедња становништва

Укупни динарски штедни улози становништва, без података за Црну Гору, на крају 2000. године износили су 772,4 милиона динара и у односу на стање крајем претходне године номинално су повећани за 288,6 милиона динара, односно за 59,7%. Повећање остварено по основу краткорочне штедње износи 63,9% (264,3 милиона), а по основу дугорочне 34,8% (24,3 милиона). Удео краткорочне у укупној динарској штедњи износи 87,8%.

Девизна краткорочна штедња становништва изражена у динарима номинално је повећана за 2.348,9 милиона и на крају године износила је 2.861,2 милиона динара, а дугорочна девизна штедња је у истом периоду повећана за 71,0 милиона динара и на крају децембра 2000. године износила је 142,3 милиона динара. Таква кретања нису одраз полагања нових средстава на девизне рачуне, него промене званичног курса динара у односу на немачку марку извршене 5. децембра 2000. године.

Измиривање обавеза по основу старе девизне штедње грађана за 2000. годину вршено је по курсу од 20 динара за једну немачку марку до 13. октобра, а од наредног дана по курсу од 30 динара за немачку марку.

Претходио је дуг временски период штедње која је имала веома низак ниво, са гледишта укупних примања и издавања становништва. У том периоду банке нису нудиле праве инструменте како би мотивисале грађане да своја новчана средства усмеравају у правцу штедње. Као што је важно да се за покретање привредне активности привуку страни инвеститори, исто толико је у том смислу неопходна и домаћа штедња грађана.

Будући да је банкарство у погледу инфраструктуре и организације предимензионирано у односу на свој низак просечни финансијски потенцијал, упоредо са реформама у привреди вршиће се и реорганизација банкарског система, што свакако подразумева и смањење броја банака.

У склопу укупне либерализације, предвиђа се и долазак у земљу више иностраних банака. На тај начин ће се створити конкуренција, која ће погодовати ревитализацији штедње грађана и у динарском облику. Такав процес оствариће се у амбијенту реално позитивних камата, конвертибилног динара и слободног курса динара.

Штедња становништва*							
(У милионима динара)							
	Динарска			Девизна			
	Кратко- рочна	Дуго- рочна	Укупно	Кратко- рочна	Дуго- рочна	Стара де- визна штедња	Укупно
Децембар 1999.	413,9	69,9	483,8	512,3	71,3	41.128,0	41.711,6
2000.							
Јануар			0,0				0,0
Фебруар			0,0				0,0
Март	418,6	75,0	493,6	573,9	76,5	41.667,6	42.318,0
Април			0,0				0,0
Мај			0,0				0,0
Јун	423,8	83,7	507,5	667,2	78,0	41.681,7	42.426,9
Јул			0,0				0,0
Август			0,0				0,0
Септембар	449,4	88,4	537,8	617,1	73,9	42.020,3	42.711,3
Октобар	431,2	89,7	520,9	616,3	73,3	42.387,7	43.077,3
Новембар	472,6	90,9	563,5	658,2	71,3	42.253,9	42.983,4
Децембар	678,2	94,2	772,4	2.861,2	142,3	211.431,1	214.434,7

* Без података за Црну Гору.

Београдска берза

На Београдској берзи је у 2000. години реализован промет у вредности од 8,9 милијарди динара, који је остварен кроз 25.068 трансакција. У структури промета највеће учешће имали су комерцијални записи. Њима је закључено 78% промета, односно 93% укупног броја трансакција. Благајничким записима остварено је 8% промета, односно 2% укупног броја закључених трансакција. У два последња месеца 2000. године, после паузе од скоро годину дана, у трговању су учествовали и балајнички записи Народне банке Југославије.

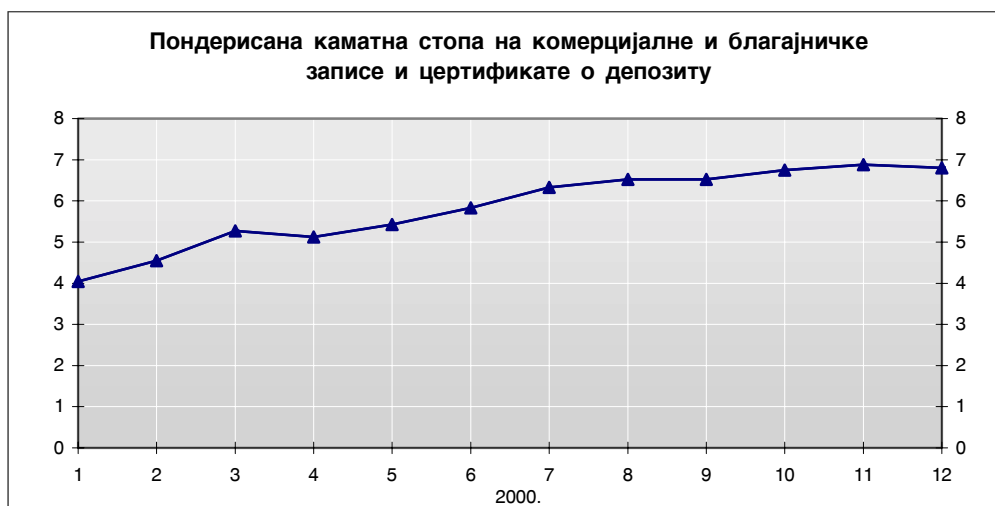
Промет акцијама у 2000. години по вредности био је готово непромењен у односу на 1999. годину. Укупан промет акцијама од 300,7 милиона динара чинио је 3% годишњег промета на Берзи.

Промет обвезницама предузећа чинио је 1% промета на Берзи оствареног током године, што је знатно мање од промета обвезницама предузећа у претходној години. На Берзи се трговало и сертификатима о депозиту, обвезницама банака, а евидентиран је и промет жиралним новцем.

На месечном нивоу	1999.				2000.											
	Дец.	Јан.	Феб.	Март	Апр.	Мај	Јун	Јул	Авг.	Септ.	Окт.	Нов.	Дец.			
Каматне стопе на Београдској берзи	3,89	4,04	4,55	5,27	5,12	5,43	5,83	6,33	6,52	6,52	6,75	6,88	6,80			

Просечна пондерисана каматна стопа на комерцијалне и балајничке записе и сертификате о депозиту, после константног раста током једанаест месеци 2000. године, и то са 4,04% у јануару на 6,88% у новембру, у децембру је благо пала — на 6,80% месечно. Високе каматне стопе на овом тржишту могу се објаснити недостатком капитала, али и чињеницом да се бонитет фирми које су издавале хартије од вредности са високим каматним стопама није испитивао.

Просечна рочност пласмана износила је 24 дана. Каматна стопа на обвезнице СР Југославије, које су иначе емитоване до 23. јула, била је 2% месечно.

Индекс Београдске берзе представља збирни показатељ повољности ангажовања на организованом финансијском тржишту. Кретање тог индекса зависи од рочности пласмана и висине каматне стопе. Просечна месечна вредност индекса Београдске берзе на краткорочне хартије од вредности опадала је од јануара, када је износила 197,88 базних поена, до октобра 2000. године, када је износила 175,93 базна поена. Од октобра индекс Београдске берзе је у сталном порасту. У децембру је просечна месечна вредност тог индекса износила 181,28 базних поена. Просечна вредност индекса у 2000. години, 185,96 базних поена, превазишла је његову просечну вредност из претходних година: 170,15 у 1998. години и 180,42 у 1999. години.

У новембру 2000. године потписан је споразум о сарадњи између Атинске берзе хартија од вредности и Београдске берзе, чиме је отворен простор за њихове будуће пословне аранжмане. Искуства Атинске берзе могу у значајној мери послужити као помоћ југословенском тржишту капитала у постављању основа за његов развој. Оно што то тржиште чини блиским југословенском јесте скорашње искуство у развоју, почев од фазе неразвијености, преко тзв. тржишта у развоју, до садашњег почетног стадијума развијеног тржишта.

КОНТРОЛНА ФУНКЦИЈА НАРОДНЕ БАНКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Народна банка Југославије своју контролну функцију остварује путем следећих облика активности:

- контроле бонитета банака и других финансијских организација,
- контроле законитости пословања банака, других финансијских организација, берзи којима дозволу за рад даје Народна банка Југославије, Агенције за осигурање депозита и санацију банака, носилаца платног промета и других правних лица учесника у послу који су предмет контроле, и
- спровођења посебних овлашћења у односу на пословање банака, других финансијских организација и других правних лица.

Контрола бонитета банака и других финансијских организација спровођена је у 2000. години на основу: тромесечних извештаја банака и других финансијских организација који се односе на структуру биланса стања и биланса успеха, на класификацију билансне и ванбилансне активе према степену наплативости и на показатеље пословања из чл. 26. и 27. Закона о банкама и другим финансијским организацијама, затим годишњих извештаја о извршеној економско-финансијској ревизији банака и других финансијских организација, као и непосредне контроле банака и других финансијских организација.

Финансијски извештаји банака по завршном рачуну за 2000. годину први пут ће бити полазна основа за објективну процену солвентности банака, процену квалитета и степена ризичности њихове активе, процену кредитног ризика и идентификацију области ризика и потенцијалних проблема у којима је потребно предузети корективне мере, како на нивоу појединих банака, тако и у банкарству у целини.

Са стањем на дан 31. децембра 2000. године, подаци изнети у овом материјалу нису ревидирани од стране независног ревизора нити контролисани у непосредној контроли од стране Сектора за послове контроле Народне банке Југославије.

У првих девет месеци 2000. године састављене су две информације о извршеној анализи бонитета банака (за крај децембра 1999. године и за крај јуна 2000. године) са одговарајућим предлозима и обрађени су подаци и извршена анализа стања банака за крај марта 2000. године. У последњем тромесечју обрађени су извештаји банака по основу чланова 26. и 27. Закона о банкама и другим финансијским организацијама и рекласификовани биланс стања и биланс успеха за крај јуна 2000. године.

Са стањем на дан 31. децембра 2000. године, дозволу за рад Народне банке Југославије имало је 96 банака, а податке о свом пословању доставила је 81 банка.

Од укупно 81 банке које су доставиле извештај о свом пословању само 3 су пословале у складу са прописаним условима, односно у оквиру показатеља пословања прописаних Законом о банкама и другим финансијским организацијама.

Карактеристично је да су највећи број прекорачења прописаних показатеља банке исказале код новчаног дела акционарског капитала, односа девизне пасиве и девизне активе, коефицијента пласмана у основна средства, коефицијента великих и највећих могућих кредита и коефицијента учешћа капитала у пасиви.

На нивоу свих банака, остварени су следећи релативни показатељи пословања:

— коефицијент адекватности капитала	0,7
— коефицијент учешћа капитала у пасиви	1,6
— коефицијент учешћа средстава становништва у пасиви	0,7
— однос краткорочних пласмана и извора	138,0
— однос девизне пасиве и девизне активе	96,0
— коефицијент великих и највећих могућих кредита	3.928,9
— коефицијент учешћа у капиталу предузећа	17,9
— коефицијент учешћа у капиталу банке и друге финансијске организације	33,3
— коефицијент пласмана у основна средства	149,8

Коефицијент адекватности капитала на нивоу СР Југославије са стањем на дан 31. децембра 2000. године далеко је испод прописаног минимума и износи свега 0,7%.

Од укупног броја банака њих 14 је исказало нижи коефицијент адекватности капитала од прописаног минимума од 8%. У питању су “трансформисане” банке са учешћем од 81% у укупној билансној суми.

Учешће капитала у пасиви исказано је збирно и износи 1,6% због 5 банака чији је коефицијент негативан услед негативног капитала, а прописани минимум је 20%. Банке које задовољавају овај показатељ пословања (њих 46) имају билансну суму која чини свега 7,4% укупне билансне величине свих банака, што говори о њиховој величини и значају, док 35 банака (све “трансформисане”, изузев једне) са 92,6% билансне суме није усклађено по овом показатељу.

Учешће штедње у пасиви, која не обухвата тзв. стару девизну штедњу, односно девизну штедњу регулисану Законом о измирењу обавеза по основу девизне штедње грађана, износи 0,7%. Имајући у виду да је законом дозвољени максимум 50%, наведени показатељ је далеко испод дозвољене границе, али показује да средства становништва представљају занемарљиво мали извор средстава банака.

Однос краткорочних пласмана и краткорочних извора и даље се креће на нивоу СР Југославије у прописаним оквирима од 138%. Од укупног броја банака 9 их је исказало одступање по овом показатељу.

Однос девизне пасиве и девизне активе на нивоу СР Југославије налази се у прописаном распону од 95% до 105%. Усклађеност по овом показатељу исказало је 37 банака, од којих једна уопште нема девизни подбиланс. Неусклађене су 44 банке: 3 које немају девизну пасиву, 3 код којих је коефицијент изнад 105% и 38 са коефицијентом испод 95%. Знатно прекорачење овог показатеља пословања у смислу већег износа девизних пласмана од девизних извора поставља питање извора девизних пласмана.

Коефицијент великих и највећих могућих кредита, који представља однос укупне суме великих и највећих могућих кредита и капитала, повећао се на нивоу СР Југославије и износи 3.928,9%, тако да је и даље, сада на далеко вишем нивоу, изнад дозвољеног максимума од 80%.

Коефицијент великих и највећих могућих кредита ускладило је 45 банака са свега 10% билансне суме. Од банака које се нису усклациле, коефицијент преко 1.000% исказало је 6 банака, које чи-

не чак 40% укупне билансне суме свих банака. У укупној вредности великих и највећих могућих кредита велики кредити изнад 20% капитала дати лицима неповезаним са акционарима учествују са 12,3%, док кредити дати акционарима и лицима повезаним са њима у укупној вредности великих кредита учествују са 87,7%.

Висок коефицијент тих кредита указује на високу ризичност пословања банака и степен њихове зависности од малог броја комитената, будући да немогућност уредног измиривања обавеза тих комитената може озбиљно угрозити финансијски положај банака и довести у питање њихово даље пословање. Висок проценат учешћа највећих могућих кредита датих акционарима и лицима повезаним са њима у укупној вредности великих кредита указује такође на зависност банака од акционара, због чега се поставља питање њихове мотивисаности да буду акционари.

Коефицијент учешћа у капиталу предузећа износи 17,9%. Он је изнад прописаног максимума од 15%, првенствено због банака у Србији које су исказале коефицијент од преко 30%. Коефицијент учешћа у капиталу банака и других финансијских организација повећан је за 33,3% и у дозвољеним је оквирима, односно испод прописаног максимума од 51% у односу на капитал.

Коефицијент пласмана у основна средства износи на нивоу СР Југославије 149,8% на дан 31. децембра 2000. године, што је у великој мери резултат ревалоризације основних средстава и капитала и високих износа исказаних губитака. Овај показатељ је знатно изнад дозвољеног максимума од 20%, што указује на чињеницу да су и даље значајна средства имобилисана у облику основних средстава, чиме је каматоносна актива смањена, а самим тим и профитабилност. Одступање од прописаних оквира показатеља пласмана у основна средства исказале су 42 банке.

Изменама Закона о банкама и другим финансијским организацијама прописана је обавеза за банке да у сваком тренутку обезбеде минимални износ новчаног дела акционарског капитала од 5 милиона САД долара у динарској противвредности почев од 26. јуна 2000. године.

Са стањем на дан 31. децембра 2000. године, 19 банака (23% укупног броја банака) испуњава прописани новчани део акционарског капитала са учешћем од 40% укупне билансне суме свих банака. Недовољан износ су исказале 53 банке (у Србији 42 и у Војводини 11 банака) са учешћем од 12% у укупној билансној суми. Негативну вредност новчаног дела акционарског капитала исказало је 9 банака (у Србији 8 и у Војводини 1 банка). Наведене негативне вредности у

највећој мери су последица исказаних губитака услед потенцијалних губитака, као и знатне имобилизације средстава банака у основна средства и у учешћа у капиталу предузећа, банака и других финансијских организација. Банке које су исказале негативну вредност новчаног дела акционарског капитала учествују са 48% у укупној билансној величини свих банака.

Само 3 банке (3,7% укупног број банака и 0,5% укупне билансне величине), са стањем на дан 31. децембра 2000. године, своје пословање су ускладили у потпуности. Три и више релативних показатеља пословања не испуњава 51 банка (63% укупног броја банака и 92,9% укупне билансне величине).

Одредбама члана 2 Закона о санацији, стечају и ликвидацији банака прописано је да се поступак санације може спровести над оном банком чији потенцијални губици, који проистичу из ризичних планова и одговарајућих ванбилансних ставки одређеног степена наплативости, чине преко 50% капитала и резерви банке.

Од укупног броја посматраних банака у Србији и Војводини, код 61 банке или 75% укупног броја банака, односно 17,4% укупне билансне суме, потенцијални губици учествују у капиталу до 50%.

Код 20 банака исказани потенцијални губици су већи од 50% капитала, што значи да су се код њих стекли законски услови за покретање поступка за оцену финансијског стања:

- учешће од 51% до 100% (8 банака, 26,1% укупне билансне суме),
- учешће од 101% до 200% (3 банке, 5,9% укупне билансне суме),
- учешће од 201% до 300% (3 банке, 21,7% укупне билансне суме),
- учешће преко 900% (1 банка, 0,3% укупне билансне суме),
- негативно учешће (5 банака, 28,6% укупне билансне суме).

Када се узме у обзир покривеност потенцијалних губитака посебним резервисањима у оквиру дугорочних резервисања, код 4 банке, са 12,7% билансне суме, учешће непокривених потенцијалних губитака у капиталу је изнад 50%. 5 банака, са 28,6% билансне суме, исказало је негативан капитал, чиме су се код њих стекли услови из члана 2 Закона о санацији, стечају и ликвидацији банака.

У 2000. години је, са стањем на крају 1999. године и на крају јуна 2000. године, извршена подела свих банака на девет група према

висини билансне суме. Сачињени су и прегледи одређених показатеља пословања за сваку банку у групи, као и просечних показатеља за сваку групу банака.

Сагласно одредбама члана 29. Закона о банкама и другим финансијским организацијама, редовно су праћени извештаји банака о повећању капитала, о новим емисијама акција, о трајним улагањима капитала банака у акције предузећа и других банака, о улагању у основна средства банака, о одобравању великих и највећих могућих кредита, о продаји акција банке којом неко лице стиче више од 10% капитала, о отварању филијала, пословних јединица и представништва у земљи, као и о променама састава управног и надзорног одбора банке.

У првих десет месеци завршене су 34 и у последња два месеца 16 контрола банака по разним основама: по основу динарског и платног промета у земљи, девизног пословања, новчаног дела акцијског капитала, законитости пословања, мењачких послова, располагања динарском готовином у трезорима и др. и изречене мере према појединим банкама.

Током године Народна банка Југославије је банкама издавала:

- сагласност на уговор и статут банке, на измене и допуне статута банке, на промене назива и седишта банке и на одлуке о именовању директора банке,
- одобрења за продају акција којом купац стиче више од 15% оснивачког капитала банке на основу којих има право управљања,
- сагласност на стицање сопствених акција банака,
- сагласност на продају и куповину основних средстава банака.

С обзиром да банке у Југославији не испуњавају своје главне циљеве — мобилисање слободних финансијских средстава, пласирање тих средстава у профитабилне пројекте и обезбеђивање сигурног система платног промета — у последњем тромесечју су у Народној банци Југославије започете припреме за израду стратегије за реструктурирање банака са утврђеним роком. При том је констатовано да је стање у банкама изузетно лоше и да банке:

- не могу на одговарајући начин да задовоље потребе становништва и привреде у области пружања кредитних услуга и мобилизације средстава,
- да су преоптерећене ненаплативим потраживањима,

- увећавају финансијске проблеме и настављају да исцрпљују привреду примењујући високе каматне стопе у настојању да обезбеде сопствену ликвидност,
- нису развиле управљање ризицима нити пословање засновале на пруденцијалним стандардима,
- могу да се групишу у јаке и слабе банке.

Главни циљеви који се желе постићи реструктурирањем банака јесу следећи:

- враћање поверења у банкарски сектор,
- стварање трајно профитабилних банака,
- брзо и, са аспекта трошкова, ефикасно реструктурирање,
- обезбеђивање привреди финансијских извора на тржишним начелима,
- значајно ангажовање страних финансијских институција,
- спровођење реструктурирања “у једном потезу”,
- приватизација банака,
- решавање садашњег стања и будућих токова у билансној структури.

На путу успешног реструктурирања банкарског сектора стоје бројни ограничавајући фактори као што су:

- унутрашња политичка подршка,
- општи развој ситуације у привреди,
- финансијска подршка међународне заједнице,
- расположивост буџетских извора финансирања,
- примена правног и институционалног оквира за регулисање потраживања и ликвидацију предузећа, односно банака,
- финансијски и кадровски потенцијал Агенције за осигурање депозита и санацију банака,
- социјални програм за раднике који остану без посла у банкарском сектору,
- координација са Министарством за приватизацију и Министарством за финансије.

ПЛАТНИ ПРОМЕТ У ЗЕМЉИ

Завод за обрачун и плаћања (ЗОП) у 2000. години је ажурно извршавао текуће послове из делокруга платног промета и евиденције за имаоце рачуна код ЗОП-а, послове платног промета за органе, организације и фондове федерације, као и послове у плаћањима са грађанима, по основу њихових пословних и других односа са учесницима у платном промету.

Обим послова платног промета, мерен бројем примљених и обрађених налога које су правна и физичка лица поднела ЗОП-у на извршење, повећао се за 6% у односу на 1999. годину.

У току године, у организационим деловима ЗОП-а, примљено је и обрађено 24.306.608 чекова по текућим рачунима грађана, што је за 21% више у односу на 1999. годину.

Укупна плаћања извршена путем платног промета у организационим деловима ЗОП-а износила су 2.467 милијарди динара, што представља повећање од 105% у односу на 1999. годину. Дневни просек извршеног платног промета износи 8 милијарди динара.

У структури укупног платног промета према месту извршења, учешће платног промета између учесника у истом месту смањено је са 48% на 43%, док је учешће платног промета између учесника у различитим местима повећано са 52% на 57%.

Посматрано са аспекта задржавања средстава у каналима платног промета, платни промет се у целини извршавао без задржавања, што представља максималну ефикасност обављања платног промета,

Током године, Служба за послове платног промета органа, организација и фондова федерације примила је 11.088 готовинских уплата и извршила 17.017 исплата. Од учесника у платном промету примила је 938.864 налога и извршила њихову даљу обраду путем контроле и уноса.

Посебна активност у ЗОП-у била је усмерена на рад са готовим новцем. Током целе године праћен је оптицај готовог новца, ради евентуалног указивања на тешкоће и неправилности. Снабдевање готовином организационих делова ЗОП-а било је, осим у мањем броју случајева, углавном редовно и одвијало се без већих проблема.

Редовно је праћен прилив средстава на рачуну Поштанске штедионице и, према обезбеђеним средствима, организациони делови ЗОП-а су обавештавани о утврђеним и дозвољеним процентима издавања готовине подручним поштама ради исплата пензија.

У току године праћена је примена Одлуке о начину обављања платног промета, уз проверу покрића на рачуну учесника у платном промету и проверу покрића на рачуну пословне банке.

Према плану који је сачинио генерални директор ЗОП-а, у току године извршена је контрола и инструктажа рада по пословима платног промета у 14 организационих делова ЗОП-а.

Са текућим дневним подацима из платног промета о ликвидности банака свакодневно је информисана Народна банка Југославије.

Током године спроведено је 12 обавезних мултилатералних компензација (сваког месеца по једна) између учесника у платном промету. На тај начин су искомпензиране њихове доспеле обавезе у укупном износу од 21,5 милијарди динара, без ангажовања жиралних депозитних средстава са рачуна учесника у обавезној мултилатералној компензацији. Спроведена компензација утицала је на побољшање ликвидности учесника у платном промету. У компензацијама нису учествовали привредни субјекти са територије Косова и Метохије и Црне Горе.

Учесници у платном промету су свакодневно обавештавани о променама и стању средстава на њиховима рачунима и извршавани су обимни текући послови за њихов рачун.

Крајем године формирано је обрадно место Ниш, постављена његова организација и извршено спајање базе података платног промета и осталих база података за шест филијала на један обрадни центар.

У складу са програмом и плановима рада за 2000. годину, извршени су обимни послови аутоматске обраде података:

- израда апликационог софтвера за платни промет,
- израда апликационог софтвера на персоналним рачунарима,
- израда апликационог софтвера за међубанкарски обрачун,
- обрада и размена података у рачунарско-комуникационој мрежи за потребе послова платног промета, статистике и мултилатералне компензације, обрада података из периодичних и завршних рачуна и сл.

У последњем тромесечју извршен је низ активности везаних за обављање мењачких послова према програму рада за 2000. годину.

Израђена је информација о финансијским резултатима пословања правних лица по годишњем рачуну за 1999. годину за предузећа, банке и друге финансијске организације и друга правна лица, као и информација о ефектима спровођења обавезне мултилатералне компензације.

У току године настављен је рад на пројектима “Бонитет правних лица у СР Југославији” и “Централни депо хартија од вредности” на којима су, поред великог броја стручних радника ЗОП-а, учествовали и еминентни стручњаци изван ЗОП-а.

У ЗОП-у је у 2000. години урађена анализа одредаба новог Закона о платном промету. На основу тога, ЗОП је узео активно учешће у припреми предлога за измене и допуне тог закона. Такође, израђено је 13 подзаконских аката којима се на ближи начин уређују питања будућег платног система земље. Сачињено је Упутство за примену технолошко-техничких елемената у електронском платном промету, којим се прописује обављање електронског платног промета и учесника у платном промету, начин њиховог рада, примена стандарда у области комуникације и заштите електронског платног промета и заштита рачунарске мреже.

Рад на програмском систему обухватао је тестирање:

- софтвера за сервисне услуге након дефинисања послова које ће ЗОП као давалац услуга обављати,
- софтвера за укључење банака у јединствену мрежу носилаца платног промета,
- софтвера за статистику платног промета и учешће у верификовању и увођењу наведених програмских система,
- софтвера на ПС платформи и његове имплементације,
- обављања мењачких послова.

Израђен је пројекат за доградњу, у функционалном и организацијском смислу, будућег начина обављања платног промета преко једног клириншко-обрачунског центра, мање обрадних и више пријемних места.

Координиране су активности експертског тима и специјалистичких радних група на изради пројекта “Централни регистар, депо и клиринг хартија од вредности” и на изради одлуке о томе, као подзаконског акта којим се уређује: оснивање, основи организовања и

функционисања централног депоа хартија од вредности са јединственим регистром, централним депоом и посебним клириншким обрачуном купопродаје хартија од вредности којима се тргује на организованом финансијском тржишту у Југославији.

Контролна функција ЗОП-а извршавана је путем претходне и инспекцијске контроле примене савезних и републичких прописа из надлежности ЗОП-а, предузимања мера на отклањању незаконитости и неисправности утврђених контролом, као и других активности.

Претходна контрола извршавана је путем пријема и контроле налога за плаћање поднетих од стране ималаца рачуна и поверилаца (контроле законитости исплата зарада и осталих личних примања и тачности обрачунавања и усмеравања одговарајућих пореза и доприноса, документарне контроле подизања готовог новца са рачуна, извршавања судских и других извршних основа и сл.), пријема и провере годишњих и полугодишњих рачуна, пријема пријава за учешће у обавезној мултилатералној компензацији и др.

Полазећи од задатака дефинисаних Програмом и Планом рада за 2000. годину, као и бројних захтева савезних и републичких органа, извршено је 5.967 инспекцијских контрола (у Србији 5.918 и Црној Гори 49 ²).

Незаконитости и неправилности у примени бројних савезних и републичких прописа утврђене су путем контроле код 3.630 пословних субјеката, што износи 61% у односу на број обухваћен контролом.

У складу са својим надлежностима, Завод је предузео низ мера и активности на отклањању утврђених неправилности. Донето је 705 решења и 321 закључак, док је за учињене повреде прописа против правних субјеката поднето 13.637 пријава и против одговорних лица 14.767 пријава.

² Подаци за Црну Гору дати су са стањем на дан 30. јуна 2000. године и после тог датума подаци нису достављани.

Биланс Народне банке Југославије

(У милионима динара)

	Стање 31. дец. 2000.	Промене у 2000.
Нето девизне резерве	– 19.469	3.080
Бруто девизне резерве ¹⁾	32.619	20.644
Бруто девизна пасива ²⁾	– 52.088	– 17.564
Нето домаћа актива	39.314	7.304
Домаћи кредити	153.611	116.475
Нето потраживања од државе	5.480	3.231
Кредити	11.424	8.301
Динарски кредити	3.071	1.394
Девизни кредити	8.353	6.907
Депозити (–)	– 5.944	– 5.070
Динарски депозити	– 1.462	– 894
Девизни депозити	– 4.482	– 4.176
Нето потраживања од банака	144.932	112.600
Кредити	145.603	112.763
Коришћена обавезна резерва	1.174	264
Остали динарски кредити	3.364	– 1.226
Девизни кредити	141.065	113.725
Депозити (–), од чега	– 671	– 163
добров. упис благ. записа. НБЈ	– 86	– 79
Нето потраживања од осталих сектора	3.199	644
Кредити	3.660	962
Динарски кредити	3.457	794
Девизни кредити	203	168
Депозити (–)	–461	–318
Остала актива (нето)	– 114.297	– 109.171
Примарни новац	19.845	10.384
Готов новац у оптицају	10.933	4.225
Резерве банака	8.912	6.159
Издвојена обавезна резерва	3.650	2.484
Коришћена обавезна резерва	1.174	264
Слободне резерве ³⁾	4.088	3.411
Примарни новац према нашој (широј) дефиницији ⁴⁾	22.501	11.870

1) Искључене замрзнуте девизне резерве и неподељена девизна актива СФРЈ.

2) Искључене дугорочне девизне обавезе према иностранству и неподељене девизне обавезе СФРЈ.
Укључене девизне обавезе према домаћим банкама и резидентима.

3) Обухвата средства на жиро-рачунима и готовину улагајнама банака.

4) Укључени депозити небанкарског сектора код НБЈ и хартије од вредности НБЈ.

РУКОВОДСТВО НАРОДНЕ БАНКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

ГУВЕРНЕР НАРОДНЕ БАНКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Душан Влатковић (до 2. новембра 2000)

Млађан Динкић (од 28. новембра 2000)

ЗАМЕНИК ГУВЕРНЕРА

Радивоје Рашовић (од 11. децембра 2000)

ВИЦЕГУВЕРНЕРИ

Ратко Бановић (до 4. децембра 2000)

Илија Петровић (до 4. децембра 2000)

Жарко Трбојевић (до 4. децембра 2000)

Весна Арсић (од 1. јануара 2001)

Машан Ерцеговић (од 1. јануара 2001)

Радован Јелашић (од 1. јануара 2001)

Издаје и ши́амѿа
Народна банка Југославије
Београд, Булевар револуције 15
Телефон 3248-841

Тираж 300 примерака

ISSN 0352-3314

2001
